

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

ÇEVRE MÜCADELESİNDE KADINLAR
KİRAZLI VE GÖKÇEALAN KÖYLERİ İNCELEMESİ

Özlem ALTIPARMAK

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

İZMİR

2024

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÇEVRE MÜCADELESİNDE KADINLAR
KİRAZLI VE GÖKÇEALAN KÖYLERİ İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Özlem ALTIPARMAK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülgün MEŞE

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çevre Mücadelesinde Kadınlar - Kirazlı ve Gökçealan Köyleri İncelemesi” başlıklı bu tezin kendi çalışmam olduğunu, sunduğum tüm sonuç, doküman, bilgi ve belgeleri bizzat ve bu tez çalışması kapsamında elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara atıf yaptığımı ve bunları kaynaklar listesinde usulüne uygun olarak verdiğimi, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya diğer bir üniversitede başka bir tez çalışması içinde sunmadığımı, bu tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda bilimsel etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Özlem Altıparmak

ÖNSÖZ

Çevre mücadelesinde kadınlar üzerine bir tez yazma kararını verdiğimde bir akademik çalışma yapacağımı biliyordum ancak araştırma sürecinin kendisinin benim için bu kadar dönüştürücü ve geliştirici olacağını tahmin etmiyordum. Uzun bir süredir insan hakları ve çevre hukuku alanında çalışıyordum ve bir avukat olarak özellikle çevre davalarındaki hukuki süreçlerin içinde yer almaktaydım. Bir hukuk bürosunun avukatları olarak tanındığımız bir yörede, kadınları odağına alan bir araştırma yürütüyor olmak yöreye, toplumsal yapılar, ilişkilere ve kendime bambaşka bir pencereden bakmamı sağladı. Bu görüşmeleri yaparken araştırma alanına benimle gelen, görüşmelere eşlik eden ve uzmanlığını sunarak bana güç veren tez danışmanım Doç. Dr. Gülgün Meşe'ye teşekkürü borç bilirim. Onun destekleyici ve cesaretlendirici tavrı olmasa, araştırmamı ve tezi bu kadar büyük bir motivasyonla bitiremezdim.

2010 yılından itibaren davalarını takip ettiğimiz Kirazlı ve Gökçealan köylerinde kadınların çevre mücadelesi içinde yer aldıklarını gözlemliyordum. Avukatlık haricinde çeşitli projelerde ve eğitimlerde görev aldığım, kadınların çevresel zararlardan ve iklim değişikliğinden erkeklere kıyasla daha çok etkilendiklerini de anlatıyordum. Ancak bu konuları bizzat araştırmak için köylere gitmek, kadınların hikayelerini yine kadınların ağızlarından dinlemek, mücadele içinde kadınların ne hissettiklerini anlamaya çalışmak bambaşka kadınlık hallerinin farkına varmama sebep oldu. Köye gidiş gelişlerde kadınları bu mücadelenin özneleri olarak kabul etmek, bir kadın olarak kadınlarla konuşuyor olmak, kadınların deneyimini dinlemek hem benim hem de konuştuğum kadınlar için çok güçlendirici bir deneyimdi.

Uzun yıllardır yöredeki köylüler, davalarını takip eden avukat olarak büroda iş ortağım olan eşimi biliyorlar ve onu avukat olarak kabul ediyorlardı. Araştırma alanındaki köylerde eşim “köylülerin avukatı”, ben ise onun eşiydim. Bu kabul edişin kendisinin de toplumsal cinsiyet rolleri tarafından örüldüğünü fark etmek, kadınlara araştırma için yönelttiğim “Karar alma süreçlerinin neresindeyiz?” sorusunu daha da anlamlı kıldı. Dava ve mücadele sürecinde yapılan tüm görüşmeler erkekler arasında geçerken, bu

Çalışma kadınları odağına aldı. Araştırmaya katılan tüm kadınlar deneyimlerini ve kırsalda kadın olmanın ne anlama geldiğini içtenlikle anlattılar. Bizi evlerine kabul ettiler, biz görüşmeye geliyoruz diye saçlarını boyadılar, sohbet eşlik etsin diye kekler, börekler ve çaylar yaptılar. Hem araştırmaya hem de araştırma yapanlar olarak bize güvendiler. Bunun için hepsine şükran doluyum.

evre mücadelesine ve çevresel adalet arayışına katılan ve katılmayan tüm kadınların deneyimini anlamak ve akademik bir araştırmaya konu etmek çok kıymetli. Bu tez çalışmasının ve araştırma sonuçlarının kadınların evre mücadelesindeki karar alma süreçlerine katılımlarını sağlamaya ve arttırmaya hizmet etmesini diliyorum.

İzmir, 2024

Özlem Altıparmak

ÖZET

Tez çalışmasının konusu çevre mücadelesinde kadınlardır. Tez kapsamında çevre mücadelesi, toplumsal cinsiyet perspektifinden ve çevresel adalet bağlamında incelenmiş olup, konuya dair Ege Bölgesi'nde bulunan Aydın ili Kuşadası ilçesine bağlı Kirazlı ve İzmir ili Selçuk ilçesine bağlı Gökçealan köyleri özelinde alan araştırması yapılmıştır.

Araştırma konusu, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi 24. sayısında Rakibe Külcür tarafından yazılmış “*Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü*” makalesi bulgularına dayanmaktadır. Külcür, çalışmasında 1975-2021 yılları arasında hakemli dergilerde yayınlanan Türkçe ve İngilizce makaleleri taramış ve araştırmasının sonucunda çevresel adalet hareketi içerisinde öncü rolü oynayanların çoğunlukla kadınlar olmasına rağmen, Türkiye’de çevresel adalet literatüründe toplumsal cinsiyet bağlamında çok az çalışma olduğunu tespit etmiştir. Türkiye’de literatürde çevresel tahribatlar ve iklim değişikliği bir çevresel adalet konusu olarak toplumsal cinsiyet bakışıyla çalışılmamaktadır. Kadınlar çevre mücadelesi içinde farklı motivasyonlarla ve farklı biçimlerde yer almaktadırlar.

Bu tez çalışmasıyla çevresel mücadele ve hak savunuculuğu süreçlerinde yer alan kadınların doğa ile nasıl ilişki kurdukları, çevresel tahribat ve iklim değişikliğinden nasıl etkilendikleri, çevresel mücadele süreçlerine nasıl ve ne şekilde dahil oldukları, çevresel adalet ve kararlara katılım açısından durumları, çevre mücadelesinden etkileniş biçimleri ve çevre mücadelesinin kadınlarda yarattığı değişim incelenmektedir. Çevre mücadelesi ve çevresel adalet arayışında kadınların durumuna dair kavramsal çerçeve ortaya konulduktan sonra alan araştırması sonuçları analiz edilmektedir. Alan araştırmasında veri toplama araçları olarak Kirazlı ve Gökçealan köylerindeki kadın mücadelesinde yer almış kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmış ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları ve çevre mücadelesinde kadınlarının karar alma süreçlerine katılımlarına dair öneriler tezin sonunda sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Mücadelesi, Çevresel Adalet, İklim Değişikliği, Çevre Savunuculuğu, Toplumsal Cinsiyet, Ekofeminizm

ABSTRACT

The subject of this thesis is women in environmental struggle. Within the scope of the thesis, environmental struggle is analyzed from a gender perspective and in the context of environmental justice, and field research on the subject was conducted in the villages of Kirazlı in Kuşadası district of Aydın province and Gökçealan in Selçuk district of İzmir province in the Aegean Region.

The research topic of the thesis is based on the findings of the article "The Visibility of Gender in Turkish Literature in the Context of Environmental Justice and Climate Change" written by Rakibe Külçür in the 24th issue of Istanbul University Journal of Women's Studies. In her study, Külçür reviewed Turkish and English articles published in peer-reviewed journals between 1975 and 2021 and found that although it is mostly women who play a leading role in the environmental justice movement, there are very few gender studies in the environmental justice literature in Turkey. In the literature in Turkey, environmental degradation and climate change are not studied from a gender perspective as an environmental justice issue. Women are involved in environmental struggle with different motivations and in different ways.

This thesis examines how women involved in environmental struggle and advocacy processes relate to nature, how they are affected by environmental degradation and climate change, how and in what ways they are involved in environmental struggle processes, their situation in terms of environmental justice and participation in decisions, the ways they are affected by environmental struggle, and the change created by environmental struggle in women. After presenting the conceptual framework on the situation of women in environmental struggle and the pursuit of environmental justice, the results of the field research are analyzed. In the field research, in-depth interviews were conducted with people who took part in the women's struggle in Kirazlı and Gökçealan villages and document analysis method was used as data collection tools. The results of the research and recommendations on women's participation in decision-making processes in environmental struggle are presented at the end of the thesis.

Keywords: Environmental Struggle, Environmental Justice, Climate Change, Environmental Advocacy, Gender, Ecofeminism

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL SORUNLAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

1.1. Tarihsel ve Bilimsel Çerçeve.....	5
1.2. Dünyada ve Türkiye’de Çevre Mücadelesi.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL ADALET

2.1. Adalet ve Çevresel Adalet İlişkisi.....	13
2.2. Tarihsel Gelişim.....	15
2.3. İklim Adaleti.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRE MÜCADELESİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

3.1. Çevre, Doğa ve Kadın İlişkisi.....	23
3.2. İklim Değişikliği ve Çevre Tahribatlarının Kadınlar Üzerindeki Etkisi.....	27
3.3. Çevre Mücadelesi Süreçlerinde Kadınlar.....	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE ARAŞTIRMA SÜRECİ

4.1. Yöntem.....	41
4.1.1. Örneklem ve Araştırma Alanı.....	43
4.1.2. Veri Toplama Araçları.....	50
4.2. Araştırma Süreci.....	52
4.2.1. Araştırmada Etik.....	54
4.2.2. Araştırma Güvenirliği ve Araştırmacı Rolü.....	56
4.2.3. Araştırma Soruları.....	57
4.3. Bulgular ve Değerlendirme.....	58
4.3.1. Görüşmelerin Analizi.....	59
4.3.1.1. Kırsalda Kadınlık Halleri.....	61
4.3.1.1.1. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Kadın Olmak.....	63
4.3.1.1.2. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Gelin Olmak.....	64
4.3.1.1.3. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Dışarıdan Gelen Olmak.....	66
4.3.1.2. Doğada Kadınlık Halleri.....	67
4.3.1.3. Güçlenirken Kadınlık Halleri.....	69
4.3.1.4. Çevre Mücadelesinde Kadınlık Halleri.....	70
4.3.1.5. Kararlar Alınırken Kadınlık Halleri.....	75
4.3.2. Dava Dosyalarının Analizi.....	79
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	92

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AYÇEP	Aydın Çevre ve Kültür Platformu
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
EKODOSD	Ekosistemi Koruma ve Doğa Sevenler Derneği
EPA	Çevresel Koruma Ajansı
HES	Hidroelektrik Santral
IPCC	Uluslararası İklim Değişikliği Paneli
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Erozyonla Mücadele Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü

GİRİŞ

Tezin konusu çevre mücadelesinde kadınlardır ve İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi'nin 24. sayısında Rakibe Külcür tarafından yazılmış *Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü* makalesinin bulgularına dayanmaktadır. Külcür, çalışmasında 1975-2021 yılları arasında hakemli dergilerde yayınlanan Türkçe ve İngilizce makaleleri tarayarak analiz etmiş ve araştırmasının sonucunda çevresel adalet hareketi içerisinde öncü rolü oynayanların çoğunlukla kadınlar olmasına rağmen, Türkiye'de çevresel adalet literatüründe toplumsal cinsiyet bağlamında çok az çalışma olduğunu tespit etmiştir. Külcür'e göre iklim değişikliği bir çevresel adalet konusu olarak toplumsal cinsiyet açısından yeterince sorgulanmamaktadır. Bunun bir sonucu olarak çevre politikalarında ve ulusal iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum stratejilerinde çevresel tahribatın ve iklim değişikliğinin toplumsal cinsiyet etkileri yer almamaktadır (Külcür , 2022).

Literatürde bir diğer işaret edilen nokta, Türkiye'de çevre hareketlerine katılan kadınların durumunun, kırsal ve kentsel alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ek olarak farklı kategoriler dikkate alınarak incelenmesi ihtiyacıdır. Hazar Kalonya, *Müştereklerin Çitlenmesi Ekseninde Kadınlar: Ekofeminist Perspektiften Türkiye'de Çevre Hareketleri* isimli çalışmasında kadınların çevre mücadelesindeki durumlarının coğrafi, ekonomik, kültürel ve sınıfsal eşitsizlikler gibi farklı kesişimsellikler bağlamında incelenmesine gerek olduğunu tespit etmiş ve bu kesişimselliklerin farklı coğrafi bölgelerde, kırsal ve kentsel alanlarda çevre hareketlerine katılan kadınların motivasyonları arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Çevre mücadelesi ve çevresel hareket ortaya çıktığı dönemlerde öncelikle doğal kaynakların ve çevrenin korunması, yaban hayatın korunması, pestisitler, hava kirliliği ve atıkların yarattığı tehlikeler olarak anlaşılmış ve çalışılmıştır. Günümüzde bilimsel gelişmeler nedeniyle iklim değişikliğinin etkileri ve iklim değişikliğine uyum konusundaki çalışmalar çevre mücadelesinin en önemli parçası haline gelmiştir. Uluslararası alanda Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında çevresel haklara ilişkin yapılan

düzenlemelerin oldukça geniş bir yelpazede olduğu görülmektedir. İklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, su hakkı, gıda hakkı, zehirli atıklar, biyoçeşitlilik, çölleşme ve kuraklık gibi farklı alanlarda çevresel haklara ilişkin düzenlemeler yapılmış ve politika belgeleri kabul edilmiştir. 2021-2023 yılları arasında BM Genel Kurulu sağlıklı, temiz ve sürdürülebilir bir çevre hakkını bir insan hakkı olarak kabul etmiş, BM'nin tüm özel raporörleri ve uzman çalışma grupları iklim değişikliğini ve buna bağlı çevresel sorunları tematik çalışma alanlarının bir parçası haline getirerek raporlar ve katkı çağrılarını yayınlamıştır.

Çevresel hakların iklim değişikliğinin etkileriyle yakından ilişkili olması, iklim değişikliğinin insan hakları ve adalet meselesi olarak kabul edilmesi, çevre mücadelesinin iklim değişikliğine ve iklim adaletine dair yapılan çalışmaları içermesi ve “çevre” konusunun farklı hak kategorilerini içeren bir üst başlık olması nedeniyle tez kapsamında iklim değişikliği ve iklim adaleti de incelenmiştir. Yapılan literatür taramasına iklim değişikliği ekseninde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini dahil eden ve kesişimsel feminist çalışmalar dahil edilmiş ve tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Tez kapsamında çevre mücadelesi, toplumsal cinsiyet perspektifinden ve çevresel adalet bağlamında incelenmektedir. Çevresel mücadelenin literatür incelemesine ek olarak Ege Bölgesi'nde bulunan Kuşadası'na bağlı Kirazlı köyü ve Selçuk'a bağlı Gökçealan köyü özelinde, bir alan araştırması yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada yörede yaşayan ve çevre mücadelesine farklı açılardan dahil olmuş kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, doküman analizi ile desteklenmiş ve araştırma alanıyla ilgili olan çevre davalarının dosyaları incelenmiştir. Veri çeşitlenmesine önem verilen çalışmada dava dosyalarını takip eden avukatla da görüşme yapılmıştır.

Tezin birinci bölümünde çevresel sorunlar ve iklim değişikliği ele alınmış, dünyada ve Türkiye'de çevresel mücadele tarihsel arka planıyla birlikte incelenmiştir. İkinci bölümde çevresel adaletle ilgili kavramsal çerçeve sunulmuş ve iklim adaleti tartışmalarına yer verilmiştir. Devamında çevre mücadelesi toplumsal cinsiyet ekseninde incelenmiş, doğa ve kadın ilişkisi ekofeminizm tartışmaları ışığında değerlendirilmiştir. Kadınların çevre mücadelesindeki konumlanışlarına dair literatür ve araştırmalar dünya ve Türkiye örnekleri ışığında ele alınmıştır. Araştırma yöntemi, araştırma süreci ve

araştırma bulgularının analiz edilerek aktarıldığı son bölümde ise araştırmanın sonuçları tartışma ve önerilerle birlikte sunulmuştur.

Tez çalışmasında çevresel mücadele ve hak savunuculuğu süreçlerinde yer alan kadınların çevresel tahribat ve iklim değişikliğinden nasıl etkilendikleri, çevresel mücadele süreçlerine nasıl ve ne şekilde dahil oldukları, çevresel adalet ve kararlara katılım açısından durumları, çevre mücadelesinden etkileniş biçimleri ve çevre mücadelesinin kadınlarda nasıl bir değişime yol açtığı ayrıntılı incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayanarak kadınların çevre mücadelesinde birer nesne değil özne olarak konumlanmaları ve kadınların çevresel adalet ekseninde seslerinin duyulması ve çevresel kararlara katılımlarının sağlanması için öneriler geliştirilmiştir. Araştırma bulguları ve sonuçları, Türkiye’de çevresel tahribatın ve iklim değişikliğinin toplumsal cinsiyet etkilerinin tartışılmasına, farklı bölgelerde yürütölen çevre mücadelelerinin toplumsal cinsiyet ekseninde incelenmesine ve çevre hareketlerine katılan kadınların motivasyonları arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasına katkı sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL SORUNLAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Çevresel sorun kavramını açabilmek için öncelikle çevrenin ne olduğu üzerine düşünmek gereklidir. Literatürde çevrenin farklı tanımları bulunmaktadır ancak en genel tanımıyla çevre, bir canlının içinde yaşadığı, var olduğu ve faaliyet gösterdiği ortam veya koşulları ifade eder. Çevre, canlı organizmaları etkileyen ve onlarla etkileşime giren fiziksel ve biyolojik faktörlerin birleşimidir. Çevrenin içerisine doğal varlıklar olan hava, su, toprak, iklim ve bitki örtüsü girdiği gibi binalar, altyapı, kirlilik ve kentleşme gibi antropojenik unsurlar dahildir. Çevrenin İngilizcesi olan “environment” kavramının izlerine Eski Fransızcada rastlanır ve “çevrelemek, kuşatmak, sarmak” anlamına gelen environment kelimesinin ilk kullanımı 17. yüzyılda olmuştur ve “bir insanın veya bir şeyin yaşadığı koşulların toplamı” anlamına gelecek şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Barnart & Steinmetz, 1988, s. 134-135).

Çevresel adaleti odağına alan bu tez kapsamında çevre, 2872 sayılı Çevre Kanunu 2. maddesi uyarınca, canlı varlıkların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve etkileşim halinde oldukları biyolojik, sosyal, fiziksel, kültürel ve ekonomik ortam olarak ele alınmıştır ve kanundaki tanım esas alınarak kullanılmaktadır (Çevre Kanunu , 1983).

Çevresel sorunlar ve iklim değişikliği birbirinden bağlantısızmış gibi düşünülse de aslında çevresel tahribat ve iklimdeki değişiklik, birbirinin hem sonucu hem de sebebidir. İklim değişikliği konusunda yapılan bilimsel çalışmaların sayısı arttıkça, iklim değişikliğinin çevresel sorunlarla olan bağı anlaşılmış ve iklim değişikliği çevre mücadelesinin en önemli çalışma alanı ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 2015 yılında BM Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin kabulüyle birlikte iklim eylemi, karasal ve sudaki yaşam, dirençli kentler gibi çevresel sorunlar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) olarak belirlenmiş ve sürdürülebilir kalkınma çatısı altında toplanmıştır. Sürdürülebilirliği sağlamak için çevresel sorunların toplumsal cinsiyet eşitliği, yoksulluk, eğitim gibi kesişimsel alanlar dikkate alınarak çalışılmasına dair gereklilik kabul edilmiş, sürdürülebilir kalkınma uluslararası alanda bir üst çerçeve olarak belirlenmiştir (UNDP Küresel Amaçlar, 2024).

Doğanın kendi döngüsünde gerçekleşen olaylar, onarılamayacak nitelikte bir çevresel bir bozulmaya yol açmaz. Çevresel tahribatlar, insanın yerküredeki olumsuz etkilerinin sonucunda gerçekleşmektedir. Bu etkiler ekosistemlerin bozulmasından, biyoçeşitliliğin kaybına, doğal kaynakların aşırı tüketimine, doğanın döngüsünün bozulmasına ve hatta türlerin ve de yeryüzündeki yaşamın yok oluşuna kadar uzanır. Çevresel tahribatın ve iklim değişikliğinin tarihsel ve bilimsel çerçevesi, insan faaliyetlerinin gezegene etkisini ve bu etkileşimlerin zaman içinde nasıl değiştiğini anlamamıza yardımcı olur. Çünkü insanların çevreye dair bilgisi ve algısı, çevreyle kurduğu ilişki zamana ve mekâna göre değişir ve de bu ilişkilene biçimi toplumsal cinsiyet açısından farklılıklar gösterir.

1.1. Tarihsel ve Bilimsel Çerçeve

İnsanın doğa ile kurduğu ilişki diğer türlerden daha farklıdır. İnsan, kendi çevresindeki olaylardan etkilendiği kadar, kendi çevresini de bizzat etkilemiş ve doğada izler bırakarak onu şekillendirmiştir. İnsan diğer türlerden farklı biçimde, yaşadığı çevrede hızlı bir şekilde geriye döndürülmesi mümkün olmayan etkilerde bulunmuştur. Karıncanın yaptığı yuvası yağın bir yağmurla veya selle bozulup doğaya karışırken, insanın ürettiği ve attığı plastiklerin doğada çözünüp yok olması için binlerce yıl geçmesi gereklidir. İnsan kendi bulunduğu çevreyi, doğanın döngüsünden ve düzeninden daha farklı biçimde işler ve bozar. Doğa insan için bir kaynaktır ve insan hem doğa hem de diğer türler üzerinde bir tahakküm ilişkisi geliştirmeye çalışır.

Tarımın başlaması ve insanların yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte insan kaynaklı bir çevresel tahribatın başladığı kabul edilmektedir. İlkel toplumların insanları, doğadan buldukları besinleri toplayarak ve avlayarak beslenmekteydi ve herhangi bir üretim faaliyetine geçmemişlerdi. Beslenmeleri, geçim kaynakları ve inançları büyük ölçüde doğaya ve doğal kaynaklara dayalıydı. İnsanlar doğa ile bilinçsiz bir uyum içerisinde yaşamaktaydılar ve doğadaki kaynakları onların yenilenme hızlarının ötesinde tüketecek güçte değillerdi (Yazgan , 2010, s. 230-231). Avcılık ve toplayıcılığı bırakıp yerleşik düzene geçiş, insanın doğa ile kurduğu ilişki biçimini de değiştirdi ve kurulan

ilişki zaman içinde doğaya, doğal kaynaklara ve diğer canlılara karşı tahakküme dayalı bir ilişkiye dönüştü. Makineleşmeyle birlikte bu tahakkümün hem boyutu hem de biçimi farklılaştı ve bunun sonucunda çevresel tahribatlar şiddetlendi.

Çevresel tahribatların artışı iklim değişikliğini hızlandırır ve iklim değişikliği şiddetlendikçe çevresel bozulmalar da artar. Bir örnekle açıklamak gerekirse; iklim değişikliğine bağlı küresel ısınma neticesinde orman yangınları çıkar ve ormanların yok olması en önemli karbon yutak alanlarının kaybı demek olduğu için bu yangınların sonucunda iklim de değişir. Bu tahribat ve değişiklik bir döngü ve etkileşim şeklinde devam eder. İnsanlar için bu bağlantının fark edilmesi zaman almış ve iklim değişikliğiyle çevresel tahribat arasındaki ilişkinin anlaşılması bilimsel gelişmeye koşut bir seyir izlemiştir.

İklim değişikliğinin tartışılması 19. yüzyıla girerken sera gazlarının atmosferdeki ısının tutulmasında oynadığı rolün bilimsel olarak ortaya konulmasıyla başlamıştır. Dünya atmosferinin bir tür "sera" gibi davranarak gezegeni ısıttığının anlaşılması ve farklı gazların atmosferdeki ısıyı tuttuklarının fark edilmesi iklimin insan eliyle değiştiğini kavramak açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Karbondioksit ve su buharının, atmosferde ısıyı tutma konusunda özellikle etkili olduğunun anlaşılmasıyla insan faaliyetlerinin küresel ısınmaya yol açtığı bilimsel olarak tespit edilmiştir.

1970'lerden itibaren, iklim değişikliği ve çevresel tahribatlar birlikte çalışılmaya ve çevre mücadelesi iklim değişikliğini de kapsar şekilde yürütülmeye başlamıştır. Bilimsel çalışmaların artmasıyla birlikte iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve atık sorununun gezegenin şu anda yaşadığı en büyük krizler olduğu kabul edilmektedir. Stokholm Üniversitesi çatısı altında bulunan Stokholm Resilience Center – Stokholm Direnç Merkezi'ne bağlı Johan Rockström ve ekibi tarafından gerçekleştirilen *Gezegensel Sınırlar* çalışması gezegenimizdeki yaşamın sürdürülebilirliğine dair dokuz kritik eşikten bahsetmektedir. Bu eşikler; iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, azot ve fosfor döngüsündeki bozulmalar, tatlı su kullanımı, okyanus asitlenmesi, ozon tabakasının incilmesi, hava kirliliği, toprak bozulması ve kimyasal kirliliktir. Eylül 2023'te yayınlanan son bilimsel araştırma sonuçlarına göre çevresel sorunlara işaret eden dokuz kritik eşikten altısı aşılmış durumdadır ve gezegen üzerindeki yaşam tehlikededir (Rockström, ve diğerleri, 2023).

İklim değişikliği bu çevresel sorunların başında gelmektedir. Gezegenimizin ve üzerinde yaşam bulan tüm varlıkların yaşamlarını devam ettirebilmelerine yönelik kurulmuş olan denge insan eliyle gerçekleştirilen faaliyetler neticesinde bozulmakta ve iklim değişikliğinin etkileri giderek şiddetlenmektedir. 1988 yılında BM'ye bağlı olarak faaliyet gösteren BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından, iklim değişikliği konusunda bilimsel, teknik, sosyal ve ekonomik bilgi ve çalışmaların değerlendirilmesi ve iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum konularında karar vericilere bilimsel bulgulara dayalı olarak kılavuzluk etmek amacıyla kurulan Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 13-19 Mart 2023 tarihleri arasında İsviçre'de gerçekleştirilen 58. Oturumunda Altıncı Değerlendirme Raporu için Sentez Raporunu tamamlamıştır. Rapora göre en başta sera gazı emisyonları olmak üzere insan faaliyetleri, tartışmasız olarak küresel ısınmaya neden olmuş ve küresel yüzey sıcaklığı 2011-2020 döneminde 1850-1900 döneminin 1,1°C üzerine çıkmıştır. Küresel sera gazı salımları, sürdürülebilir nitelikte olmayan enerji üretimi ve arazilerin kullanımlarında değişiklik gibi nedenlerle artmaya devam etmiştir ve etmektedir (IPCC, 2023). Gezegen üzerinde iklim değişikliği elbette ilk kez yaşanmamaktadır ancak günümüzde özellikle Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan bu iklim krizinin en önemli belirleyicisi, bu değişikliğin insan eliyle ve insan faaliyetleri sonucunda gerçekleşmiş olmasıdır. Yaşadığımız yüzyılın en büyük tehdidi olan küresel iklim değişikliği fosil yakıtların kullanımı, sanayileşme, nüfus artışı, kentleşme, arazilerin amaç dışı kullanımı, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, ormansızlaşma gibi faktörler sebebiyle hem şiddetini hem de etki alanını arttırmaktadır (Demirbaş & Aydın, 2020, s. 174).

Çevrenin kavramlaştırılması ve çevreyle ilgili çalışmaların tarihi yeni değildir ve yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Özellikle 20. yüzyılda çevre hareketlerinin ve çevresel bilincin yükselişleriyle birlikte çevre konusu çok önemli bir akademik çalışma alanı haline gelmiştir. Yeni bir uzmanlık alanı olarak "Çevre Tarihi" gündeme gelmiş ve akademisyenler bu yeni bakış açısıyla ilk anda görünmeyen ancak toplumların oluşmasında, gelişmesinde ve yok olmasında etkili olan sebepleri, çevresel faktörler ışığında aydınlatmaya odaklanmışlardır. Çok sayıda farklı bilim dalıyla birlikte hareket eden "Çevre Tarihi", sürdürülebilir çevre bilinci konusunda yeni bir uzmanlık alanı haline gelmiştir (Yenigün & Tuğalan, 2021, s. 31).

İklim değişikliği gibi küresel çevre sorunlarının farkına varılması, uluslararası iş birliği ve kolektif eylem ihtiyacını gündeme getirmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda jeoloji, biyoloji ve ekoloji gibi disiplinlerin gelişmesiyle bilimsel anlayış egemen olmuş ve farklı ekolojik teorileri ve kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi, her açıdan önemli bir dönüm noktası olarak teknolojik ilerlemelerin yanı sıra yaygın çevresel bozulmayı da beraberinde getirmiştir. Teknolojik ilerlemeyle birlikte gelişen çevresel tahribatlar küresel ölçekte kirliliğe, ormansızlaşmaya, ekosistemlerin ve habitatların kaybına ve doğal kaynakların büyük hızla tükenmesine yol açmıştır. Doğa koruma hareketleri, sanayileşmenin neden olduğu çevresel bozulmaya tepki olarak 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başlamıştır.

1.2. Dünyada ve Türkiye’de Çevre Mücadelesi

Akademik literatürde çevre hareketinin gelişimi genel olarak dört evrede çalışılmaktadır. İlk evre, 19. yüzyılın sonunda, sanayi devriminin sonucunda ortaya çıkan hava ve su kirliliği gibi sorunlar hakkında farkındalık yaratmayı amaçlayan bir dönemi kapsar. Bu dönemde çevre koruma fikri ulusal parklar gibi daha ziyade doğal güzelliklerin ve yaban hayatın korunması çabası olarak kendini göstermiştir. George Perkins Marsh’ın 1864’te yayınladığı kitabı *İnsan ve Doğa*, endüstrileşmenin getireceği sorunlara karşı bir uyarı niteliğindedir ve insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini detaylı bir şekilde ele alarak tartışma açan ilk eserlerden biri kabul edilir (Marsh, 2021).

1960’larda başlayan ikinci evre, Rachel Carson’ın 1962 yılında pestisitlerin insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkilerini anlattığı *Sessiz Bahar* kitabı ile anılmaktadır. Carson’ın çalışması çevre sorunlarının sadece yaşandığı bölge ile sınırlı kalmadığını ve sınırları aşarak küresel boyutlara vardığını gösteren ilk kitap olmuş ve tüm dünyada büyük yankı bulmuştur (Carson, 2004). Carson, modern çevre hareketinin doğmasına katkıda bulunmuş ve 1972 yılında Stockholm’de çevre hareketinin bir dönüm noktası sayılan BM Çevre Konferansı düzenlenmiştir. Bu gelişmeyle birlikte çevre hareketi uluslararası müzakere ve politika belirleme süreçlerine yön verir hale gelmiştir ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Üçüncü evre, 1980'ler ve 1990'lar boyunca sürmüştür ve 1987 tarihli Brundtland Raporu olarak bilinen Ortak Geleceğimiz Raporu ile sürdürülebilir kalkınma kavramının gündeme geldiği dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde kalkınma ile gelecek nesillerin yaşam hakkını dikkate alacak şekilde çevrenin korunması arasında bir dengenin sağlanması ihtiyacına odaklanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının gelişimi, yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerin çevre üzerinde oluşturduğu büyük ölçekli tahribatın neticesinde olmuştur. Küresel toplumun varlığının tehlikeye girmesi ve yok oluşa doğru gidişati, 1970'lerden itibaren güçlü bir çevreci hareketin doğmasına sebep olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma, çevreci hareketin ve anlayışın, kalkınmacı görüşle uzlaşması ve ortak yol alma çabası olarak görülmelidir (Bozlağan, 2005, s. 1025-1026). 1960'lı yıllarda Batıda yaşanan toplumsal hareket ve protestoların 1970'lerde yeni bir çevreciliğe öncülük ettiği görülmektedir. Barışçıl eylemler, kadın ve öğrenci hareketlerinin birlikte yarattığı etkiyle birlikte çevreci hareket ve bakış değişmiştir. Bu değişiklik sivil toplum örgütlerinin doğuşuna sebep olmuş ve günümüzde hala uluslararası alanda çalışmalarına devam eden Friends of the Earth ve Greenpeace gibi uluslararası çevreci örgütler bu deneyimin sonucunda ortaya çıkmıştır (Staggenborg, 2012, s. 139).

Dördüncü ve son evre ise günümüzü kapsayan dönemdir. 21. yüzyılın başından itibaren iklim değişikliği ve küresel ısınma konuları tartışmaların eksenine oturmuş, çevre sorunları ile iklim değişikliği birlikte anlaşılmaya ve çalışılmaya başlamıştır. Bunun neticesinde küresel ölçekte karbon emisyonlarının azaltılmasını ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadeleyi ana eksenine oturtan bir çevre mücadelesi ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de çevre sorunlarına karşı yürütülen mücadeleler yerelde gerçekleşmektedir ve küresel iklim krizine yönelik güçlü bir eylemlilik ve mücadele yoktur. Mücadelelere katılım ve protestolar yurttaşların yaşam alanlarına yönelik çevresel tahribat doğuracak bir proje ve girişim ortaya çıktığında gerçekleşmektedir. Türkiye'de genel anlamda çevresel aktivizm olarak nitelenen ve bir örgüt çatısı altında gerçekleşen çevresel savunuculuk ve mücadeleye katılım oranı diğer ülkelere kıyasla düşüktür. 2004 tarihli verilere göre Türkiye'de yurttaşların %1,9'u çevresel aktivizm örgütlerine katılırken, bu oran Hollanda'da %23,8, Nijerya'da %8, Letonya'da %4,3'tür (Harris L. , 2011). Türkiye'de yürütülen çevre mücadelesi Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin

desteklemesiyle kurulmuş dernekler ve vakıflar eliyle çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi etkinlikleri olarak gerçekleşmekteydi. 1924'te kurulan ve ODTÜ Ormanı'nın yapılmasını sağlamış Türkiye Ormancılar Derneği, bahsi geçen örgütlenmelerden birisidir. Yine aynı şekilde Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, 1955'te özellikle milli parklar, erozyonla mücadele ve doğal hayatın korunması amacıyla devlet içinde görev alan bürokratların kurduğu bir dernektir (Can & Gönenç, 2022, s. 334).

“Çevreci” olarak da nitelenen sivil toplum kuruluşları (STK) 1970'lerden itibaren çevre hareketi içinde öne çıkmıştır. Dünya genelinde Greenpeace ve Türkiye'de ise TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Erozyonla Mücadele Vakfı) gibi örgütler çevre mücadelesinde sivil toplumun önde gelen figürleri olarak bilinmektedir. Çevre alanında çalışan sivil toplum kuruluşları çevresel etkinliklere yurttaşları dahil etmek amacı taşırlar ve buna ek olarak idarenin ve iş dünyasının çevresel risk oluşturan faaliyetleri üzerinde kamuoyu baskısı oluşturma amacı gütmektedirler.

Çevre alanında bir diğer mücadele alanı hukuk olmuştur ve çevre koruma alanında açılan davalar kamuoyunun gündemine gelmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda Samsun Çarşamba'da tarım yapan köylülerin fabrikalar sebebiyle uğradığı zararların tazmini konusunda açtıkları dava ve Artvin Murgul Eti Bakır İşletmeleri'nin bitki örtüsüne verdiği zarar sebebiyle açılan davalar gibi hukuk mücadeleleri ve tekil dava örneklerine rastlanmakla birlikte, modern anlamda Türkiye'de çevre hareketlerinin ortaya çıkışı için 1980'lerin ortalarını esas almak gereklidir (Duru, 2002, s. 180). Bunun sebebi o dönemdeki ulusal ve uluslararası gelişmelerdir. 1980 sonrası dönem Türkiye'de insan hakları, demokrasi ve özgürlükler sürecinin askıya alındığı bir dönem olmuştur. Türkiye'de bunlar yaşanırken aynı tarihlerde Avrupa'da NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) nükleer başlıklı füzelerinin Batı Almanya topraklarına yerleştirilmek istenmesi, Almanya toplumunda kitlesel protesto eylemlerine yol açmış ve nükleer karşıtı bir çevre hareketi ivme kazanmıştır. Bu politik ivmelenmenin etkisiyle 1983 seçimlerinde ilk defa Alman Yeşilleri (Die Grünen) Almanya parlamentosuna milletvekili olarak girebilmişlerdir. Bunun hemen akabinde 1986'da yaşanan Çernobil nükleer santrali faciası, dünyanın nükleer bir felaket karşısında ne kadar hazırlıksız ve çaresiz olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu gelişmeler dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sonuçlarını göstermiştir.

Çevre hareketlerinin politikleşmesi süreci, 1982 Anayasası'nın kabulü ve akabinde 1984 yılında yapılan seçimlerin getirdiği görece daha yumuşak bir ortamın etkisiyle 1988'de Türkiye'nin ilk Yeşiller Partisi'nin kurulmasına imkân sağlamıştır. Yeşiller Partisi'nin programı incelendiğinde, partinin dünya görüşünün, dönemin klasik siyasal partileri ile ciddi farklılıklar içerdiği görülmektedir. Partinin program ve tüzüğünde ekolojide zarar vermeyen ekonomi önermesinin yanı sıra insan haklarına, toplumsal cinsiyete, sivil topluma, yurttaş girişimlerine ve savaş karşıtlığına yapılan göndermeler de hayli dikkat çekicidir (Duru, 2002, s. 186).

Çevre mücadelesinde yaşanan bu politikleşmenin ilk sonuçları özellikle 1980'lerin ikinci yarısında başlayıp 1990'lar boyunca süren kent ve çevre hakları kapsamındaki eylemlerde ve dava süreçlerinde görülmektedir 1984-1993 yılları arasında Muğla'nın Yatağan ve Milas'ın Gökova (Kemerköy) ve Yeniköy termik santrallerine karşı bölge halkının yürüttüğü protestolar ve dava süreçleri; 1986-1987 Ankara'da Zaferpark ve Güvenpark'ın otoparka çevrilmek istenmesine karşı sürdürülen kampanyalar; 1987'de Muğla'nın Dalyan beldesindeki İztuzu sahiline otel yapılmasına engel olmak için yürütülen protesto ve kampanyalar; 1989'da İstanbul Teknik Üniversitesi'ne ait Taşkışla'nın otele ve Maçka Kışlası'nın borsa binasına dönüştürülmesi girişimlerine karşı kampanyalar; 1989-1990 arasında Aliağa'da kurulmak istenen Gencelli termik santraline karşı davalar, eylemler ve insan zincirleri; 1990'larda başlayıp 2000'li yılların ortalarına kadar devam eden Bergama'da siyanürlü altın madenine karşı direniş ve davalar; Akkuyu'da kurulmak istenen nükleer santrale karşı 1993'te oluşturulan "Nükleer Karşıtı Platform" ve yapılan Nükleer Karşıtı Kongreler, nükleer karşıtı mücadeleye katkı sunmak amacıyla Greenpeace tarafından geliştirilen şiddetsiz protesto yöntemleri (Enerji Bakanlığı binasına, Boğaziçi Köprüsüne nükleer karşıtı pankartlar asmak, bakanlık binası kapısına eylemcilerin kendilerini zincirlemesi vb.), bu dönemden başlayarak çevreci ekolojist hareketlere politika, strateji ve eylemlerde ilham kaynağı olmuştur. Bu dönemde özellikle Bergama altın madenine karşı köylülerin yer aldığı eylemler kamuoyunda oldukça ses getirmiştir. Bu eylemlerden bazıları şunlardır: Bergama'da 17 köyün ortaklığında "*Yetti gari, siyanürlü altına hayır*" mitingi, *çıplak eylemler*, Bergama'da 8 köyde "*Siyanürlü maden istiyor musunuz*" referandumu, 1997 nüfus sayımında 11 bin 700 kişinin, "*Devlet bizi tanımıyorsa, yok sayıyorsa, kayıtlarda*

geçmeyeceğiz” diyerek kendini saydırmama protestosu, Boğaz Köprüsü işgali, TBMM önünde eylem, *tenekeli eylem*, Gelibolu yürüyüşü, “*Bütün canlıların yaşama hakkı var*” diyerek, tavuk, horoz ve koyunlarla ilçe merkezine yürüyüşlerle zenginleşen Bergama eylemleri hem çevre hareketlerini etkilemiş hem de bu protestoların içinde yer alan köylü kadınların yaşamlarına olan etkisi birçok araştırmaya konu olmuştur (Bergama Altın Madeni Direnişi: Toprağın Bekçileri, 2014).

O yıllarda yaşanan çevre ihlallerinin, insanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını koruyan uluslararası insan hakları sözleşmelerini de ihlal etmesi, bu davaların uluslararası mahkemelere ve komisyonlara taşınmaları sürecini de başlatmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) gibi uluslararası mahkemelerin bu gibi davalarda vermiş olduğu Türkiye aleyhindeki hak ihlali kararları basın ve kamuoyunda yankı bulmuş, çevre hareketlerinin gelişimine hukuki alandan bir katkı sağlayarak, hukuki savunuculuğu çevre mücadelesinin elverişli bir aracı haline getirmiştir (Okuy ve Diğerleri / Türkiye Davası, 2006) (Taşkın ve Diğerleri/ Türkiye Davası , 2004).

Türkiye’de 1990’larda çevre hareketi, yerel direnişlerin katılımıyla siyasi iktidarların kalkınma projelerinin sorgulandığı bir mücadeleye dönüşmüş ve orta sınıflara ait bir şehirli hareketi olmaktan çıkarak farklı toplumsal ve sınıfsal grupların katıldığı bir bir alana evrilmiştir (Aslan, 2022, s. 149). Çevre mücadelesinin temelini kişilerin, yurttaş gruplarının ve sivil toplum kuruluşlarının yaşadıkları alanları savunma istekleri ve ihtiyaçlarına ek olarak çevresel demokrasi ve çevresel adalet arayışı içinde olma hali de şekillendirmektedir. Çevre mücadelesi ve çevreci sosyal hareketler, yeterince temsil edilemeyen veya seslerini duyuramayan yurttaşların yönetime katılmak için kullandığı bir yöntem olarak karşımıza çıkar (Kılıç, 2002). Bu nedenle gerek dünyada gerekse Türkiye’de yürütülen çevre mücadelesi; dava süreçlerinden, çevresel bilgiye erişim, kararlara katılım olarak özetlenebilecek çevresel demokrasi isteminden ve çevresel adalet tartışmalarından ayrı düşünülüp analiz edilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRESEL ADALET

Çevresel adaletin temelini oluşturan “adalet” kavramı, insanlık tarihi boyunca üzerinde en çok düşünülen ve tartışılan konulardan birisi olmuştur. Çevresel adalet, sosyal adaletin bir parçası olarak hem insanların hem de çevrenin korunmasına odaklanır ve eşitliğin gerçekleştirilmesi için sağlam bir zemin oluşturur. Çevresel adaleti sosyal adalet çatısı altında ele almak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından önemli bir dayanak noktasıdır. Kalkınma kavramına sadece ekonomik bir gelişme olarak bakılmayıp kalkınmanın BM tarafından tanınmış bir insan hakkı olduğunun bilinmesi gereklidir. Kalkınma hakkı, tüm dünyada refah içinde yaşam hakkını da içerecek şekilde çalışılmaktadır. Çünkü sürdürülebilirlik yaklaşımı sadece ekonominin değil, insanların ve toplumun tüm kesimlerinin refahını ve haklarını gözeten bir yaklaşıma sahip olmayı zorunlu kılar. Çevresel adalet ve sosyal adaletin beraber yorumlanması, çevresel strateji ve politikaların katılımcı ve eşitlikçi şekilde geliştirilmesi için sağlam bir çerçeve sunar.

2.1. Adalet ve Çevresel Adalet İlişkisi

Adalet kavramı hakkaniyet, eşitlik ve doğruluk üzerine akıl yürütür ve tarih boyunca yeni bakış açıları ve tartışmalar üzerinden şekillenmektedir. Platon ve Aristoteles'in klasik adalet düşüncelerinden günümüz çağdaş düşüncelerine kadar tüm filozof ve düşünürler, adaletin çok yönlü doğasını açıklama ve aydınlatma çabası içine girmişlerdir. Çünkü adalet, toplumsal yapıları incelemek ve yönlendirmek için bize önemli bir çerçeve sunmaktadır.

20. yüzyılın en önemli adalet kuramcılarında olan Rawls, 1971 yılında yazdığı *Bir Adalet Teorisi* adlı kitabında, toplumsal düzende adaletin yerini sorgular ve adaletin, toplumsal durum ve ekonomik olanaklarla temel hak ve görevlerin nasıl belirlendiğiyle ilgili olduğunu söyler. Bu tartışmaların odağında dağıtıcı adalet kavramı bulunur ve dağıtıcı adalet kaynakların, fırsatların ve yüklerin bireyler ve gruplar arasında adil bir

şekilde dağıtılmasını merkezine alır. Çünkü adaletsizlik yaratan sebepler zenginlik, güç ve erişimdeki eşitsizliklerdir ve adalet sadece sonuçlarda değil, aynı zamanda bu sonuçları belirleyen süreçlerde de adil olmayı gerektirir. (Rawls, 2017).

Günümüz adalet tartışmalarına sosyal adalet penceresinden bir bakış geliştiren diğer isim Amartya Sen'in adalet düşüncesi Rawls'dan daha farklı bir çerçevededir. Sen, yürüttüğü tartışmanın eksenine adaleti değil, adaletsizliği alır ve gündelik hayata dair adaletsiz davranışlara ve sorunlara yoğunlaşır. Sen, bir adalet sistemi kurma peşinde değildir ve yaşanan adaletsizliklerin nasıl kaldırılabilceğinin ve adaletsizlik yerine adaletin fikrinin nasıl egemen olabileceğinin izini sürer (Sen , 2009).

Sen'in adaletsizlikten yola çıkarak adaleti ele almasından esinlenerek; sosyal adalet kavramından hareketle ortaya çıkan çevresel adaleti tanımlamak için çevresel adaletsizliğin ne olduğunun anlaşılması önemlidir. Çevresel adalet, çevresel kaynaklara erişimde eşitlik, katılım ve yararlanma hakkıyla ilgili olduğu kadar, katlanılacak yükler ve alınacak riskler açısından da çevresel tahribatlara eşit biçimde maruz kalmayla ilişkilidir. Çevresel tehlikeler ve riskler açısından maruziyet, tehlikelerden ve risklerden etkilenebilir olma ve zarar görme hali, toplumsal ve yapısal eşitsizlikleri ele almayı gerektirir. Sosyal adalet çatısı altında gelişen çevresel adalet; eşitlik, kırılganlık, direnç, gelir dağılımı, güç ilişkileri ve insan hakları gibi konuları dikkate almayı ve tartışmayı gerektiren geniş bir kavramdır. Direnci az ve daha kırılgan durumda bulunan kişi ve gruplar su ve hava kirliliği veya toksik atıklar gibi çevresel risklere daha fazla maruz kalırlar çünkü buldukları yerleşimler ve bölgeler bu risklere karşı daha açık yerlerde konumlanmıştır. Bu durum, sosyal adalet açısından bir haksızlık teşkil etmektedir çünkü belirli gruplar, sağlıklı bir çevreye erişim konusunda diğerlerine kıyasla dezavantajlı konumda bulunurlar.

Çevresel adaletsizlik Garrett Hardin'in 1968 yılında yayınladığı *The Tragedy of Commons* isimli makalesindeki kullanımıyla literatüre kazandırdığı "müşterekler"den, yani ortak mallardan eşit şekilde faydalanmama ve müştereklerle ilgili karar alma süreçlerinde ve mekanizmalarında yer alamama sebepleriyle ortaya çıkmaktadır (Garrett, 1968). Türkçe literatürde "müşterekler" kullanımı benimsenmiş durumdadır ancak bu kullanımı eleştiren Çoban, commons sözcüğünün Türkçede ortaklaşım olarak kullanılması gerektiğini söylemektedir (Çoban, 2018). Çevre mücadelesi ve çevre

hareketleri müşterekleştirme uygulamaları olarak kabul edilebilir çünkü çevre ve doğa müşterek konulardır ve çevre hareketleri müştereklerin savunusu amacını taşır (Kalonya , 2021). Kadınların, müşterekler olarak tanımlanan doğal kaynaklara bağımlı bir hayat sürmeleri ve geçimlerini doğal kaynaklardan sağlamaları, müştereklere yönelik saldırı ve tahribat durumlarında kadınların daha önde olmalarına sebep olmaktadır.

Çevresel adalet sadece çevrenin korunmasına odaklanmaz. Toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda köklü bir değişimi gerektirir ve bu değişimin mümkün olması için çevresel ve ekolojik öneme sahip kaynakların, hakların, hizmetlerin, özgürlüklerin ve görevlerin toplumlar arasında adil bir şekilde paylaşılması gereklidir (Kılıç & Tok , 2014). Çevresel adalet; çevre koruma ve refah içinde yaşama dair adalet taleplerini içinde barındırır ve çevresel tahribatlara eşitlik, şeffaflık, kapsayıcılık, katılımcılık ve demokrasi temelinde çözüm bulmayı gerektirir.

2.2. Tarihsel Gelişim

Çevresel adalet kavramının gelişimini tarihsel bir perspektifle takip etmek ve çıkış noktasını belirlemek, çevresel adaleti çevre mücadelesi ve adalet çerçevesinde konumlandırmak açısından önemlidir. Çevresel adaletin tarihi; tabandan gelen aktivizm, yasal mücadeleler ve akademik araştırmaların bir toplamı olarak açıklanmaktadır. Bu tarihsel iz sürüş, çevresel adaletin iklim adaletiyle olan bağlantısını incelemek açısından da elzemdir.

Çevresel adalet savunusunun temelleri, 1960'lar ve 1970'lerdeki medeni haklar hareketlerinin devam ettiği bir ortamda, beyaz olmayan toplulukların ve düşük gelirli yerleşim alanlarında yaşayan grupların karşılaştıkları çevresel adaletsizliklere karşı örgütlenmeye başlamasıyla atılmıştır. Bu hareketin en önemli öncülerinden biri “çevresel adaletin babası” olarak adlandırılan Dr. Robert Bullard olmuştur. Bullard, tehlikeli atık tesislerinin Afro-Amerikan topluluklardaki orantısız konumlandırılışına ve bu tesislerin yapıldığı yerlere ışık tutmuştur. Bu araştırma ve yayınlar ırk, sınıf ve çevresel tahribatın kesişimselliğini anlamının temelini atmış ve çevresel adaletin 21. yüzyılın medeni haklar meselesi olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur (Bullard, 1996).

Çevresel tahribatlara karşı verilen çevre mücadelesinin tarihi, çevresel adalet hareketine kıyasla çok daha eskidir. Çevre hareketleri, 17. ve 19. yüzyıllar arasında doğal kaynakların el değiştirmesiyle bağlantılı olarak özellikle Kızılderililer ve Aborjinler gibi yerel toplulukların direnişleriyle başlamıştır. Çevresel adalet hareketi ise çevresel sorunların başta siyahi nüfus olmak üzere belli grupların hayatlarını etkilemesine ve çevresel risklerin eşitsiz dağılımına tepki olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkmıştır. Siyahi yoksul kesim üzerinden en derin etkisini gösteren çevresel adalet hareketi kadınlar, engelli bireyler, sığınmacılar, çocuklar gibi kırılgan grupları içerecek şekilde yayılmıştır. Çünkü çevresel riskler toplumların içinde ve toplumlar arasında eşit olmayan biçimde dağıtılmıştır ve bu riskler her grup tarafından farklı şekillerde deneyimlenir. Etnik veya ırksal ayrım gözetmeden ve hatta bunların da ötesine geçerek kadınlar, çocuklar ve yoksullar gibi çevresel haklardan yoksun bırakılan grupları daha çok etkiler (Cutter, 1995).

Çevresel adalet ABD'de 1980'lerin başında siyahi protestocuların yaşadıkları alanlara zehirli atık ve kimyasalların dökülmesine karşı mücadele ettikleri döneme dayandırılrsa da çevresel adaletin kökleri 1960'lardaki yurttaşlık hakları hareketine kadar uzanır. O dönemde çevre kuruluşlarının ağırlıklı olarak beyazlardan oluşması nedeniyle çevresel adalet talebi çevre kuruluşları tarafından değil, sorundan bizzat etkilenen siyahi nüfus tarafından dile getirilmiştir. Çevresel adaletle dair mücadele de ağırlıklı olarak siyahi kişiler ve gruplar tarafından yürütülmüştür. Bu nedenle çevresel adalet kavramı çevresel ırkçılık kavramıyla birlikte değerlendirilebilir. "Çevresel ırkçılık; belirli etnik, kabile, ırk veya kültüre ait grupların tehlikeli atık, çevre ve sağlık yönünden yaşamı tehdit eden ürün veya diğer tür kirlilik ile karşı karşıya olduklarını vurgular" (Adeola, 2000).

Çevresel adalet hareketinin ortaya çıktığı ülke olan ABD'de Çevresel Koruma Ajansı (EPA) çevresel eşitlik ve hakkaniyet arayışını çevresel adaletle ilişkilendirir. Çevresel eşitlik; çevreye ilişkin yasalar, yönetmelikler ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve yürütülmesiyle ilgili olarak ulusal köken, ırk, renk veya gelirden bağımsız şekilde tüm insanlara yönelik adil muamele ve anlamlı katılım olarak tanımlanan çevresel adaleti içermek zorundadır. Bunun uygulamadaki hali herkesin çevre ve sağlık tehlikelerine karşı aynı derecede korunması ve çevresel kaynaklardan

faydalanma ve karar alma süreçlerine eşit erişime sahip olması anlamına gelir (Equity Action Plan Summary, 2022).

Karar alma süreçlerine katılımı bağlantılı olarak, çevresel adaletin ilerletilmesinde hukukun rolü önemlidir. Halkın kararlara katılımına ve çevresel demokrasinin güçlendirilmesine öncelik veren yasal çerçeveler geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Çevreselin adaletin akademik bir kavramdan ziyade sosyal bir hareket olması nedeniyle, toplulukların çevresel adaletsizliklere karşı çıkmak ve sağlıklı bir çevrede yaşam hakları için harekete geçtiği, dönüştürücü bir taban aktivizminin ve eylemliliğinin dikkate alınması gerekir (Cole & Foster, 2000). Bu noktada dünyada çevresel adalet konusundaki mücadelelerin ve aktivizmin yasal savunuculuk girişimleriyle birlikte yürütüldüğüne dikkat çekmek gerekir.

Eşitlik, mülkiyet hakkı, kuşaklararası adalet ve tazminat kavramları açısından çevresel sorunlara baktığımızda, çevresel zararlara en az katkısı olanların bu zararlardan en çok etkilenir durumda olduğunu görürüz. Shrader-Frechette, çevresel adaleti tartıştığı *Environmental Justice* isimli eserinde kirlilik ve kaynakların tükenmesi gibi yüklerin daha eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, çevre sorunlarımızın giderilmesi için zorlayıcı etik gerekçeler olması gerektiğini savunur. Çevre tahribatlarından etkilenenlerin bu sorunları çözme sürecine dahil edilmesi gerektiğini, tüm yurttaşların çevresel adalet adına mücadele etme görevleri olduğunu ve çevrenin adil kullanımından nihai olarak sorumlu olması gerekenin hükümet değil halk olduğunu söyler (Shrader-Frechette, 2005).

Çevresel adaletin tarihi, çevresel eşitsizliklere ve adil olmayan uygulamalara meydan okumanın, sosyal adalet talepleriyle zenginleşen yerel aktivizmin, yasal savunuculuğun ve akademik çalışmaların ortak bir gelişime işaret etmektedir. Ancak küresel iklim krizi arttıkça ve iklim değişikliğinin etkileri şiddetlendikçe çevresel söylemin yerini iklim odaklı bir söylem almaya başlamıştır. Bu durum çevresel adaletin, iklim adaletiyle birlikte ele alınmasına yol açmıştır.

2.3. İklim Adaleti

Çevresel tahribatların ve iklim değişikliğinin birbiriyle olan bağlantısının bilimsel olarak kanıtlanmasıyla birlikte, iklim meselesi çevre hareketinin ve bu alanda çalışan akademisyenlerin ilgi alanına girmiştir. Literatürde iklim değişikliğiyle bağlantılı olarak yapılan çalışmaların tamamında “çevre” kelimesi geçmese bile bu çalışmalar özünde çevresel bir meseleye değinmektedir. Benzer bir durum çevresel adalet açısından da söz konusudur. Çevresel Adalet Hareketi’nin adeta bir devamı olarak gelişen İklim Adaleti Hareketi, iklim değişikliğinin insan hakları ve etik boyutuna odaklanır ve iklim değişikliğine haklar penceresinden bakar. İklim değişikliğini aynı zamanda etik bir sorun olarak gören ve bu etik ilkeler çerçevesinde sorumluluklar da öngörerek tartışan iklim adaleti çerçevesi, iklim değişikliği ve haklar açısından önemli bir açılım sağlamaktadır (Kaya, 2017).

İklim adaleti, iklim değişikliğine yalnızca ekonomik, teknik veya bilimsel bir sorun olarak bakmanın ötesine geçer. İklim değişikliğinin etkilerine ve iklim değişikliğindeki sorumluluklara toplumsal, sınıfsal, bölgesel ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri penceresinden bakar. İklim adaleti disiplinler arası bir çalışma imkânı sunar ve farklı adalet teorilerinden beslenerek açılım sağlar. Çevresel adalet gibi akademik çalışma vardır ve buna ek olarak toplumsal hareketler tarafından da şekillenir. İklim adaleti tartışmaları sivil toplumdan ve çevre mücadelesinden beslenir. Bu nedenle yerel toplulukların, sivil toplumun ve yurttaş gruplarının mücadelelerinden, taleplerinden ve gelişim seyirlerinden ayrı düşünülemez (Altıparmak, 2023).

İklim adaleti, iklim değişirken adaleti ve eşitliği iklimden değil, toplumları yönetenlerden beklemektir. İklim adaletinin temelini oluşturan iki soru vardır. İlki, iklim değişikliğinden herkesin, her ülkenin ve her grubun aynı şekilde ve ölçüde sorumlu olup olmadığıdır. Çünkü tarih boyunca her ülke iklim değişikliğine aynı ölçüde sebep olmamıştır. Gelişmiş ülkelerin kullandıkları fosil yakıtlar ve atmosfere saldıkları sera gazı ile az gelişmiş ülkelerin katkısı aynı değildir. Yine kuzey yarımkürede yaşayan, haftada bir uçakla seyahat eden, üst gelir sınıfına mensup, kırk yaşında beyaz bir erkek ile güney yarımkürede yaşayan, alt gelir grubundan engelli bir genç siyahi kadının karbon ayak izinin, çıkardığı atıkların, biyoçeşitlilik kaybındaki ve çevresel bozulmadaki payının aynı

olmadığı açıktır. İklim adaleti, bu soruya verilecek yanıtlara göre ve bu yanıtlar oranında tarihsel sorumlulukların, yükümlülüklerin ve iklim değişikliği kaynaklı zararların giderimine dair ilkelerin belirlenmesi gerektiğinin altını çizer. İkinci soru ise, iklim değişikliğinden herkesin, her ülkenin, her grubun aynı şekilde etkilenip etkilenmediğidir. Yine benzer şekilde kuzeyde gelişmiş bir ülkede yaşayan, çevresel kayıplara dair mali sigortası olan, bir orman yangını veya sel olduğunda yerini değiştirme ve varlıklarını koruma gücüne sahip bir aile ile güney yarımkürede geleneksel tarımla geçinen, sel veya kuraklık olduğunda tüm geçim kaynağını ve varlığını kaybetme tehlikesi olan bir ailenin bu etkilerle baş etme gücü ve bu tehlikelerden zarar görme riski aynı değildir. Bu soruya verilen yanıtlar ise iklim değişikliğiyle mücadele edilirken ve iklim değişikliğine uyum politikaları geliştirilirken bu etkilenebilirlik ve zarar görebilirlik seviyelerinin dikkate alınmasını ve direncin, dayanıklılığın ve kapasitenin geliştirilmesine odaklanır. İklim adaleti, iklim değişikliğine karşı mücadele ederken kaynakların ve finansmanın adil biçimde dağıtılmasını ve kadınlar, gençler gibi kırılgan grupların karar alma süreçlerine aktif ve etkili katılmasını teşvik eder (Tatgın, 2019, s. 107).

İklim adaleti çevresel sürdürülebilirlik, eşitlik ve insan haklarının kesiştiği önemli bir söylem ve eylem olarak ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğinin etkilerini afetler olarak yaşamaya başlandığı bir dönemde iklim değişikliğinin kırılgan kişi ve topluluklar üzerindeki orantısız etkilerini ele alma zorunluluğu büyük bir aciliyet kazanmıştır. İklim değişikliği mevcut sosyal eşitsizlikleri daha derinleştirdiği gibi, yeni eşitsizlikler de yaratmaktadır. Yoksullar, yerli halklar ve diğer dezavantajlı gruplar küresel sera gazı emisyonlarına ve iklim değişikliğine en az seviyede katkıda bulunmalarına rağmen iklimsel afetlerin ve tehlikelerin en ağır yüklerini taşımaktadırlar. İklim adaletine duyulan ihtiyaç, iklim değişikliğinin yol açtığı bu adaletsizlikleri düzeltmek ve sürdürülebilir bir geleceğe adil ve eşitlikçi bir geçiş sağlamak konusunda etik ve hukuki temellere dayanmaktadır. Bu etik çerçeve sadece iklim değişikliğinin acil ve yakıcı etkilerine değil, kırılganlığa ve eşitsizliğe neden olan yapısal adaletsizliklere de çözüm bulmak üzere kapı aralar. İklim değişikliği, etik boyutuyla pek çok bilim insanı tarafından dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük dağıtıcı adalet sorunu olarak tanımlanmaktadır. Çünkü adaletin farklı boyutlarına dair yapılan tüm tanımlamalar fayda, maliyet, hak ve yükümlülüklerin

kişiler arasında, nesiller arasında, devletlerarasında ve devletlerin içinde dağıtılmasında farklı sonuçlara yol açmaktadır (Demirci, 2013).

İklim adaleti hareketi toplumsal cinsiyet eşitliğini, gelecek nesillerin haklarını, kuşaklar arası adaleti, az gelişmiş ülkelerin kayıp ve zararlarının telafi edilmesine dair taleplerini, enerjide ve istihdamda adil bir geçiş ve dönüşümü, kuzey ve güney ülkeleri arasındaki eşitsiz ilişkileri tartışır. Kapsadığı konuların geniş bir yelpazede olması sebebiyle iklim adaleti hareketinin içerisindeki çevre aktivisti Greta Thunberg gibi gençler, yerel ve taban örgütlenmeleri, sömürgecilik karşıtı gruplar ve antikapitalist oluşumlar gibi farklı öncelik alanları bulunan grup ve kesimler tarafından ortak bir talep olarak dillendirilmektedir. Bu talepler iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve uyum sağlamak için yeşil işlere ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi, iklim değişikliğine uyum ve direnç geliştirme için yatırım yapmayı, iklimle ilgili göç ve yerinden edilme hallerinde yaşanan kayıplardan etkilenen kişi ve toplulukları desteklemeyi içerir. Bu yönüyle çağın en yaratıcı, gelişime açık ve devinen kavramının iklim adaleti olduğu söylenebilir. Çünkü pek çok farklı hareket için bir ortak savunuculuk alanı ve kesişimsel çalışma imkânı sunmaktadır ve talepleri ortaklaştırabilme özelliğine sahiptir. İklim adaleti sadece etik nedenlerle kendi başına önemli değildir, aynı zamanda iklim değişikliğini ele alma politikasının da anahtarıdır (Perkins, 2019).

İklim adaletine yönelik kesişimsel bir yaklaşım, sosyal kimliklerin ve toplumdaki tahakküm yapılarının birbirine bağlı olduğunu kabul eder. Toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, gelir durumu, sınıf ve diğer kimlik eksenleri kesişerek bireylerin iklim değişikliği deneyimlerini, iklim değişikliğine uyum sağlama ve yanıt verme kapasitelerini şekillendirir. Bu kesişen eşitsizliklerin anlaşılabilir tanınması, tüm bireylerin ve toplulukların farklı ihtiyaçlarına ve kırılganlıklarına hitap eden kapsayıcı ve etkili iklim stratejilerinin ve politikalarının geliştirilmesi için elzemdir. İklim adaletinin sağlanması toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ele alınmasını ve başta kadınlar olmak üzere tüm kırılgan grupların iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve uyum çabalarına anlamlı bir şekilde katılımının sağlanmasını gerektirmektedir. Bu açıdan çevresel adalet ve iklim adaleti talepleri kararlara katılım boyutu açısından benzer nitelikler taşımaktadır. İklim adaleti ve çevresel adalet açısından yapılan güncel çalışma ve tespitleri birlikte

değerlendirilmesi ve yorumlanması durumunda çevre mücadelesinin doğru analizi mümkün olabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRE MÜCADELESİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Çevre mücadelesinin veya bir diğer deyişle çevresel aktivizmin toplumsal cinsiyet eşitliği ile olan kesişimsel noktalarına değinmek, kadınların çevre mücadelesindeki yerinin ve konumlanışlarının anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Kesişimsellik, matematikte öğrenilen ve iç içe geçmiş kümelerin durağan bir kesişim bölgesinden oluşan bir alan gibi düşünülse de feminist literatürde durağanlıktan ziyade süreklilik ve devamlılık arz eden bir sorgulamaya dayalı en önemli tartışma alanlarından biridir. Kesişimsellik, tıpkı çevresel adalet kavramının gelişmesinde olduğu gibi, siyahi kadınların mücadelesini temel alan bir şekilde gelişmiştir. Kimberlè Crenshaw'ın geliştirip kavramsallaştırdığı "Kesişimsellik" kavramı çoklu ayrımcılıkları dikkate alarak farklı sosyal kimliklerin imkanlara ve haklara erişimi etkilemiş biçimlerini anlamaya yarayan bir analiz, savunuculuk ve sosyal politika geliştirme yöntemidir (Crenshaw, 1991). Kesişimselliği odağına alan, ABD'de ortaya çıkan ve kadınların ırkçılık, cinsiyetçilik ve sınıf ayrımcılığına karşı mücadelesini öne çıkaran bir sosyal ve politik hareket olarak tanımlanan Beyaz Olmayan Kadınlar (Women of Color) hareketi 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında, siyah feministlerin öncülüğünde gelişmiştir (Özsoy, 2022, s. 3). "Kadınların Siyahlaşması" olarak adlandırılan bu akımın teorisyenlerine göre, feminist bir mücadeleye sahip olmak için aynı anda hem ırksal adalet için mücadele etmek hem de cinsiyetçiliğe karşı harekete geçmek gereklidir. Çünkü Beyaz Olmayan Kadınların argümanları, ırkçılığın temelde feminist bir mesele olduğu ve cinsiyetçi baskıyla bağlantılı olduğuna dayanmaktadır. Her bir varlığın toplum içinde farklı deneyimleri olduğu için, feminizmde ortak bir sınıflandırma yapılamaz (Hooks, 2014). Bell Hooks'un siyahi kadınların durumuna dair çalışması yayınlanana kadar siyahi kadınların özne ve odak olarak çalışılmasının teşvik edilmediği, başka bir deyişle bu alanın teorisyenleri, akademisyenleri ve bilim insanları tarafından siyahi kadınlarının

deneyimlerinin ihmal edildiği açıktır (Taş, 2021, s. 208). Çevresel mücadele açısından kadınların konumları ve durumları incelenirken tek bir söylemin ve analizin tüm kadınları kapsayamayacağı ve aynı şekilde kesişimsellikler üzerinden bakılarak her bir kadının deneyimin kendine özgü olduğu ve kendi içinde farklı ayrımcılıklar ve eşitsizlikler barındırdığı dikkate alınmalıdır.

Toplumsal yapı içerisinde güç, iktidar, imtiyaz ve direnişin birbiriyle bağlantılı olması nedeniyle dünya çapındaki çevresel hareketlerin incelemesi toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve sosyal adalet ekseninde yapılmaktadır. Bu analizlerde toplumsal cinsiyet dinamikleri çevresel sorunlarla, aktivizmle ve savunuculuk yöntemleriyle birlikte ele alınmaktadır. Ataerkil normlar ve yapılar, kadınların doğa koruma, çevresel yönetim ve kaynakların dağıtım konusunda karar alma süreçlerine katılımlarını kısıtlamakta ve çevresel adaletsizlikleri arttırmaktadır. Bu nedenle kadınların çevre mücadelesine ve savunuculuğuna katılımları, mevcut ataerkil güç yapılarına bir meydan okuma içerir. Kadınlar, ataerkil normlar nedeniyle duyulmaz hale gelen seslerini yükselterek, kısıtlayıcı toplumsal yapıları dönüştürücü bir işlev görürler. Hindistan'daki Chipko Hareketi ve Kenya'daki Yeşil Kuşak Hareketi gibi kadınların ön saflarda olduğu hareketler çevre mücadelesi, doğanın korunması, arazi hakları ve sürdürülebilir kalkınmanın savunulmasında toplumsal ve kolektif eylemin gücünü göstermiştir. 1973 yılında Hindistan'da ormansızlaşma ve çevre tahribatına dikkat çeken Çipko Hareketi, enerji güvenliğini uluslararası gündeme taşımıştır. 1977'de Kenya'da yükselen Yeşil Kuşak hareketi çölleşmeye karşı ağaçlandırma girişimine öncülük etmiş ve bu girişim sayesinde BM Çölleşme Konferansı gerçekleştirilmiştir (Duygu, 2005).

Çevre mücadelesi ve çevresel hareketler, kadınların deneyimlerini ve bakış açılarını çalışmalarının odağına aldıkları takdirde başarıya ulaşıp gerçek bir dönüşüm yaratabilirler. Tüm dünyada yerli kadınlar ve siyahi kadınlar çevresel ırkçılık, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve ekonomik dışlanmanın kesişen biçimleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar ve bu durum onların çevresel tehlikelere ve adaletsizliklere karşı kırılganlıklarını artırmaktadır. Sorunlara kesişimsel yaklaşım, eşitsizliğin temel nedenlerini ele almayı ve farklı toplumsal hareketler arasında dayanışmayı teşvik etmeyi gerektirir. Toplumsal cinsiyet ile çevresel ve sosyal adalete erişim arasında köprü işlevi

gören iş birlikleri geliştirilmelidir. Çünkü bu birliktelik hali birbiriyle bağlantılı krizlere daha bütüncül çözümler geliştirmeye imkân vermektedir. Buna ek olarak toplumun farklı kesimlerinin bakış açılarının ve deneyimlerinin çevre politikası oluşturma süreçlerine dahil edilmesi, toplumun tüm üyelerine fayda sağlayan daha eşitlikçi ve kapsayıcı sonuçlara yol açacaktır. Çevresel adalet açısından toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, kadınları değişimin özneleri olarak güçlendirecek ve mücadele süreçlerinde kapsayıcı yaklaşımları teşvik ederek çevresel sürdürülebilirliği, dayanıklılığı ve sosyal adaleti artıracaktır. Adil bir dönüşümden bahsetmek için toplumsal ve ekolojik sistemlerin birbirine bağlı olduğunu kabul eden kesişimsel bakış açısının benimsenmesi zorunludur.

3.1. Çevre, Doğa ve Kadın İlişkisi

Antik Çağ'da Platon ve Aristoteles'ten günümüzde Freud ve Lacan'a kadar doğa ve kadın arasında kurulmuş olan özdeşlik; "*kadın doğası*"na ilişkin eril önyargıların ve kalıplaşmış varsayımların "doğal" ve hatta doğa yasası olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Bu sayede kadın ve doğanın "dizginlenip ehlileştirilmesi" ve bu ehlileştirmenin de günümüzde adeta bir "tecavüze" dönüşmesi meşrulaştırılmıştır (Berktaş, 2020, s. 18).

Doğa ve kadınlar arasındaki ilişki, feminist söylem içerisinde uzun yıllardır hem akademinin hem de mücadelenin ortak konusu olmuştur. Doğaya ve kadınlara yönelik davranış ve anlayış biçimindeki benzerlik ve farklılıkların izini sürmek sosyal ve çevresel adaletle ilgili tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Kadınları doğaya yakın görüp, bereketleriyle kutsayan ve buradan güç alan ekofeminist teoriler olduğu gibi, bu yaklaşımlara özcülük eleştirisi getiren ve kadın ve doğanın tahakküm altına alınışındaki benzerliğe dikkat çekerken ikisini birbirinden ayırarak güçlendirmek gerektiğinin altını çizen ekofeminist akımlar da mevcuttur.

Kadın ve doğaya dair kapsamlı bir analiz yapabilmek için ekofeminizmi bir çerçeve olarak ele almak ve ekofeminizmin tarihsel gelişimini anlamak önemlidir. Ekofeminist düşüncenin ortaya çıkışı, ikinci dalga feminizm ve 1970'lerin çevre hareketi çatısı altında gelişmiştir. Rachel Carson'ın modern çevre hareketini başlatan eseri *Sessiz*

Bahar'dan ve ataerkilliğe yönelik feminist eleştirilerden etkilenen ekofeministler, ekolojik yıkım ile kadınların esareti arasındaki bağlantıyı dillendirmeye başlamışlardır.

Ekofeminizm kavramı ilk olarak Françoise d'Eaubonne tarafından 1974 yılında yazdığı *Feminizm veya Ölüm (La Féminisme ou la Mort)* adlı kitapta kullanılmıştır. D'Eaubonne kitabında ekoloji ve feminizm kesişiminde “ekofeminizm” olarak anılacak ve benimsenecek bu teorinin temellerini atar. Ataerki ve kapitalizmin hem doğa hem de kadın üzerinde tahakküm kurduğunu, onları benzer şekilde sömürdüğünü anlatır ve toplumsal cinsiyet baskısı ve çevresel bozulmanın birbiriyle bağlantısını ortaya çıkaran teorik bir çerçeveye öncülük eder. İnsanın doğa üzerindeki tahakkümüne öncelik veren antroposentrik yani insan merkezli dünya görüşünü eleştirerek, tüm canlı varlıkların içkin değerini tanıyan Françoise d'Eaubonne, kadın ve doğanın tahakkümüne yol açan baskıcı yapılara karşı çıkmak için gereken çözümün feminist bir ekolojik devrim olduğunu söyler (d'Eaubonne, 2022). Ekofeminizm sadece bir teori olarak kalmamış; bir değer sistemi, eylemlilik ve toplumsal hareket olarak gelişmiştir.

Ekofeminizm, ataerki toplumlarda doğaya ve kadınlara yönelik muamelelerde benzerlikler olduğunu öne sürer. Her ikisi de nesneleştirilmiş ve metalaştırılmış, sömürü ve tüketim için birer kaynağa indirgenmiştir. Ekofeminizm, kadınların geçim kaynaklarını koruma ve yaşadıkları toplulukları güvenli kılma konusundaki çabalarına ve bu çabalarının ardındaki motivasyonlarına vurgu yapar (Shiva ve Mies, 2019, s. 9).

Tek bir ekofeminizm anlayışı yoktur. Feminizmde olduğu gibi, ekofeminizm de kendi içinde farklı ekofeminizmler, yani farklı yaklaşımlar barındırmaktadır. Birinci yaklaşım, kadınların erkeklerden daha farklı psikolojik ve biyolojik özelliklere sahip olduğunu kabul eder. Kadın ve doğanın benzerliğinin sebebi erkeklerle kadınlar arasındaki bu farklılıklardır. İkinci yaklaşım içinde yer alan ekofeministler, kadın ve doğa benzerliğinin ataerki sistem tarafından dinsel, düşünsel ve tarihsel süreçlerle yapılandırıldığını söyler. Üçüncü yaklaşım ise bu iki yaklaşım arasında bir bağ kurarak kadının ve doğanın yakınlaşmasının temellerinin kadın psikolojisi ve biyolojisinde bulunduğunu ancak bu benzerliğin toplumsal olarak belirlendiğini savunur. Çevresel sorunların, kadınlara ait değerlere kıymet veren yeni bir 'ortaklık etiği' geliştirilerek çözülebileceğini belirtir. Ekofeminizme dair bu farklı yaklaşımların ve görüş ayrılıkları,

feminizm ve çevre alanındaki tartışma ve gelişmelerin yansıması olarak şekillenmiştir ve bu tartışmalardan etkilenmiştir (Çetin, 2005, s. 63-64).

Ekofeminizme yönelik ilk eleştiri kadın ve doğanın yakınlığına dairdir. Kadın ve doğa bu derece yakınlaşmışsa, bu durum kadınların kültürel mirasın tamamen dışında kalması anlamına gelir. Böylece Ekofeminizm özgürleştirici olmaktan uzaklaşır ve geriletici bir işlev görür. Ekofeminizm tanrıça tapınmasını kutsayarak, erken neolitik dönemi överek ve o dönemin metaforlarına ve mitlerine yaslanarak irrasyonaliteden beslenen bir duruma düşer (Biehl, 1990, s. 15).

İkinci yaklaşım düalizme eleştiri getirir ve Batı kültürlerindeki insan ve doğa ilişkisinin düalist kabulünü sorunlu bulur. Akıl ve ruh arasındaki ikilik ve aklın ruhu dışlaması insan kimliğinin doğanın dışında kabul edilmesine kaynaklık eder ve bu düşünceden beslenir. Akıl kavramı tıpkı bir kocanın karısı, efendinin kölesi karşısında mevzilenmesi gibi doğayı da ikilikler üzerinden konumlandırır ve doğayı bir kadın olarak boyunduruk altına alınacak bir alan ve öteki olarak kabul eder (Plumwood, 1993, s. 6).

Çevresel adalet hareketi içinde mücadele eden siyahi feministler ve Üçüncü Dünya ülkelerinin ekofeministleri her üç ekofeminizm yaklaşımı da kadınları tek bir kategori olarak ele aldığı, ataerkil tahakkümü deneyimlemede sınıfsal ve ırksal farklılıkları göz ardı ettikleri gerekçesiyle eleştirmektedirler. Buna göre ekofeminizm, kadın ve doğanın tahakkümüne dair benzerliklerin altını çizerek, kişilerin deneyimini belirleyen farklı kesenleri olduğunu kabul eder. Bu ekofeminist kesişimsellik; ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi toplumsal kimliklerin birbiriyle bağlantılı olduğunu dikkate alarak ırk, etnik köken ve gelir durumu gibi faktörlerin toplumsal cinsiyet ve çevre sorunlarıyla nasıl kesiştiğini analiz eder. Bu analize göre, beyaz olmayan kadınlar ve yerli kadınlar çevresel adaletsizliklerin yüklerini gelir durumu yüksek şehirde yaşayan bir beyaz erkeğe veya kadına göre daha fazla taşımaktadır ve çevresel tahribatın, kimyasal atıkların ve iklim değişikliğinin orantısız etkilerine maruz kalmaktadır. Kadının sadece tek bir kategorizasyon varmış gibi konumlandırılması toplumsal cinsiyet dışındaki diğer tahakküm biçimlerini görmeye engel olur. Halbuki toplumsal cinsiyet ve kültür gibi kavramlar tarihsel ve toplumsal olarak yapılandırılmıştır ve zamana ve coğrafyaya göre farklılıklar içerir (Agarwal, 1992). Bu eleştiri sahiplerine göre kadın deneyimlerini tek

tipleştiren bir yaklaşım, çevresel adaletin eşitsizlik boyutunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır çünkü ataerkil sistem içinde siyahi kadınlar sadece beyaz erkeklerin değil, renkli ırktan erkeklerin ve beyaz kadınların da tahakkümü altındadır (Taylor, 1997).

Kanada'daki yerli halkın bulunduğu bölgeye yapılan kalkınma projelerinin ölçüldüğü bir çalışmada, kalkınma projeleri tasarlanırken ve uygulanırken o bölgede yaşayanların ihtiyaçları dikkate alınmadığı gibi, örneğin bir baraj yapılması durumunda erkek egemen bir sektör olan taşımacılık faaliyetleri artarken, yaya durumunda olan kadınların pazar faaliyetlerinin sınırlandığı tespit edilmiştir. Bir diğer örnek tarıma ilişkindir. Sanayi tipi tarım ve makineleşmiş tarımsal uygulamalar kadını tarım dışına itmektedir (Çetin, 2005, s. 73). Türkiye'de de suya erişim, doğal kaynaklar üzerinde hakimiyet, kadınların iş yükü ve toplumsal cinsiyet açısından benzer eşitsizlikler yaşanmaktadır. Güneydoğu Anadolu'da yapılan barajlar nedeniyle su kaynaklarının planlanmasına yapılan araştırmada, toprak sahibi olmayan kadınlar ve erkeklerin baraj yapımı sonrası ekonomik kazançlarında azalma olduğu, kadınların ise harcadıkları bakım emeği ve iş yüklerinde artış olduğu bulgulanmıştır (Harris L. , 2018).

Kadınların doğayla ve doğal kaynaklarla ilişkilerine dair yapılan analizlerde ülke koşullarının ve farklılıkların dikkate alınması gereklidir. Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2022 Eylül ayı itibariyle Türkiye'de Çiftçi Kayıt Sistemine kayıt yaptıran çiftçilerin toplam sayısı 2 milyon 172 bindir. Sisteme kayıtlı kadın çiftçi sayısı ise sadece 289 bin 244'tür (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022). Yine Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtlarına göre TÜİK tarafından açıklanan verilerde 2020 yılı itibariyle tarımsal arazi sahiplerinin %86,6'sı erkektir (Türkiye İstatistik Kurumu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 2023). Toprak, arazi sahipliği ve çiftçilik açısından Türkiye'de çok bariz bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu görülmektedir.

Kırsal alanda tohum, barınma, yemek, ilaç veya giysi olarak kullanılan doğal varlıkları korumanın kadınların yaşamı ve refahı için önemli olduğunu görürüz. Kadınlar, Anadolu başta olmak üzere kadim kültürlerden bugüne tohum bekçileri olarak kabul görmektedir ve literatürde kadınların doğurganlıkları ve doğaya yakınlıkları kesişimsel olarak araştırılmıştır. *Tohum ve Toprak* adıyla yayınlanan araştırmasında Carol Delaney 1980 Ağustos ve 1982 Temmuz tarihleri arasında Orta Anadolu'nun bir köyünde alan

araştırması gerçekleştirmiştir ve Türkiye’de köydeki toplumsal örgütlenmeyi, erkeğin tohum bırakan ve kadının da tohumun bırakıldığı toprak olduğu yaratılışla ilgili simge, kuram ve değerleri ele almıştır (Delaney, 2001). Araştırma sonuçlarına göre erkek rahme tohumu bırakarak yaratandır, kadın ise tohumu saklar ve bu şekilde soyun devamlılığını sağlar. Kadınların tohum saklama ve toplamalarının altında yatan neden, kadınların doğaya yakın olmaları ve doğurganlıklarıdır. Bu nedenle kadınların doğa ve toprakta olduğu gibi yönetilmeleri ve erkek soyunun devamını sağlamaları gereklidir. Ancak kadını tohum koruyucusu gören bu yaklaşım sorunludur. Şayet kadınların ortak bir öze sahip olmaları nedeniyle tohum topladıkları kabul edilirse ve kadınlar homojen bir grup olarak ele alınırsa kadınların bu kararları üzerinde etkili olan yapısal sorunların açıklanması mümkün olmaz (Sefer, 2022).

Sonuç olarak, ekofeminizm doğa ve kadın arasındaki farklılıkları, benzerlikleri ve karşılıklı etkileşimi feminist bir perspektiften anlamak için zengin bir teorik çerçeve sunmaktadır. Ekofeminizm, kadınlara ve çevreye yönelik sömürü ve tahakküme ilişkin bir tartışma çerçevesi sunmaktadır ve egemen hale gelmiş kabulleri sorgulamaya imkân vermektedir. Çevresel adalet ekseninde yürütülecek tartışma ve çalışmalarda kadınların kendilerine has deneyimlerinin dikkate alınması ve farklı ayrımcılık kategorilerinin farkında olarak kesişimsel bir yaklaşım geliştirilmesi gereklidir. Ekofeminizmin akademi, kadın hareketi, çevre mücadelesi, sömürgecilik karşıtı hareketler ve son süreçte hayvan hakları ve vegan aktivizminden beslenen gelişme seyri ve tartışmaya açık yapısı; toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çevresel tahribat gibi birbiriyle bağlantılı krizleri ele almak açısından önemli bir zemin sunmaktadır.

3.2. İklim Değişikliği ve Çevre Tahribatlarının Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Küresel iklim krizi, çevresel bozulma, biyoçeşitlilik kaybı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, günümüzün en acil sorunlarıdır. Bu dört sorun karşılıklı olarak birbirini güçlendirmekte ve başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere herkes için risk ve tehdit oluşturmaktadır. İklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybının ve çevresel tahribatın arttırıcı faktörüdür. Buna paralel olarak, ekosistemlerin ve çevrenin tahrip edilmesi iklim

değişikliğini hızlandırmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği gıda güvensizliğine, derinleşen yoksulluğa, hastalıklara ve yerinden edilmeye neden olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir (OECD, 2023). İklim değişikliği ve çevre tahribatları bir afete dönüşürken elbette cinsiyet ayırt etmez. Ancak tahribatların ve afetlerin etkileri ve bunlara karşı dirençli olma hali toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılık gösterir. Ekofeministlere göre doğanın sömürülmesi ile kadınlar üzerinde olan eşitsizlik ve tahakküm birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle çevresel bozulma hem sebep hem de etki bakımından toplumsal cinsiyetten bağımsız düşünülemez. İklim değişikliği ve çevresel tahribatların etkileri cinsiyet nötr bir mesele değildir. Kadınlar, erkekler ile karşılaştırıldığında iklim değişikliğinden, doğa tahribatından ve çevresel bozulmadan daha orantısız bir şekilde etkilenmektedir.

Ekofeminizm konusunda önemli isimlerden olan Vandana Shiva, kadınların yaşamlarının ve geçim kaynaklarının çevresel sürdürülebilirlikle yakından bağlantılı olduğunu, kadınlar ve doğa arasında çok yönlü bir ilişki olduğunu ve kadınların ekolojik direnç ve toplumun refahı için vazgeçilmez olduğunu altını çizer. Kadınların doğal kaynaklara ve daha önemlisi müştereklere bağımlı olmaları, çoğunlukla kayıt dışı tarım işçisi olarak istihdam edilmeleri ve aile içinde bakım ve beslenmeden sorumlu olmaları nedeniyle kadınlar çevresel tahribatlardan daha fazla etkilenebilir durumdadır. Bu duyarlılık hali kadınları iklim değişikliğinin de dahil olduğu çevresel etkilere karşı daha dirençsiz, yani kırılabilir durumda bırakmaktadır. İklim değişikliği ve çevresel tahribatlar toplumdaki tahakküm ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini kuvvetlendirir ve yeni eşitsizlikler üretir. Kuraklık, afetler, seller ve çevresel kirlilik söz konusu olduğunda kadınlar çevresel krizlerin en ağır yüklerini taşırlar ve genellikle toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf temelinde kesişen tahakküm ve ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalırlar. Doğal kaynaklara ve müştereklere bağımlı olmanın getirdiği bir sonuç olarak; doğa dostu tarımdan biyoçeşitliliğin korunmasına ve su yönetimine kadar, kadınların çevresel sürdürülebilirliğe katkıları hem çok yönlüdür hem de çeşitlilik arz eder. Bu nedenle çevresel sorunlar ve iklim değişikliği konusunda kadınların deneyimlerinin, kapasitelerinin ve bilgilerinin kullanılması tüm toplumun refahı ve sürdürülebilir bir gelecek için zorunludur. (Shiva, 2015).

Akademik çalışmalar dışında uluslararası alanda da kadınların çevre ve iklim değişikliğinden etkilenme biçimleri açısından politika ve strateji belgeleri geliştirilmiştir. Bunların içinde en önemlisi 13 Mart 2018 tarihli BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 37 Nolu Tavsiye Kararı'dır. Bu tavsiye kararı, iklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının toplumsal cinsiyet boyutları hakkındaki kararlara ve yükümlülöklere özgülenmiştir. Tavsiye Kararı hem kadınların ve kız çocuklarının iklim değişikliğinden etkileniş biçimlerini açıklamaktadır hem de seller, orman yangınları, kuraklık gibi iklim değişikliğine bağlı afetlerin toplumsal cinsiyet etkileri konusunda devletlere kapsamlı tavsiyeler içermektedir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) BM temel insan hakları sözleşmeleri içerisinde yer alır ve kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini merkezine almış tek sözleşmedir. Komite, CEDAW uygulaması ve yorumlanmasına dair tavsiye kararları yayınlar. 37 Nolu Tavsiye kararı, aralarında Türkiye'nin de olduğu tüm taraf devletler için bağlayıcıdır. Bu tavsiye kararı sadece devletler açısından değil, sivil toplum kuruluşları açısından da yol gösterici niteliktedir. İklim değişikliğine bağlı afetler ve kriz durumları, var olan cinsiyet eşitsizliklerini şiddetlendirmektedir. Yoksulluk içinde yaşayan kadınlar; yerel, etnik, ırksal, dini ve cinsel azınlıklara mensup kadınlar, engelli kadınlar, mülteci ve sığınmacı durumundaki kadınlar, ülke içinde yerinden edilmiş, vatansız ve göçmen durumdaki kadınlar, kırsal kesimde yaşayan kadınlar, bekar kadınlar ile ergen ve yaşlı kadınlar erkeklere kıyasla kriz ve afet süreçlerinden orantısız şekilde etkilenmektedir. Tavsiye Kararı özellikle daha kırılgan durumdaki kadınların durumlarının altını çizer. (CEDAW İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutları Hakkında 37 Sayılı Genel Tavsiye Kararı, 2022)

Tavsiye Kararı'nın en önemli noktaları kırılganlık, kapasite ve direnç durumlarının anlaşılabilmesi için cinsiyete göre ayrıştırılmış veri tutulması hakkındadır. Yani bir bölgede yaşanan selde kaç kadın ve kaç erkeğin öldüğünün, yaşlarının ve gelir durumlarının ne olduğunun bilinmesi ve analiz edilmesi bu konuda alınacak önlemler ve geliştirilecek mevzuat ve politikalar açısından hayati önemdedir.

Bir diğer önemli husus çevresel adaletle ilişkilidir ve kadınların karar alma süreçlerine etkin ve anlamlı katılımlarının sağlanmasına dairdir. Kadınların ve kız

çocuklarının çevre, iklim değişikliği ve bunlara bağlı afet riskinin azaltılması faaliyetlerine katılma, liderlik etme ve karar alma süreçlerinde yer alma konusunda eşit fırsatlar sunmasını tavsiye etmektedir. Sadece sayısal bir eşitliğin ötesinde etkili ve anlamlı katılım imkanları yaratılmalı ve kadınlara liderlik, tavsiye, izleme ve stratejiler yürütme konusunda yeterli kaynak, beceri ve yetki sağlanmalıdır. Yaşam alanlarına yönelik çevresel kararlara katılım ve çevresel adaletin sağlanması açısından bu tavsiye kararlarının dikkate alınması gereklidir.

Uluslararası alanda kadınların iklim değişikliği, çevresel tahribat ve bunlara bağlı afetlerden etkileniş biçimlerine dair bir diğer önemli karar BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi Kadının Statüsü Komisyonu tarafından verilmiştir. Kadının Statüsü Komisyonu, BM Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı ile Konsey'in bir komisyonu olarak 21 Haziran 1946'da kurulmuştur. Komisyonun temel amacı, kadın erkek eşitliği ilkesini uygulamada sağlamak ve koruma altına almaktır. Komisyon bu çerçevede her yıl Mart ayında toplanarak kadın haklarını iyileştirme konusunda küresel politikalar oluşturur ve Konsey'e tavsiyelerde bulunur (Aydın, ve diğerleri, 2017, s. 5). Kadının Statüsü Komisyonu 66. Oturumunda *İklim Değişikliği, Çevre ve Afet Risk Azaltma Politikaları ve Programları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin ve Tüm Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesinin Sağlanması* konusunda uzlaşmış sonuçlarını karar olarak açıklamıştır. Bu kararlar tüm devletler için bağlayıcı ve yol göstericidir. Komisyon, iklim değişikliğinin, çevresel tahribatın ve doğal tehlikelerin sebep olduğu artan afetlerin yaşam alanlarının ve geçim kaynaklarının kaybına, su kıtlığına ve enerji kesintilerine, ulaşım, eğitim ve sağlık tesislerinin yıkıma uğramasına ve de kadınların ve kız yerlerinden edilmesiyle sonuçlanmasına vurgu yapmıştır. Yerinden edilmenin sonucunda, kadınların ve kız çocuklarının destek gördükleri ortam ve ağlardan ayrılmaları, evsizlik, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet dahil her türlü şiddete uğrama risklerinin artması ve istihdam, eğitim ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri başta olmak üzere temel sağlık hizmetleri ve psikososyal desteğe erişimlerinin azalması gibi belirli zorluklarla karşı karşıya olduklarını kabul etmiştir (Achieving gender equality and the empowerment of all women and girls in the context of climate change, environmental and disaster risk reduction policies and programmes, 2022).

İklim değişikliğinin ve çevresel tahribatların etkilerini afetler olarak yaşıadığımız bu dönemde afetler konusuna ayrı bir önem verilmektedir. Çevresel tahribatların sonucu olarak gerçekleşen afetler tüm insanları eşit şekilde etkilemez. Afetlerden zarar görebilirlik yaklaşımı, afet risklerine maruz kalma ve afetlere duyarlılıktaki eşitsizlikleri kabul eder. Buna ek olarak kaynaklara ve fırsatlara erişimdeki eşitsizliklerin belirli insan gruplarını sistematik olarak dezavantajlı kıldığını ve bu grupları afetlerin etkilerine karşı daha savunmasız ve kırılğan hale getirdiğini öne sürer. Yapılan araştırmalarda afetler ve sonrasında meydana gelen ölümler açısından kız çocukları ve kadınların özel kırılğanlıkları dikkat çekicidir. Cinsiyetler arası fizyolojik ve biyolojik farklılıklar, ölüm oranlarındaki cinsiyete dayalı farklılıkları açıklamakta yetersizdir. Toplumsal normlar ve rol davranışları ölüm oranlarındaki farklılıklara dair kısmi bir açıklama getirirse de en önemli etken kadınların sosyoekonomik durumudur.

1981'den 2002'ye kadar olan dönemde 141 ülkeyi kapsayan bir örneklemede, afet şiddetinin kadınların sosyoekonomik durumuyla etkileşimine bakılmış ve afetlerin şiddet derecesinin cinsiyetlere göre yaşam süresindeki değişim etkisi analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda afetlerin kadınların yaşam beklentisini ve süresini erkeklerden daha fazla düşürdüğü bulunmuştur. Başka bir deyişle, afetler ve bunların müteakip etkileri, ortalama olarak erkeklerden daha fazla kadını öldürmekte veya kadınları erkeklerden daha erken yaşta öldürmektedir. Kadınların yaşam süreleri genellikle erkeklerden daha yüksek olduğu için, çoğu ülkede yaşanan afetler yaşam süresi ve beklentisindeki cinsiyete dayalı farkı azaltmaktadır. Ayrıca afet ne kadar şiddetliyse yaşam süresi açısından cinsiyet farkı etkisinin o kadar güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani, büyük felaketler kadınların yaşam süresi üzerinde daha ciddi etkilere yol açmaktadır. Son olarak, kadınların sosyoekonomik statüsü ne kadar yüksekse, yaşam süresindeki cinsiyet farkı etkisi o kadar zayıftır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, afetlerde kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek ölüm oranlarına yol açan nedenin, kadınların gündelik sosyoekonomik kalıplar içine yerleştirilmiş ve toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyete özgü kırılğanlıkları olduğu söylenmektedir (Neumayer & Plümper, 2007) .

İklim değişikliği ve çevresel tahribatlar açısından bir diğer önemli araştırma Bangladeş'teki kadınlara ilişkindir. Bangladeş'te 1991 yılında yaşanan kasırğa ve sel

felaketinin ardından ölüm oranı kadınlarda erkeklerden neredeyse beş kat daha fazla olmuştur. Uyarı bilgileri kamusal alanlarda erkekler tarafından erkeklere iletilmiş, ancak ailenin geri kalanına bu uyarılar ulaşmamıştır. Kadınların erkek akrabaları olmadan evden çıkmalarına izin verilmediğinden, kadınlar akrabalarının eve dönüp kendilerini güvenli bir yere götürmelerini beklerken hayatlarını kaybetmişlerdir. Dahası, diğer birçok Asya ülkesinde olduğu gibi, çoğu Bengalli kadınlar yüzmeyi hiç öğrenmemiştir, bu da sel durumunda hayatta kalma şanslarını önemli ölçüde azaltmaktadır (Sharmin & Islam, 2013).

Araştırma sonucu kadınların seller, siklonlar gibi afetler durumunda daha kırılgan olduklarını ortaya koymuştur. Kadınların iklim değişikliğine karşı kırılganları daha farklıdır, çünkü iklim kaynaklı streslere yanıt vermek için erkeklere göre daha az mali imkanlara ve karar verme gücüne sahiptirler. Buna ek olarak evin reisi durumunda olan kadınlar, olumsuzluklarla mücadele ederken bile ailenin ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. İklim değişikliği konularının, politikalarının ve programlarının çoğu cinsiyet açısından duyarlı değildir. Bangladeş gibi gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk içinde yaşayan kadınlar, iklim değişikliğinin orantısız yükünü sırtlarında taşımaktadır. Kadınların marjinalleştirilmiş statüleri ve yereldeki doğal kaynaklara bağımlılıkları nedeniyle su getirmek, yakıt ve yemek için malzeme toplamak için ek iş yapmak da dahil olmak üzere ev içi yükleri ve bakım emekleri artmaktadır. Bazı bölgelerde iklim değişikliği, kaynak sıkıntısı ve güvenli olmayan iş piyasaları yaratmaktadır. Bu durum dışarıya erkek göçünün artmasına ve daha fazla kadının tarım ve ev işleriyle birlikte tek başına veya aileye bakma yüküyle geride bırakılmasına yol açmaktadır. Yoksul kadınların doğal kaynaklara, teknolojilere ve krediye erişim ve kontrollerinin olmaması, mevsimsel ve dönemsel hava koşulları ve afetlerle başa çıkmak için daha az kaynağa sahip oldukları anlamına gelmektedir (Cannon, 2002).

2005 yılında ABD New Orleans'da gerçekleşen Katrina Kasırgası'nda ölüm ve mağdurlar açısından cinsiyete dayalı büyük fark vardır. Ölenler gibi kasırganın hayatta kalan mağdurları da çoğunlukla Afrikalı-Amerikalı kadınlar olmuştur. Hayatta kalmanın bir ağaca tutunmak ya da güvenli bir yere tırmanmak anlamına gelebileceği durumlarda fiziksel güçteki cinsiyet farklılıklarıdır ve kadınların fiziksel güç ve kapasitelerini

geliştirmeye ne ölçüde teşvik edildiğini ya da buna ne ölçüde izin verildiğini dikkate almak gerekir. Kadınların veya kız çocuklarının yüzme bilmemeleri, onlara yüzme öğretilmediği anlamına gelir. Hızlı hareket eden bir fırtına dalgasında kadınların yanlarındaki çocuklar bütün hareketleri yavaşlatır. Çocukları bulmak ve toparlamak için duran anneler saniyelerin bile değerli olduğu anlarda zaman kaybederler ve kucaklarında çocuklar varken yüzemez, tırmanamaz veya tutunamazlar (Seager, (2006, s. 2).

1979 ve 2003 yılları arasında Uganda’da gerçekleşen kuraklıkların sonuçlarının toplumsal cinsiyet açısından incelendiği bir çalışmada, yağış miktarındaki %15’lik bir azalma son sınıfa giden kız öğrencilerin ilkökul kayıtlarında %5’lik bir azalmaya yol açmaktadır. Yani %5 oranında kız çocuğu son sınıfta okulu bırakmaktadır. Erkek çocukların ve daha küçük yaştaki kızların okula kayıtları üzerinde herhangi bir etki bulunmamıştır. Okullaşma ücretsiz olduğu durumlarda, gelir durumundaki olumsuz şoklar ve kayıplar kızların sınav ve test puanları üzerinde olumsuz bir etkiye sahipken, erkekler bundan etkilenmemektedir (Björkman-Nyqvist, 2013).

Hindistan’da 2013 yılında gerçekleşen siklonda birbirinden bağımsız ancak örtüşen iki değişken kaynağı olarak -kasırgaya maruz kalma ve kırsal geçim kaynakları alanında müdahale- fırtınanın toplam hane halkı harcamalarında azalmaya yol açtığını ve en büyük azalmanın kadınların mallarında olduğunu göstermektedir (Christian, Kandpal, Palaniswamy, & Rao, 2019).

Türkiye’de benzer sel ve afetlerde ölüm oranlarına dair cinsiyete göre ayrıştırılmış veri tutulmadığı için bu konuda yapılmış bir araştırmaya referans vermek mümkün olmamaktadır. 11 Ağustos 2021’de Kastamonu Bozkurt İlçesi’nde gerçekleşen sel felaketine dair ölüm oranları konusunda kadın ve erkeklerin ölüm oranlarının sorulduğu idari başvurularda bir yanıt alınamamış, Kamu Denetçiliği Kurumu’na yapılan başvuru da reddedilmiştir. Bu örnekten görüldüğü üzere Türkiye afet durumlarında cinsiyete göre ayrıştırılmış veri tutmamaktadır (Sezgin, Bilicitürk, & Altıparmak, 2023). Bu durum kırılganlıkların görünürlüğüne, bu kırılganlıkları analiz etmeyi ve buna göre bir direnç geliştirme imkanını ortadan kaldırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından Mart 2024'te *The unjust climate – Measuring the impacts of climate change on rural poor, women and youth* (Adaletsiz iklim - İklim değişikliğinin kırsal kesimdeki yoksullar, kadınlar ve gençler üzerindeki etkilerinin ölçülmesi) adlı bir rapor yayınlanmıştır. Rapor, iklim değişikliğinin kırsalda yaşayan kadınlar, gençler ve yoksullar üzerindeki etkilerini ölçmek için beş bölgede bulunan yirmi dört düşük ve orta gelirli ülkeden toplanan verileri bir araya getirmektedir. Bu ülkelerdeki 109.341 kırsal hane toplamda 950 milyondan fazla kırsal nüfusu temsil etmektedir. Rapor bu hanelerden toplanan sosyoekonomik verileri analiz etmektedir. Bu veriler, günlük yağış ve sıcaklıklara ilişkin yetmiş yıllık coğrafi referanslı verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Veriler, farklı iklim stresi türlerinin insanların sahip oldukları servet, cinsiyet ve yaş özelliklerine bağlı olarak çiftlik içi, çiftlik dışı ve toplam gelirlerini, işgücü tahsislerini ve uyum eylemlerini nasıl etkilediğini analiz etmektedir.

Kadınların ev reisi olduğu haneler, aşırı hava olayları meydana geldiğinde erkek reisli hanelere kıyasla önemli gelir kayıpları yaşamaktadır. Hane reisleri kadın olan aileler, erkek reisli hanelere oranla sıcaklıktaki stres sebebiyle yıllık ortalama %8 ve sel nedeniyle %3 gelir kaybına uğramaktadır. Sele ve ısı stresine maruz kalınması durumunda, düşük ve orta gelirli ülkelerin kırsal bölgelerinde yaşayan kadın reisli hanelerin erkek reisli hanelere kıyasla toplam gelirleri, sırasıyla 16 milyar ABD doları ve 37 milyar ABD doları azalmaktadır. Kadınlar tarafından yönetilen çiftlik arazileri, sıcak stres sırasında erkekler tarafından yönetilenlere kıyasla ürün değeri açısından önemli ölçüde daha fazla kayba uğramaktadır. Sıcaklıklardaki uzun dönemli artışlar, reisi kadın olan hanelerin gelirlerinde azalmaya yol açmaktadır ve böylece reisi erkek olan haneler ile aralarındaki gelir farkı sıcaklık artışları nedeniyle açılmaktadır. Uzun vadeli ortalama sıcaklıklardaki 1°C'lik artış, çiftlik gelirlerinde %23,6'lık bir azalmayla ilişkilendirilmektedir. Bu azalma da kadın ve erkek hane reisliği durumuna göre farklılık arz etmektedir. Sıcaklıkların uzun vadeli ortalama artışı reisi kadın olan hanelerin toplam gelirlerinde, reisi erkek olan hanelere kıyasla % 34'lük bir azalmaya neden olmaktadır. Kadınlar, aşırı hava olayları meydana geldiğinde erkeklere kıyasla ek bir iş yükü üstlenmekte, ancak aynı zamanda daha fazla kayıp yaşamaktadır (FAO *The unjust climate – Measuring the impacts of climate change on rural poor, women and youth*, 2024).

Çevresel tahribatların toplumsal cinsiyet etkileri afet anında veya sadece kısa dönemde ortaya çıkan etkiler değildir. Bu etkiler kadın ve erkekler arasındaki ilişkilerde daha sonradan da değişikliklere neden olurlar. Kadınların geleneksel üretimle ilgili görevler için daha fazla zaman harcanması ve afetler neticesinde artan bakım yükleri, geleneksel iş rollerini yeniden güçlendirerek değişimi engellediği gibi onların geleneksel olmayan diğer faaliyetlere yönelme fırsatlarını da kısıtlar (Talu, 2016).

İklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve çevresel tahribatlardan erkeklere kıyasla orantısız biçimde etkilenen kadınların çevre mücadelesi içerisindeki duruşları ve yerleri toplumsal cinsiyet normları, roller ve beklentiler tarafından belirlenmektedir. Ancak kadınların görünür ve görünmez tüm normların ötesine geçerek, çevre mücadelesinde ve çevresel sorunların çözümünde etkin aktörler olmaları ve bu konuda güçlendirilmeleri gereklidir.

3.3. Çevre Mücadelesi Süreçlerinde Kadınlar

Kadınların çevre mücadelesi içerisindeki yerlerini anlamak için farklı kültürel ve coğrafi bağlamlar açısından toplumsal cinsiyet, çevresel ve sosyal adaletin kesişim noktalarını incelemek gereklidir. Kadınların çevre mücadelesine katılımını şekillendiren benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da olduğunu bilmek ve bu farklılıklara yol açan faktörleri araştırmak şarttır. Kadınların doğayla ve yaşam alanlarıyla kurdukları ilişkiler çok yönlüdür ve kültürel, ekonomik ve siyasi etkenlere bağlıdır. Bazı coğrafyalarda, kadınların doğal kaynaklara bağlı ve o kaynaklara ihtimam gösterenler olarak sahip oldukları geleneksel rolleri, çevreyle olan yakın bağlarını güçlendirmiş, çevrenin korunması için mücadeleye katılımlarını teşvik etmiştir. Örneğin, Hindistan ve Nepal'deki kırsal topluluklarda kadınların su, yakacak odun ve tarımsal toprak gibi doğal kaynaklara olan bağımlı durumları ve günlük ihtiyaçlar için etkileşimleri, çevre mücadelesi ve arazi hakları konusundaki yerel hareketlere katılımlarını sağlamıştır. Çevre mücadelesinde kadınların rolü ve önemini gösteren en önemli hareketler 1970li yıllara damgasını vuran Hindistan'daki Chipko hareketi ve Kenya'daki Yeşil Kuşak hareketidir. ABD'de çevre aktivizminin incelendiği ve toplumsal cinsiyetin kadınların çevre mücadelesinde yer almasında önemli bir belirleyici olduğunu gösteren araştırmada kadınların evlerini,

ailelerini ve toplumlarını tehdit eden uygulamalara ve politikalara meydan okumak için bir sorumluluk gibi görünen toplumsal cinsiyet rollerini ve özellikle de annelik rollerini kullandıkları tespit edilmiştir (Peeples & DeLuca , 2006).

Cinsiyetin farklı yerlerde, farklı şekillerde inşa edildiği iddia edilse de kadınlar hemen hemen bütün ülkelerde cinsiyete dayalı rol paylaşımıyla karşı karşıyadır. Bu durum kadınların ev içi işlerini, hastaların, engellilerin, çocukların ve yaşlı bireylerin bakım sorumluluğunu üstlenmeleri ve belirli iş kollarında daha çok istihdam edilmelerinde görülebilir. Yüzden fazla ülkede yapılan bir analiz, sosyal ve sağlık sektöründeki çalışanların %70'inin kadın olduğunu açıkça göstermektedir. (İlkkaracan, 2016)

Kadınlar, yereldeki çevre hareketinin çoğunluğunu oluşturup, kaynak sıkıntısı nedeniyle, uzun çalışma saatleri ve düşük maaş uygulamasıyla bilinen çevre sivil toplum örgütlerinin çalışanlarının büyük bir bölümünü oluştursalar da çevresel veya çevresel olmayan kararları etkileyen üst düzey yönetici rollerinde kadınların temsil oranı çok düşüktür (Külcür, 2020). Kadınlar eşitsiz oranda çevresel tahribatlara maruz kalıp çevresel tahribatların etkilerini ve yüklerini eşitsiz bir şekilde taşıırken, karar alma ve gücü elinde tutan mekanizmalarda da eşit bir şekilde temsil edilmemektedirler. Bu durum kendilerini ve aile fertlerini ilgilendiren kararlara etki edememelerine ve bir baskı grubu olmadıkları için de seslerini duyurmada güçlük çekmelerine neden olmaktadır. Çevresel yükler açısından dağıtımsal adaletsizlik durumu, karar alma süreçlerinde yaşanan eşitsizlikle yani prosedürel adaletsizlikle artarak katmanlaşmaktadır.

Kadınların doğal kaynaklara bağımlılığının çevresel mücadeleye katılım için itici bir güç ve motivasyon işlevi vardır. Ancak kadınların çevresel mücadele içinde yer alma motivasyonları yaşadıkları coğrafi ve kültürel koşullara göre değişiklik göstermektedir. Sahra altı Afrika'da, Kenya'daki Yeşil Kuşak Hareketi gibi kadınların ön saflarda yer alıp liderlik ettiği hareketler, ormansızlaşmaya ve arazi bozunumuna karşı yürütülmüştür. Latin Amerika'da Ekvator ve Bolivya gibi ülkelerdeki yerli kadınlar ise arazi, su ve kültürel özerklik haklarını savunmak üzere maden şirketlerine karşı direnişin ön saflarında yer almışlardır.

Kadınların doğaya yakınlığı ve doğal kaynaklara bağımlılığı, çevresel tahribatlara karşı kırılganlıklarını arttırırken, aynı zamanda güçlenme ve kolektif eylem için fırsatlar sunar. Kadınlar çevresel sorunlar etrafında örgütlenerek karar alma süreçlerinde yer alarak, mevcut tahakküm ve güç dinamiklerine meydan okumakta ve dönüştürücü değişimi savunmaktadır. Türkiye’de çevre mücadelesinde yer alan kadınlar örneklerine baktığımızda Bergama’da altın madenine, Karadeniz’de hidroelektrik santrallere (HES), Artvin Cerattepe’de ve Kazdağı’nda madenlere ve Sinop’ta nükleer santrale karşı gelişen yerel mücadelelerdeki kadınların durumuna bakıldığında öne çıkan ortak nokta, kadınların kendi özel alanlara sıkıştırılmış kadınlar ve anneler olmaktan çıkıp devletten talepleri olan yurttaşlar haline gelmiş olmalarıdır (Bakan & Kadirbeyoğlu, 2020, s. 74).

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim değişikliği ve çevresel adalet kesişiminde yapılan araştırmaların ve yayınların sayısı oldukça azdır. Dalya Hazar Kalonya; ekofeminizm, müşterekler ve çevre hareketleri ekseninde yaptığı literatür taraması ve medya analizinde kesişimsellikler bağlamında detaylı saha çalışmaları yapılmasının gerekli olduğuna işaret etmektedir. Tüm dünya ile benzer şekilde Türkiye’de de kadınlar iklim değişikliği, afetler ve çevre tahribatından daha çok etkilenmektedir. Türkiye’deki çevre hareketleri toplumsal cinsiyet ekseninde değerlendirildiğinde alanlarda ve basında kadınların önlerde yer aldığı görülür. Kadınların iklim değişikliği ve tahribatlardan daha çok etkilenmesi nedeniyle ön planda oldukları ve çevresel sorunlara daha duyarlı olduğu varsayılabılır. Kadınların önlerde ve görünür olduğu çevre mücadelelerinin medyada daha çok yer alması ve bu nedenle kamuoyu oluşturulmasının daha kolay olacağı düşünülüyor olabilir. Bunun dışında kadınların yaşam alanları ve gelecek kuşaklar için duydukları kaygıların erkeklerden daha fazla olması sebebiyle çevre hareketlerinde öncü rol üstlendikleri ve kendileri istediği için ön planda oldukları değerlendirilmesi yapılabilir. Bu konularda daha kesin çıkarımlar yapılabilmesi için, kesişimsellikler dikkate alınarak detaylı saha çalışmaları yapılması gereklidir (Kalonya , 2021, s. 460).

Türkiye’de en önemli çevre mücadelelerin başında Bergama köylülerinin altın madenine karşı yürüttüğü mücadele gelmektedir. Bu mücadelede kadınlar en ön saflarda yer almış ve kadınların anlatıları kitaplaştırılmıştır. Altın madenine karşı yürütülen mücadele, sadece mücadele esnasında değil, sonrasında da toplumsal yapıda ve kadınların

konumlarında değişikliğe sebep olmuştur. Rahime Özyaylalı, köylü kadınların eskiden Bergama'ya bile tek başlarına gidemediklerini ve köylü kadınların örtünmek için kullandıkları kıvrakları bu eylemlerde çıkardıklarını anlatmıştır. *“Ehliyet alsaydım ayıplanırdı, mücadele bunları değiştirdi. Şimdi erkek kadın ilişkileri çok rahat.” “Kadın jandarmayla konuşacak, kıvrak çekecek yüzüne, olacak iş mi? Bir şalvar, üstüne bir gömlek, bir yemeni... Herkes bizi köy kıyafetiyle kabul etti.”*

Ovacık Köyü sakinlerinden Ayşe Girgin de yaşadığı değişimi kendi sözleriyle ifade etmiştir. *“Bu maden bizi açtı. Şimdi İstanbul, Ankara bilmem nere... Ne kıvrak lazım bana ne manto lazım. Şalvarla gittim anam, şalvarla. Bu dışımın değişikliği. Ya içim? İçim de değiştirdi. Sesimi çıkarmayı öğrendim, korkmamayı...”* (Reinart, 2003, s. 171)

Türkiye’de Bergama, Muğla ve Tunceli örneklerinin değerlendirildiği çalışmada Türkiye’deki mücadelelerin Batı’dan farklı olarak yerelde yürütüldüğü, genel olarak köylülük ve özelde kadınlar üzerinden yürüdüğü tespit edilmiştir. Muğla ve Bergama’daki mücadeleler medyada “köylü kadının uyanışı” şeklinde yer almasına rağmen örgütlenme yapıları erkekler üzerinden yürümektedir. Mücadelelere kadınların aktif katılmış olması dahi kadınların karar alma mekanizmalarında ve örgütlenme yapılarında yer almaması durumunu değiştirememiştir (Çobanoğlu, 2014, s. 118-119).

Türkiye’de çevre mücadelesine katılan kadınların durumunun, kırsal ve kentsel alanlarda ataerkil gelenekten kaynaklanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ek olarak farklı kesişimsellikler bağlamında incelenmesine ihtiyaç vardır çünkü bu kesişimsellikler özellikle farklı bölgelerde çevre hareketlerine katılan kadınların motivasyonları arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması açısından önemlidir (Kalonya , 2021, s. 463).

Bu farklılıkların dikkate alınması açısından Karadeniz’de HES eylemlerindeki kadınların durumu dikkat çekicidir. Tüm kadınların mücadelenin en önünde resmedilmesi ve bir toplu eylem gibi kabul edilmesi, kadınların doğayı ne zaman ve hangi koşullarda savunmadıklarını veya savunamadıklarını görünmez kılmaktadır. Çünkü Karadeniz HES mücadelesinde direnen kadınlar olduğu gibi direnmeyen kadınlar da vardır ve direnemeyen kadınların hikayeleri de kırsaldaki ilişkileri ve yapısal durumu anlamak için elzemdir (Işıl & Aslan , 2014, s. 42).

Türkiye’de kadınların çevre mücadelesi içerisinde yer almaları toplumsal cinsiyet, çevre mücadelesi ve sosyal adaletin kesişimselliğini analiz etmek için farklı fırsatlar sunmaktadır çünkü verilen mücadeleler Karadeniz, Marmara ve Ege gibi coğrafi ve kültürel olarak farklı bölgelerde yer almaktadır. Örneğin, Türkiye’de kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, iklim değişikliğinin arttırdığı kuraklık, su kıtlığı, toprak erozyonu ve mahsulde azalma gibi sonuçlarla başa çıkmaya çalışırken bir yandan da ücretsiz bakım işlerini görmektedirler. Yaşanan iklimsel ve çevresel değişimler bu yüklerin artmasına sebep olmaktadır. Atık toplama ve geri dönüşüm gibi çoğunlukla iş güvenliğinin olmadığı, sigortasız ve kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınlar hem çalışma ortamı hem de çevresel olarak tehlike yaratan durumlara maruz kalmaktadırlar ve bu sektörlerde ekonomik sömürüyle karşı karşıyadırlar.

Türkiye’de kadınların çevre mücadelesine katılımları, eylem biçimleri, dirençleri, sosyal ve çevresel adalet için bir çaba olarak düşünülmelidir. Feminist bir bakış açısıyla ve çevresel adalet temelinde kadınların çevre hareketindeki deneyimlerini ve motivasyonlarını şekillendiren toplumsal cinsiyet normlarını ve yapılarını anlamak için yapılan bu tez çalışması İzmir’in Selçuk İlçesine bağlı Gökçealan Köyü ve Aydın’ın Kuşadası İlçesine bağlı Kirazlı köyü özelinde bir alan araştırması yürüterek bulguları analiz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE ARAŞTIRMA SÜRECİ

Çevre mücadelesi içerisinde yer alan kadınların durumunu literatürdeki çalışmalara ve tartışmalara ek olarak Türkiye içerisinde bir alanda araştırmak ve kadınların mücadele içerisinde yer alışlarına dair sahadaki durumu analiz etmek ve tartışmak önemlidir. Çünkü kadınların deneyimlerinin hiçbir zaman aynı olmadığı ve içinde bulunulan mekâna, zamana göre değiştiği dikkate alındığı takdirde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, normların ve sınıfsal yapılanmanın kırsaldaki kadınların doğayla olan ilişkisini, sorumluluklarını ve yaşamlarını nasıl etkilediğini analiz etmek mümkün olacaktır (Yücel, 2016).

Çevre mücadelesi içinde olan kişiler uluslararası korumadan yararlanılması amacıyla BM belgelerinde “çevre savunucusu” (environmental defender) olarak nitelendirilmektedir. BM Çevre Programına göre, çevre savunucuları genellikle haklarını kullanan sıradan vatandaşlardır. BM Çevre Programı, çevre savunucusunu, temiz ve sağlıklı bir çevreye yönelik anayasal haklar dahil olmak üzere, bu hakların kullanılmasının tehdit altında olduğu durumlarda çevre haklarını savunan herkes olarak kabul eder. Birçok çevre savunucusu faaliyetlerini yaşam alanlarını ve geçim kaynaklarını korumak amacıyla tamamen zorunluluktan yürütmektedir; hatta bir kısmı kendilerini çevre veya insan hakları savunucusu olarak görmemekte veya kabul etmemektedir (UNEP Promoting Greater Protection for Environmental Defenders Policy, 2018). Bir sivil toplum kuruluşuna veya partiye üyelik gibi bir karar alım süreci şeklinde değil, tamamen sıradan halkın yaşam mücadelesi olarak cereyan eder. Çevre savunucuları veya çevre mücadelesi içindeki kişiler tanımı geniş bir çerçeveye sunar ve balıkçıları, çiftçileri, köylüleri, kadınları ve aslında yaşamları ve geçim kaynakları tehlikeye girebilecek ve kendi yaşam çevresini savunan tüm yöre halkını ve kişileri kapsar.

Çevresel tahribatların iklim değişikliği odağında tartışılmasıyla birlikte iklim aktivizmi ve iklim aktivistleri gibi kavramlar da gündeme gelmiştir ancak çevre savunuculuğu daha geniş bir çerçeveye içinde iklim değişikliği konusundaki mücadeleyi de

kapsamaktadır. Bu nedenle çevre savunucusu kavramının tüm bu mücadeleleri kapsayan bir şemsiye kavram olarak kullanması uygundur. Tez kapsamında “çevre savunusu” yerine mücadele içerisindeki halk ve kişiler tarafından da daha çok tercih edilen “çevre mücadelesi” kavramı kullanılmıştır.

Alan araştırması olarak seçilen bölge, on yılı aşkın süredir çevresel projelere karşı davalar açan, hukuki süreçlere başvuran ve protesto gibi faaliyetler yürüten bir bölge olması sebebiyle belirlenmiştir. Bu şekilde uzun süreli etki ve deneyimin analiz edilmesi mümkün olmuştur. Alan araştırmasına dahil edilen kadınlar, araştırmaya konu bölgede yaşayan ve çevresel tahribat ve projelerden etkilenip çevre mücadelesi içerisinde olan kadınlardan oluşmuştur.

4.1. Yöntem

Kadınların çevre mücadelesi içindeki konumlanışlarına dair literatür taramasına ek olarak alan araştırması yapılmıştır ve yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nicel olmayan veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı hem algıların hem de olayların kendi doğal ortamlarında gerçekçi şekilde ortaya konması için nitel bir sürecin takip edildiği araştırma olarak tanımlanmaktadır. Yani nitel araştırma sosyal olguları kendi çevreleri içinde araştırmayı ve anlamlandırmayı hedefler ve kuram oluşturma çabası içindedir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 45). Nitel araştırmada temel olarak üç çeşit veri toplama yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesidir. Bireysel görüşmelere ek olarak, odak grup görüşmeleri de görüşme kategorisi altında değerlendirilir.

Görüşme yöntemi, kullanılan aracın özelliğine göre açık uçlu veya yapılandırılmış; görüşülen kişilerin sayısına göre bireysel veya odak grup; araştırmacının konumlanış biçimine göre katılımcı veya katılımcı olmayan şeklinde alt kategorilere ayrılır (Rossman & Rallis, 2017, s. 46). Nitel araştırma doğal ortama duyarlıdır, araştırmacının katılımcı rolüne, katılımcıların deneyimlerini araştırmacının yaşamasına imkân tanır ve araştırma konularına bütüncül yaklaşır. Bu yaklaşımla algıların da ortaya

konması mümkün olur ve araştırma deseninde esneklik sağlar. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar nitel veriye dayanır ve tümevarımcı bir analizi mümkün kılar. Yani araştırmada baştan belirlenmiş kuram ve izleğin takip edilmesi yerine değişkenlik ve gerekli hallerde yeniden düzenlemeye açık bir yöneme olanak verir, veri toplanıp analiz edildikçe kuram oluşur.

Nitel araştırmanın kadın çalışmaları alanında uygulanması, eleştirel feminist araştırma yönteminin uygulanmasını gerektirir. Eleştirel feminist araştırmacılar, araştırma yaparken asimetrik güç ilişkilerine, bu ilişkilerin biçim değiştirmesine ve kadınlara uygulanma şekillerine odaklanırlar. Feminist araştırmada ırk, sınıf, kültür, etnik yapı gibi diğer kimlik analizleri de önemli rol oynar ve araştırmacılar daha az hiyerarşik ilişkilere yönelir (Glesne, 2015, s. 15-16).

Araştırma yöntemleriyle ilgili tartışmalarda önemli bir yer tutan konu; araştırmacı özne ve araştırılan nesne arasındaki hiyerarşik ilişkiye dairdir. Feminist araştırmacılar kadınların toplumsal bilginin nesnelere değil, özneleri olduğu durumların ayırındadırlar ve araştırma süresince bilen ve bilinen üzerinden bir ilişki kurmazlar. Feminist araştırmacı, araştırmasını yaparken kendi deneyimlerinden yola çıkarak ataerkil toplum yapısının ve kültürün kadınları nasıl etkilediğini inceler. Feminist metodoloji bireysel deneyimlerin bilimsel olmadığı savına, araştırmanın özne ve nesnesinin birbirinden ayrı tutulması gerektiğini savunan nesnellik normuna meydan okumayı gerektirir (Judith A. Cook, 1986, s. 5)

Araştırma süreci hem araştırma özneleri olarak tanımlanan araştırmacılar hem de araştırma nesnelere olarak tanımlanan hedef gruptaki kadınlar için karşılıklı bir bilinçlenme süreci olarak yaşanır. Çünkü feminist katılımcı araştırma, araştırmacı ve araştırılan arasındaki ayrımı ortadan kaldırır ve açıklık, karşılıklı alışveriş, karşılıklı paylaşabilme değerlerine dayanır. Feminizm ve feminist metodoloji, sosyal bilimlerin uyumlulaştırıcı, ehlileştiren, kategorize eden ve “tanımlayan” hallerine karşı bir direnişi temsil eder ve buradan beslenir. Feminist araştırmalar kadınların kendi deneyimlerine bakarak sonuçlar çıkarmadıkça ve bu sonuçları paylaşmadıkça tarihlerini yazamayacağı bilinciyle yürütülür. Feminist araştırma metodu kadınların yaşamlarını dönüştürme işlevini yerine getirmeye çalışan, sadece olayları ve olguları anlama ve açıklama amacını gütmeyen bir yöntemdir (Güçlü, 2012, s. 119).

Çevre mücadelesinde kadın olmayı ve kadınların deneyimlerini araştıran bu tez çalışması, nitel araştırma yöntemini feminist bir perspektifle kullanmış ve yorumlamıştır. Nitel araştırma yönteminde veri araçları olarak görüşme ve doküman incelemesi kullanmış ve böylece ulaşılan bulguları farklı yöntemlerle kontrol etme imkânı olmuştur. Farklı yöntemlerin tek bir nitel araştırma için kullanılmış olması araştırmanın güvenilirliğini arttırmış ve ulaşılan bulguları çeşitlendirmiştir. Tez çalışmasında öncelikle araştırmaya temel olan kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Çevre mücadelesinde kadınların yer alma biçimleri ve konumlanışları çevresel adalet temelinde incelenmiş ve bu konudaki literatür ve benzer araştırmalar taranmıştır. Çevresel adalet ve iklim değişikliği bağlamında toplumsal cinsiyet çalışmalarının Türkçe literatürde yeterince yer almaması bulgusundan hareketle, yapılacak çalışma ve araştırmanın literatüre katkı sunacağı sonucuna varılmıştır (Külcür , 2022).

Araştırma deseni açısından yapılan analizde araştırma alanı, görüşülecek kişiler ve sahip olunan kaynaklar değerlendirilmiş ve araştırmanın yapılabilir olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya girişmeden önce araştırmaya konu olan çevre mücadelesinde kadınların yer alışı problemi ekseninde araştırmanın temel soruları belirlenmiştir. Bu sorular çevre mücadelesinde kadınların rollerinin ne olduğu, kadınların neden bu mücadele içinde yer aldıkları, nasıl konumlandıkları ve karar alıcı pozisyonlarda olup olmadıkları üzerinden formüle edilmiştir.

Literatürde çevre mücadelesinde kadınların yer almalarının nedenlerini tespit etmek için saha çalışmalarının yapılması (Kalonya , 2021) ve yapılacak araştırmalarda kadın deneyimlerinin teklikten ziyade farklı kategoriler ve çeşitlilik dikkate alınarak değerlendirilmesi (Taylor, 1997) gerektiğine dair bulgular ışığında daha önce bu alanda araştırma yapılmamış olan Ege Bölgesindeki Gökçealan ve Kirazlı köylerindeki çevre mücadelesi örneklem olarak belirlenmiştir.

4.1.1. Örneklem ve Araştırma Alanı

Nitel araştırmada alanın yakından incelenmesi ve ilk elden veri toplanması esastır. Bu sebeple araştırmacı için araştırma yapılacak alan erişilebilir olmalıdır. Bir

araştırmanın yürütülebilmesi için araştırma alanına girilebilmeli, araştırma alanında araştırma konusuyla ilgili zengin bilgi ve doküman olmalı, araştırmacı alandaki bireylerle güvene dayalı ve etkili bir iletişim kurabilecek durumda olmalı ve elde edilecek bilginin kalitesi ve geçerliliğine dair kuşku bulunmamalıdır (Marshall & Rossman, 2016). Bu koşullardan hareketle araştırma alanı olarak uzun yıllardır çevre mücadelesi içerisinde bulunan Ege Bölgesindeki Selçuk Gökçealan köyü ve Kuşadası Kirazlı köyleri belirlenmiştir.

İzmir'in Selçuk ilçesine bağlı Gökçealan köyü ve Aydın Kuşadası'na bağlı Kirazlı köyü birbirine çok yakın, adeta yürüme mesafesinde köylerdir ve 2010 yılından beri bölgede aktif bir çevre mücadelesi ve dava süreci devam etmektedir. Kadınların tarımda ve ürünlerin satışında oldukça aktif oldukları bir coğrafyadır ve kadınlar çevre mücadelesi süreçlerinde yer almaktadırlar. 1933 yılında yapılan seçimlerde ilk kadın muhtar Aydın ili Çine ilçesinden çıkmıştır. Tez yazım tarihi itibarıyla Selçuk ilçesinde kadın bir belediye başkanı bulunmaktadır ve belediye başkanı olarak görevinin ikinci döneminde dir.

Tez kapsamında araştırma bölgesi olarak Kirazlı ve Gökçealan köylerinin seçilme sebebi, bu bölgede uzun zamandır sürdürülen çevre mücadelesidir. 2010 yılından beri her iki köyde çok yoğun bir biçimde çevresel etkileri bulunan maden arama, kalker ocağı, jeotermal enerji gibi projeler için izinler alınmıştır. Bu projelere karşı, tarımı ve yaşam alanlarını etkileyecek olması sebebiyle köylüler tarafından mücadele yürütülmektedir. Köylülerin avukatı ile görüşme imkanının bulunması, dava dosyalarının içeriklerine ulaşabilecek olma, köylüler ile gelişmiş olan güven ilişkisi ve kadınlar ile görüşme gerçekleştirebilme olanağı nedenleriyle Kirazlı ve Gökçealan köyleri örneklem olarak seçilmiştir.

Medyada geniş yankı bulan Bergama, Akbelen ve Karadeniz'deki HES mücadelelerine kıyasla bu bölge daha az bilinmektedir ve medyada görünürlüğü diğer mücadelelere kıyasla daha azdır. Ancak yörede yürütülen mücadele uzun süreye yayılmıştır ve davalarda başarı kazanılmıştır. Basında yer alan görsellerde kadınlar ön planda görülmektedir (Selçuk'ta JES isyanı!, 2021). Tarımsal boyutu güçlü olan Ege Bölgesi'ndeki kadınların çevre mücadelesindeki yerlerine ve konumlanışlarına ilişkin literatürde araştırmaların yeterli sayıda olmaması ve literatürdeki araştırmalara başka bir

bölgeden değerlendirme, katkı ve veri sunabilmek için bu bölge araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Gökçealan ve Kirazlı köy olarak anılmasına rağmen, her ikisi de mahalledir. Türkiye’de köyler 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu ile yönetilmekte iken 2012 yılında 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kabul edilmiştir. Bu kanun ile büyükşehir sınırları dahilindeki köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle 2020 yılında “7254 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Günümüzde de geçerli olan bu kanuna göre büyükşehir sınırları içinde yer alan ve kırsal niteliğini devam ettiren yerler kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak kabul edilmiştir. Kirazlı köyü Aydın Kuşadası’na bağlı bir kırsal mahalle iken Gökçealan köyü Seçuk’a bağlı bir mahalledir. Ancak her ikisi de mahalle olarak değil köy olarak anılmakta ve bilinmektedirler. Tez kapsamında, idari yapılanma ve hukuk dilinden ziyade, bilinen ve kabul edilmiş adlarıyla köy kullanımı tercih edilmiştir.

Eski adı Burgaz olan Gökçealan köyü Aydın, Kuşadası’na bağlı iken 1976 yılında Selçuk’a bağlanmıştır. Gökçealan denmesine ek olarak köylüler tarafından halen Burgaz olarak kullanılmakta ve bilinmektedir. 2023 yılı itibarıyla Gökçealan köyü nüfusu 1007 olup, 528 kadın ve 479 erkekten oluşmaktadır. Nüfusun %52,4’ü kadındır. Kirazlı köyünün nüfusu ise 1139 olup, 560 kadın ve 579 erkekten oluşmaktadır. Nüfusun %49,2’si kadındır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024).

Kirazlı köyünün Kuşadası’na, Gökçealan köyünün ise Selçuk’a bağlı olmasına rağmen tarımsal açıdan literatürde her iki köy birlikte ele alınmaktadır. Kahraman’ın “İklim Parametreleri Çerçevesinde Kuşadası Körfezi Çevresinde Ziraat Hayatı” başlıklı araştırmasında iki köy birlikte yer almaktadır. Kuşadası Tarım İlçe Müdürlüğü’nün 2006 tarihli verilerine Kuşadası Kirazlı Mahallesi’nde (Köyü) kırk civarında çiftçi organik tarıma başlamıştır ve köyde 2008 yılında Türkiye’nin ilk ekolojik köy (eko-köy) yerel ürünler pazarı kurulmuştur. Pazarda, mahallede organik olarak yetiştirilen zeytin ve zeytinyağı ile çeşitli meyve ve sebzeler köyün eski adı olan Küplüce markası ile

paketlenip satılmaktadır (Kahraman, 2019, s. 792). Organik tarımın maliyetli olması ve ürünlerin satılacağı pazar imkanlarının genişlememesi nedeniyle organik tarım uygulaması ve ekolojik köy olma girişimi sürdürülememiştir. 2021 yılı itibariyle sadece üç, dört aile bu uygulamaları devam ettirmektedir (Çakmak & Göktuğ, 2021, s. 453).

Kirazlı köyü adını yörede yetişen kirazdan almıştır ve 1969 yılından beri ekonomik sebeplerle bazı yıllarda ara verilse de geleneksel olarak her yıl kiraz hasat zamanı köyde kiraz festivali düzenlenmektedir. Gökçealan köyünde ise 2017 yılından beri Osmancık üzümü festivali düzenlenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024). Köylü kadınlar bu gelişmeden memnundur ve köylerinin tanıtımına katkıda bulunduğunu belirtmektedirler. 2022 yılında yapılan üzüm şenliği belediye tarafından “Şerefine Salkım Hanım Osmancık Üzüm Şenliği” olarak isimlendirilmiş ve duyurulmuştur (T.C. Selçuk Belediyesi, 2022). Görüşme yapılan kadınlar festivalin adına dair eleştirilerde bulunmuşlardır. Görüşme analizinde bu konuya ayrıntılı yer verilmiştir. Gökçealan köyünde yetiştirilmekte olan Osmancık üzümü için coğrafi işaret alınmasına dair 2020 yılında yapılan başvuru 2023 yılında sonuçlanmıştır. Görüşme yapılan kadınlardan birinin aktif desteği ile yürütülen girişimler olumlu neticelenmiş ve Osmancık üzümü coğrafi işaret olarak resmi olarak tanınmıştır (Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2023).

Yürütülen davalara dair haberlerde de Gökçealan ve Kirazlı köyleri birlikte yer almaktadır ve açılan davaların ortak olduğu basında yer alan haberlerden de görülebilmektedir. Haberlerde kadınların ve çocukların ön planda olduğu fotoğraflar kullanılmaktadır. (Selçuk'taki taş ocağına ikinci iptal, 2018) (Zeytinlikleri kurtaran karar, 2016). Mücadele ve dava süreçlerinde kadınların yer aldığının tespit edilmiş olması sebebiyle bu yöre araştırma alanı olarak belirlenmiştir.

Kadınların çevre mücadelesinde yer alışlarının köy dışında da karşılık bulmasına dair en önemli gelişmelerden birisi 2015 yılında gerçekleştirilen Dünya Kadın Yürüyüşü İzmir ayağındaki kadınlar buluşmasının Gökçealan köyünde yapılması olmuştur. Dünya Kadın Yürüyüşü uluslararası kadın dayanışmasının bir örneği olarak 25 yıl önce kurulmuştur ve kendini dünya çapında feminist ve anti-kapitalist bir hareket olarak tanımlamaktadır. Her dört yılda bir uluslararası eylemliliklerde o yılki gündemi

kamuoyunda görünür kılmaya çalışmaktadır. 2015 yılında 6 Mart ve 17 Ekim tarihleri yapılan yürüyüş 6 Mart'ta Türkiye'de Nusaybin'de başlamış ve 17 Mart'ta Portekiz'in Coimbra kentinde tamamlanmıştır.

Feminist hareketin İzmir ayağındaki buluşma ve yürüyüş için Gökçealan köyünü ve oradaki kadınlarla buluşmayı, ortak eylemi seçmiş olması anlamlıdır. Gökçealan'daki çevre mücadelesinin ve bu mücadeleye kadınların katılımının İzmir'deki feminist hareket açısından da önem taşıdığını göstermektedir. Dünya Kadın Yürüyüşü'nün 16 Mart Pazartesi günü programı kapsamında yaklaşık 100 kadın taş ocağına karşı ortak eylem ve açıklama için öğle saatlerinde Selçuk, Gökçealan Mahallesi'ne gelmişlerdir. Gökçealan'a gelenler Gökçealan'lı kadınlarla buluşmuş ve hep birlikte o dönem dava sürecinin devam ettiği taş ocağı alanına bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. Kadınlar köy merkezinden taş ocağına gidip gelirken *"Taş Ocağı Yapma Boşuna, Yıkacağız Başına"*, *"Burgaz'da Taşocağı İstemiyoruz"*, *"Kadın, Doğa, Özgürlük"* gibi sloganlar atmışlardır. Taşocağı alanında yapılan basın açıklamadan sonra yeniden köye dönen kadınlar, muhtarlığın yanındaki kahvede çay içip sohbet etmişlerdir. Bu eylemin ardından kadınlar 17 Mart Salı günü Yunanistan, Selanik'e gitmiştir (Militarizme ve Şiddete Karşı Dünya Kadın Yürüyüşü, 2015). Facebook üzerinden yapılan paylaşımlarda köylü kadınlar, yurtdışından ve Gökçealan dışından gelen kadınlar birliktedir. Taş ocağına yapılan yürüyüşe hem köylü kadınlar hem de dışarıdan gelenler katılmışlardır. Bu yürüyüşle ilgili olarak görüşmecilerin aktarımlarına Bulgular ve Değerlendirme bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Araştırma kapsamında belirlenen bölgede görüşülecek kişiler seçilirken maksimum çeşitlilik ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde amaç küçük bir örnekleme araştırma konusunda bireylerin çeşitliliğini maksimum şekilde yansıtabilmektir. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde örnekleme dahil olan her durumun kendine has boyutları ayrıntılı olarak tanımlanmış olur. Ayrıca farklılık gösteren durumlar arasındaki ortak temalar da değerlendirmeye alınır. Çeşitliliğin amacı çeşitlilik gösteren durumlardaki ortaklıkların, benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkarılmasıdır (Patton, 1987).

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan örnekleme yöntemleri amaçlı, rastgele, gönüllü ve evren örneklemler olmaktadır. Amaçlı örneklemede katılımcılar çalışma için en uygun özelliklerine göre araştırmacı tarafından belirlenir. Katılımcıların çalışılan konu hakkındaki deneyimleri veya uzmanlıkları bu seçimde etkili olabilir. Rastgele veya kartopu örneklemler olarak nitelenen örneklemler seçiminde araştırmacı bir katılımcıdan diğer katılımcıları seçmek konusunda yardım alır ve bu şekilde ilerler (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 139). Tez araştırmasında Kirazlı ve Gökçealan köyünde görüşülen iki kadın görüşmeci amaçlı olarak, mücadelede etkin ve nc rol oynamaları nedeniyle belirlenmiştir. Sivil toplum kuruluşu çalışanı, avukat ve feminist evre mücadelesinde yer alan görüşmeci ise yine amaçlı örneklemler yöntemiyle araştırma konusunda farklı kategorileri ve duruşları temsil ettikleri için seçilmiştir. Köyde yaşayan diğer kadın görüşmecilere ulaşılması ise kartopu yöntemiyle olmuştur.

Araştırma için toplam on katılımcı ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerden sadece ikisi evrimii olarak yapılmıştır. Onun dışındaki tüm görüşmeler yüz yüze olarak görüşmecilerin yaşadığı yerlerde ve araştırma alanında gerçekleşmiştir. Araştırmanın amacı farklı kadın deneyimlerinin analizi olduğu için görüşmeciler kadınlardan seçilmiştir. Seçilen kadınların evre mücadelesi süreçlerini biliyor olmasına zen gösterilmiş ve bu kadınlarla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşülen üç kadın mücadele süreçlerinde nc rol oynamışlardır. Bir kadın aile içindeki toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle mücadele süreçlerine katılamamış ancak süreçleri takip etmiştir. İki kadın bu mücadeleye destek sunmuşlar ancak n saflarda yer almamışlardır. Bir kadın görüşmeci ise köydeki mücadele süreçlerinde yer almış ancak eğitimi ve işi nedeniyle bir başka büyükşehirde yaşamaya başlamıştır; halen kendini Burgazlı olarak görmektedir. Köyle aile ve yaşam bağı halen devam etmektedir, kendine ait bir evi vardır ancak yaz aylarında belirli dönemlerde gelip kalmaktadır. Görüşmeciler arasında köy dışından bu mücadeleye destek vermiş bir çevreci sivil toplum kuruluşu çalışanı ve bir de Gökçealan'da gerçekleşen Dünya Kadın Yürüyüşü'ne katılmış çevreci feminist bulunmaktadır. Dava süreçlerini takip eden avukat da görüşmeci olarak yer almıştır. Görüşmecilerin seçiminde çeşitlilik oluşturulmuştur. Görüşülen kişiler araştırma alanında yürütülen evre mücadelesine farklı Şekillerde ve boyutlarda dahil olmuşlardır. Bu durum araştırma konusunun farklı yönleriyle analiz edilmesine imkân sağlamış ve aynı bölgede

gerçekleşen çevre mücadelesi içinde farklı kadınlık hallerinin ve toplumsal kategorilerin değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

Görüşmeler bir saat ile iki saat arasında sürmüştür. Bir görüşme iki kişi, bir görüşme de üç kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Birden fazla kişinin katıldığı görüşmelerde sohbetlerde derinlik ve anlatılarda açıklık gözlenmiştir.

Dokuz görüşmeci kadındır ve araştırma kapsamında sadece bir erkek ile görüşülmüştür. Görüşmeciler içindeki tek erkek görüşmeci davaları takip eden avukattır ve İzmir’de avukatlık yapmaktadır. İki görüşmeci Kirazlı köyündendir, beş görüşmeci ise Gökçealan köyünden kadınlardır.

Yürütülen çevre mücadelesi ve açılan davalar Gökçealan köyünde köyde yaşayan yurttaşların katılımıyla başlamış ve devam etmiştir. Bu durum, bireysel kadınlara ulaşmayı mümkün kılmıştır. Kirazlı köyünde ise çevre mücadelesi köy derneği üzerinden yürümüştür. Köy derneğinde uzun süredir o yöre için mücadele eden kişiler vardır ve bu kişiler de erkeklerden oluşmaktadır. Bu sebeple köydeki örgütlenme, temsiliyet ve karar süreçleri dernek ve dernek başkanı üzerinden gitmiştir.

Bunlar dışındaki bir görüşmeci Dünya Kadın Yürüyüşüne katılmış olan feminist bir avukattır ve hem feminist mücadele hem de çevre mücadelesinde yer almaktadır. Bu kişinin gözlemleri hem kadın hareketi hem de çevre hareketine dair olmuştur.

Bir görüşmeci de çevre mücadelesi içinde olup araştırma alanındaki mücadeleye bizzat katılarak destek vermiş ve mücadele içinde yer almış sivil toplum kuruluşu çalışanıdır. Gökçealan ve Kirazlı köyleri dışındaki köylerde de kadın mücadelesini ve çevre mücadelesinde yer alma ve gözlemlene deneyimi vardır.

Görüşme yapılan kadınlar otuz iki ile altmış yaş aralığındadır. Erkek görüşmeci avukattır, elli üç yaşındadır ve üniversite mezunudur. Kadın görüşmecilerden ikisi ilkokul, biri lise, biri yüksekokul, beşi üniversite mezunudur. Yüksek okul ve üniversite mezunu olanlar dışındaki görüşmeciler köyden hiç ayrılmamışlardır ve tüm yaşamları köyde geçmiştir.

Nicel araştırmanın özü genellemelere dayalıdır ve bu nedenle evreni temsil edecek ölçüde büyüklüğe ve genişliğe ulaşılması şarttır. Ancak nitel araştırmalar büyük ve geniş örneklemelere gerek duymaz çünkü belli bir aşamadan sonra gözlemler ve görüşmeler

kendini tekrar etmeye başlar. Araştırmacı araştırmasını yürütürken tekrarlara düştüğünü fark ettiği anda verileri çeşitlendirmektense verileri detaylandırması gerektiğini anlamlıdır (Baltacı, 2019, s. 373). Yürütülen tez araştırmasında araştırma alanı ve örneklem seçimi araştırma sonuçlarını analiz etmek için yeterli ve uygundur. İç ve dış geçerlilik açısından araştırmanın çevresel adalet odağını değerlendirmeye yarayacak örneklem büyüklüğüne ve derinlik açısından gerekli veri miktarına ulaşılmıştır.

4.1.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları ve yöntemi belirlenirken dikkate alınması gereken husus, araçların araştırma sorusuna veya sorularına yanıt verebilecek nitelikte olmasıdır. Araştırmacı, araştırma sorularına yanıt vermek üzere birden fazla araç belirleyip kullanabilir. Bu araçlar görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ve dokümanlardır. Aynı araştırmada birden fazla veri kullanılmasına veri çeşitlemesi denir ve veri çeşitlemesinin olduğu durumlarda bulguların geçerliliği ve güvenilirliği artmış olacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 97). Veri çeşitlemesi gözlem yoluyla elde edilen bilginin görüşme yoluyla teyit edilmesine veya görüşmede elde edilen bir bulgunun doküman analizinde tekrar kontrol edilmesine olanak tanımaktadır. Alan araştırma yaparken veri toplama araçlarında çeşitleme yapılmış ve görüşme ve doküman analizi birlikte kullanılmıştır. Görüşmelerde elde edilen bilgiler örneklem çeşitlemesi kullanılarak diğer görüşmecilerle yapılan görüşmede teyit edilmiştir.

Nitel araştırmada toplanan verinin derinlikli ve detaylı olması gerektiği için nicel araştırmada olduğu gibi çok sayıda bireyin araştırma kapsamına dahil edilmesi güçtür. Nitel çalışmalarda bütün deneyimler bireyin durumunu anlamaya odaklıdır. Araştırmanın literatüre katkı sunabilmesi için katılımcı deneyimlerinin ayrıntılı tanımlanması gerekir ve ancak bu şekilde diğer araştırmacıların yapılan araştırma ve çalışmadan yararlanması mümkün olur. Bu nedenle nitel araştırmalarda aktarılabilirliği ispatlamak amacıyla örneklem seçiminin nasıl yapıldığı, katılımcıların nitelikleri ve ortam detaylı olarak belirtilmelidir (Sharts-Hopko, 2002).

Alan araştırmasında dokuz kadın, bir erkek olmak üzere toplam on görüşme yapılmıştır. Bir görüşmeye iki kişi, bir görüşmeye de üç kişi katılmıştır. Bu kişilerin katılımı köyde etkin ve öncü rol üstlenen bir görüşmecinin daveti ile olmuştur. Birden fazla kişinin katıldığı görüşmelerde katılımcılara eşit söz imkânı sağlanmasına dikkat edilmiş ve herkese ayrı ayrı sorular yöneltilerek herkesin söz alması ve konuşması teşvik edilmiştir. Bu görüşmeler çay, kahve ve ikramlar eşliğinde köy kadınlarının birlikte sohbeti şeklinde gerçekteşiği için verilere ve anlatılara doğal ortamında ulaşmak mümkün olmuştur. Görüşmeler köy içinde ve kadınların doğal yaşam ve ev ortamlarında olduğu için kadınların birbiri ile ilişkilenme biçimine dair gözlem yapmak da mümkün olmuştur. Görüşmelerde hem elle not tutulmuş ve hem de ses kaydı alınmıştır. Alınan ses kayıtları daha sonrasında yazıya dökülmüş ve notlarla birlikte yorumlanmıştır. Kayıt almak ve not almak için bilgilendirilmiş onam formundaki bilgiler görüşmecilere okutulmuş, açıklanmış ve görüşmecilerin onayları alınmıştır.

Veri toplama aracı olarak görüşme yöntemini desteklemek üzere doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi yöntemi, bir araştırmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla görüşme ve gözlem yöntemlerini tamamlayıcı olarak uygulanabilmektedir. Bu yöntem kullanılırken araştırma problemiyle ilgili yazılı belgeler de araştırmaya dahil edilir. Hangi belgelerin araştırma için yararlı olup veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırmacı tarafından araştırma konusu ve problemi dikkate alınarak belirlenir (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 217). Bu çalışma kapsamında doküman analizi yöntemi, yapılan görüşmelerin betimsel analizini tamamlayıcı bir işlev görmesi amacıyla kullanılmıştır.

Veri kaynağı olarak seçilen dokümanlar araştırma bölgesi ile ilgili açılan çevre davalarının dosyaları ve içeriğinde bulunan belgelerdir. Tez çalışması kapsamında araştırma bölgesinde dava takip eden avukatla görüşme yapılmış, ek veri ve bakış açısı sağlamak için bir nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi yapılmıştır. Analiz için seçilen dokümanların dava dosyaları olmaları nedeniyle, doküman analizi için dava dosyalarının ulaşılabilir ve incelenebilir olması dikkate alınmış ve davaları takip eden avukatın yazılı onayı alınarak dava dosyaları üzerinde inceleme yapılmıştır. Örneklemler olarak 2010-2024 yılları arasında açılmış toplam on üç adet dava dosyası içeriği ve bu

davalara ilişkin Çevresel Etki Değerlendirme raporları seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü açısından açılmış olan tüm davaların dahil edilmesi sağlanmıştır.

Araştırma bölgesini ilgilendiren ve aynı avukat tarafından takip edilen dava dosyaları içerisindeki dava dilekçeleri, cevap dilekçeleri, mahkeme kararları, ÇED raporları ve bilirkişi raporlarının analizinde analiz birimi olarak “kadın” “cinsiyet” “toplumsal cinsiyet” kelimeleri belirlenmiştir. Kullanılan kelimelerin sayısallaştırması yapılmıştır. Ayrıca tüm dokümanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından içerik analizi yapılmış kadınların davalara konu edilen projeler nedeniyle çevresel tahribattan etkileniş biçimlerine dair özel bir değerlendirme yapıp yapılmadığı araştırılmıştır.

Veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemini kullanıldığı durumda geçerlilik ve güvenilirlik için dokümanları kaynağı ve araştırma konusuyla birlikte yorumlamaya çalışmak ve doküman analizi dışındaki yöntemleri de araştırma yöntemi olarak kullanmak gerekmektedir. Tüm araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizi yaparken araştırma etiğine uyulması şarttır (Sak, Şahin Sak, Öneren Şendil, & Nas, 2021, s. 243). Veri çeşitlemesinin uygulandığı tez çalışmasında doküman analizi süreçlerinde etik ilkelere uyulmuştur.

Araştırma alanı olan Gökçealan ve Kirazlı köylerine gidiş gelişlerde köylülerle birlikte vakit geçirilmiş, görüşmeler sonrası kahve ve restoranlarda yöre halkıyla bir araya gelinmiş ve devam eden bir davanın keşfine katılmıştır. Böylece hem sözel hem de sözel olmayan davranışları yorumlamak, doğal çevreyi gözlemlemek ve zamana yayılan bir analiz yapmak mümkün hale gelmiştir.

4.2. Araştırma Süreci

Araştırma sürecinde uygulanan araştırma stratejisi, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve araştırmanın tüm aşamalarının birbiriyle tutarlı olmasını sağlayan bir strateji olarak tanımlanabilir. Literatürde araştırma stratejisi yerine araştırma deseni veya araştırma geleneği kavramı da kullanılmaktadır. Araştırma deseni ve stratejisi araştırmacıya rehberlik eden bir çerçeve olarak düşünülmelidir. Kültür analizi, olgubilim

(fenomenoloji), kuram oluşturma, durum çalışması ve eylem araştırması olarak alt başlıklara ayrılan araştırma desenleri bulunmaktadır. Bu tez çalışmasında araştırma deseni olarak olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim araştırmalarında gerçekleştirilen veri analizi yaşantıları, anlamları, gerçek ile ilgili değerleri ve deneyimleri ortaya çıkarmaya odaklanır. Veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve deneyimleyen ve bunları aktarabilecek durumda olan kişilerden oluşur. Örnekleme dahil edilen kişi sayısı genelde onu geçmez ve veri toplama aracı görüşmedir. Görüşmeler diğer araçlarla desteklenebilir. Araştırmacının katılımcılarla güvene dayalı bir ilişki geliştirmesi gerekir (Yıldırım & şimşek, 2013, s. 80-81). evre mücadelesi içerisinde yer almış kadınların deneyimini çevresel adalet temelinde araştıran bu tez çalışmasında olgubilim deseni kullanılmış ve evre mücadelesi olgusunu deneyimleyen kadınların mücadeledeki konumlanışları, mücadeleyi nasıl anlamlandırdıkları, doğa ile ilişkilenme biçimleri, karar alma süreçlerinde yer alıp almadıkları, mücadeleden etkilenme biçimleri derinlemesine araştırılmış ve analiz edilmiştir.

Araştırma alanı olarak seçilen bölge İzmir'e 140 km uzaklıktadır ve görüşmeler için ulaşımın kolay olduğu bir alandır. Araştırma sürecinde görüşmeler 2023 Eylül ve 2024 şubat ayları arasında tamamlanmıştır. Görüşmeleri ayarlayabilmek için sahaya Haziran 2023 ve Mart 2024 arasında dokuz kere gidilmiştir. Köylere her gidişte görüşme yapılması mümkün olmamıştır ancak bu gidiş gelişler köylüler ile iletişim kurmak ve güven tesisi için önemli olmuştur. Görüşmelerin ikisi kadınların yaşadıkları evlerde gerçekleşmiştir ve kadınlarla onların yaşadıkları alan içerisinde çay, kahve eşliğinde sohbet etme fırsatı olmuştur. Bir görüşme ise görüşmecilerden birisinin işlettiği mekânda yapılmıştır. Görüşme için gidildiğinde köy bakkalına, kahvesine uğranılmış ve geliş sebebi konusunda bilgi verilmiştir. Kamusal alandaki iletişim ve görüşmeler erkekler üzerinden gittiği için sadece kadınlarla görüşülüyor olması köy halkının ilgisini çekmiştir. Görüşmelere niversiteden bir hocanın eşlik etmesi özellikle köylü kadınları mutlu etmiştir ve kadınlar yapılan görüşmelerde bu durumu özellikle ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden birisi biz geldiğimiz için özellikle bir gün önceden saçlarını boyadığını belirtmiş, bir başka görüşmeci kekler ve börekler yaparak bir ev ziyareti şeklinde bizi ağırlamıştır. Köyde yapılan görüşmelerde kadınlar kendileriyle özel olarak görüşülüyor olması nedeniyle kendilerini önemli hissettiklerini belirtmişlerdir.

Olgubilim deseniyle yürütülen araştırmalarda raporlama aşaması sıradan bir yazım sürecinden ziyade, anlatılanların yansıtılması sürecidir. Bu nedenle sadece elde edilen verilerin analizi değil aynı zamanda duygu, düşünce ve yorumların da değerlendirilmesi gereklidir. Veri analizi sürecinde genellikle içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır ve elde edilen bulgular betimsel nitelikle raporlanır (Özdemir & Tuti, 2023, s. 222).

4.2.1. Araştırmada Etik

Araştırma sürecinin en önemli boyutu etikdir. Araştırmada etik yaklaşım; örnekleme zarar vermeme, katılımcıların tamamına araştırmayla ilgili detaylı açıklamaları ve bilgilendirmeyi yapma, toplanan verileri önyargısız, abartısız seçme ve yorumlama ve olguları olduğu gibi aktarma ilkeleri üzerine şekillenir. Araştırmada etik kurallara uyulması araştırmanın kalitesinin, güvenilirliğinin, tarafsızlığının, objektifliğinin ve geçerliliğinin garantisidir. Araştırma sürecinde etik süreç mevzuat etiği, uygulamada etik ve çıkış etiği olarak üç boyutta tartışılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 120-121)

Mevzuat etiği, etikle ilgili olarak belirlenmiş prosedürel süreçlere uyulması ve öngörülen tüm bürokratik süreçlerin tamamlanması demektir. Bu araştırmada öncelikle mevzuat etiği süreci tamamlanmış, Etik Kurul Onayı alındıktan sonra alan araştırmasına geçilmiştir. Mevzuat uyarınca Bilgilendirilmiş Onam Formu hazırlanmış; yüz yüze görüşmelerde tüm katılımcılara verilmiş, çevrimiçi görüşmelerde katılımcılara gönderilmek suretiyle gerekli onayları ve imzaları alınmıştır. Katılımcıların araştırmaya herhangi bir baskı olmaksızın gönüllü olarak katılımları sağlanmıştır. Araştırmanın amacı, görüşmede aktarılan bilgilerin nasıl kullanılacağına dair tüm süreç detaylarıyla paylaşılmıştır ve onamları alınmıştır. Tüm katılımcılara görüşmenin her aşamasında görüşmeyi bitirebilecekleri bilgisi verilmiş ve bunun için uygun ortam yaratılmıştır. Sözlü anlatıma ek olarak formlar da okutulmuştur.

Uygulamada etik ise araştırma yürütülürken ortaya çıkabilecek etik konulara ve meselelere ilişkindir. Araştırma sürecinde uygulama etik konusuna titizlikle yaklaşılmış ve araştırmaya dahil olan tüm katılımcıların duygularına, düşüncelerine, konumlarına ve tavırlarına saygı gösterilmiştir.

Üçüncü etik boyutu olan çıkış etiği, araştırma sürecinde tüm veri toplama aşamaları toplandıktan sonra gündeme gelir ve verinin analiz sürecine ilişkin etik boyuttur. Araştırmacı verileri aslına uygun kullanmalı ve analiz etmelidir. Tez yazımı ve yayınında katılımcıların özel hayatlarının ve kişisel verilerinin korunmasına dikkat edilmiştir. Çıkış etiği dikkate alınarak görüşmelerin analizinde görüşmecilerin kimliklerinin adı ve soyadı ile açıklanması yerine tüm alıntılar ve aktarımlarda kullanılan isimler değiştirilmiş, alıntılar Görüşmeci 1, Görüşmeci 2 şeklinde sayılar ile ifade edilmiştir. Araştırma alanının bir köy olması ve herkesin birbirini tanıması nedeniyle kişisel bilgilerin korunması açısından katılımcıların kolay tanınabileceği ifadelerin ve bilgilerin doğrudan aktarımından kaçınılmıştır.

Araştırma etiğine göre nitel araştırmalarda araştırmacı ve katılımcı arasında araştırma konusu sebebiyle oluşan hassas etkileşimin, bilgilendirilmiş onam ve gizlilik prensipleriyle desteklenmesi gerekir. Kişilere yapılan araştırma hakkında detaylı bilgi sunmak, kişilerin araştırmaya katılıp katılmama konusunda özgür iradeleriyle karar vermelerini sağlamak bilgilendirilmiş onam açısından zorunludur. Bilgilendirilmiş onam prensibi, araştırma sürecinin ve araştırma sonucunun olası riskleri konusunda katılımcının bilgilendirilmesini esas alır. Yüz yüze olmayan ve çevrim içi gerçekleşen görüşmelerde rıza ve onam konusunda daha dikkatli olunması şarttır çünkü katılımcı ilk anda araştırmaya katılıma rıza gösterse bile devamında vazgeçmek isteyebilir. Çevrimiçi ve bilgisayar ekranı başında gerçekleşen görüşmelerde bu durumu anlamak güç olabilir. Bu nedenle elektronik görüşmelerde katılımcının istekli olup olmadığını veya rızasının devam edip etmediğini anlamak için daha fazla özen gösterilmesi gerekir (Yıkılmış, 2020, s. 192).

Tez araştırması kapsamında iki görüşme çevrim içi yapılmıştır ve görüşmecilerin rızalarının alınması ve görüşmeye devam edip etmemedikleri konusunda hem sözel

hem de sözel olamayan iletişim kanalları açık tutulmuştur. Gerek yüz yüze gerekse çevrimiçi görüşmelerde araştırma etiği ve ilkeleri dikkate alınmıştır.

Tüm araştırma süreci boyunca nitel araştırma konusundaki etik ilkeler ve süreçler gözetilmiştir. Araştırmaya dahil olan tüm katılımcıların insan hakları, özel hayatları, fiziksel ve psikolojik sağlıkları ve değerleri özenle korunmuş ve tüm etik ilkeler titizlikle takip edilmiştir.

4.2.2. Araştırma Güvenirliği ve Araştırmacı Rolü

Nitel araştırmada araştırmacının rolünün netleştirilmesi ve detaylı biçimde açıklanması önemlidir çünkü araştırmacının bizzat kendisi, veri toplama aracı fonksiyonuna sahiptir. Bu nedenle araştırmanın başlatılmasında ve sürdürülmesinde araştırmacının tüm etik ilke ve değerlere öncelikle uygun davranması gereklidir. Bir araştırmanın güvenilir ve başarılı olması için nitel araştırmacı öncelikle olayları ve olguları kendi doğal ortamlarında izler ve onları kendi ortamı içinde anlamlandırır. Ortamdaki bireylerle birlikte olayları deneyimler ancak bunları araştırmacı kimliğiyle bağımsız biçimde algılar. Araştırma ortamında olan bireylerin algılarını anlamaya odaklanır, olayları ve olguları bütüncül bir yaklaşımla değerlendirir. Olayları kontrol etmeye ve değiştirmeye çalışmaz. Veriyi toplamak için hem sosyal hem de iletişim becerilerini kullanır. Çeşitli veri toplama yöntemlerini kullanır ve notlar, şekiller, resimler gibi her türlü ayrıntılı veriyi toplar. Araştırma sürecinde etik bir yaklaşım benimser (Rossman & Rallis, 2017).

Nitel araştırmalarda güvenilirliğini sağlamak için gereken dış güvenirlilik önlemlerinin başında araştırmacı rolünün açık hale getirilmesi gelmektedir. Araştırmacı öncelikle kendi konumunu açıklamalıdır ve benzer araştırma yapacak araştırmacılara rolüne dair bilgi sunmalıdır. Bu nedenle araştırmacının rolüne dair açık bilgi vermesi nitel araştırmayı güvenilir kılmak için şarttır. Bu tez araştırmasında feminist katılımcı araştırmacı rolü benimsenmiştir ve uygulanmıştır. Araştırma süreci hem görüşmeciler hem de araştırmacı için karşılıklı paylaşım ve anlama süreci olarak yaşanmıştır.

Araştırmanın her aşamasında feminist katılımcı araştırmanın açıklık, karşılıklı alışveriş, karşılıklı paylaşılabilirlik değerlerine dayandığı gözetilmiştir.

Bir araştırmanın iç güvenilirliğini sağlamak için uygulanması gereken yöntemlerin başında verilerin betimsel bir yaklaşımla doğrudan alıntılanması gerekmektedir. Bir diğer yöntem araştırmaya birden fazla araştırmacının katılmasıdır. Son olarak, edinilen bilginin ve varılan sonuçların teyit edilmesidir. Bu teyit veri çeşitlemesi ve görüşmecilerle yeni görüşmeler yapılarak sağlanabilir (Lecompte & Goetz, 1982). Bu tez çalışması kapsamında betimsel analizde doğrudan alıntılama uygulanmış, toplamda beş kadınla yapılan görüşmeler tez danışmanı ve yazarı olarak iki kişi gerçekleştirilmiş ve görüşmede edinilen bilgiler diğer görüşmelerde ve doküman analiziyle teyit edilmiştir.

4.2.3. Araştırma Soruları

Bir nitel araştırmada araştırmanın başarılı yürütülebilmesinde ve sonuçların güvenilir olmasında soruların belirlenmesi büyük önem taşır. Nitel araştırma yapılırken sorular öncelikle geliştirme ve yeniden ifade etme şeklinde bir çalışma ile ilerler. Bu nedenle nicel araştırmalarda olduğu gibi baştan kesin olarak sınırlandırılmış sorulardan, anketlerden ve formlardan bahsetmek mümkün değildir. Nitel araştırma soruları açık uçlu ve kapalı uçlu sorular olmak üzere ikiye ayrılır. Yapılan bu araştırma kapsamında belirlenen sorular açık uçlu sorulardan oluşmaktadır ve yarı yapılandırılmış bir şekilde belirlenmiştir. Soru formunda sıra başlanılan görüşmelerde, görüşme içeriğine göre konuların sırası değiştiğinde esneklik gösterilerek duruma uygun şekilde soru sıralaması yapılmıştır. Görüşmelerin gidişatına göre araştırma amacına uygun düşecek farklı sorular gündeme geldiğinde bu sorular da yönlendirilmiştir. Araştırma çerçevesiyle sınırlı bir şekilde katılımcıların deneyimlerini aktarmalarına fırsat verilmiş ve imkân tanınmıştır.

Araştırma yapılırken görüşme aşamasında araştırma soruları açık ve anlaşılır bir şekilde katılımcıya yöneltilmelidir ve ihtiyaç halinde ek sorularla araştırılan konuda derinleşilmeye çalışılmalıdır. Daha çok veriye ulaşmak için sıkça yapılan en önemli hataların başında çok sayıda katılımcıya ulaşmaya çalışmak gelmektedir. Çünkü nitel

araştırma görüşmelerinde sayı değil nitelik önem taşır. Bazı hallerde tek bir katılımcıdan araştırmanın probleminin çözümü için gereken veri edinilebilir. Görüşmecileri daha önce sorulmuş benzer sorularla sıklamak, anlaşılması güç ve anlam bozukluğu olan sorular yöneltmek araştırmanın ve verinin kalitesinin düşmesine sebep olacaktır (Baltacı, 2019, s. 376). Araştırma sürecinde yapılan tüm görüşmelerde soruların net ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiş, görüşmecilerin eğitim durumu ve kültürel yapıları dikkate alınarak uygun bir dil ve çerçevede sorular yöneltilmiştir.

Görüşme esnasında ve bitiminde netleştirilmesi gereken cevaplarda ve konularda katılımcı teyidi alınmıştır. Nitel araştırmalarda görüşmeler yapılırken veri toplamanın hemen sonunda araştırmacı topladığı verileri özetleyebilir ve katılımcılardan bu verilerin doğruluğuna ilişkin düşüncelerini aktarmasını talep edebilir. Cevaplara ek olarak katılımcıların eklemek istedikleri düşünceler veya deneyimler olması durumunda katılımcı teyidi bu tip aktarımlara da imkân sağlamaktadır (Başkale, 2016, s. 24). Araştırmanın sonuçlarının güvenilir, geçerli ve inandırıcı olması için soruların sırası ve içeriğine dair her aşamada düzenli kontrol yapılmıştır.

4.3. Bulgular ve Değerlendirme

Nitel araştırmalarda analiz aşaması esneklik ve yaratıcılık gerektirmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda verilerin analizi standart hale getirmek araştırmacıyı sınırlamak anlamına gelir ve bu tarz bir sınırlama araştırmada derinlemesine sonuçlar elde edilmesini engeller (Strauss, 1987). Her araştırmacı için tek bir standart süreç belirlenmesi mümkün olmasa da veri analizinde kullanılacak üç temel kavram bulunmaktadır. Bunlar betimleme, analiz ve yorumlamadır. Betimleme yaklaşımı ile yanıtlanan soru “ne” sorusudur. Görüşmecilerin neler söylediği, hangi sonuçlara ulaşıldığına odaklanır. Analiz ise veriler içinde görülemeyen ancak sınıflama ve kavramsallaştırma ile ortaya çıkan bulgulardır. Analizde yanıtlanan sorular “nasıl” ve “neden” sorularıdır. Yorumlama ise anlam arayışıdır ve verilerin anlamlandırılmasını hedefler (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 254). Betimsel analizde verilerin önce sistematik ve açık biçimde betimlenmesi gerekir ve görüşmecilerin anlatılarına doğrudan alıntı ile

sıklıkla yer verilir. Ortaya çıkan temalar birbiri ile ilişkilendirilir, yorumlanır, anlamlandırılır ve değerlendirme sürecinin ardından sonuçlara ulaşılır.

Betimsel analiz için öncelikçe araştırmaya ilişkin bir çerçeve oluşturulmalıdır. Daha sonra veriler bu çerçeveye göre sınıflandırılır ve tanımlanır. Ulaşılan bulguların yorumlanması ile analiz süreci tamamlanır ve veriler araştırmacı tarafından yorumlanmış bir şekilde sunulur. Betimsel analiz yaparken araştırmacı öncelikle topladığı verileri araştırmanın kavramsal çerçevesine göre belirlediği kategori ve temalara göre sınıflandırılır. Verinin analiz edilebilmesi için verilerin altında toplanacağı kategorilerin ve temaların belirlenmiş olması gereklidir. Bu nedenle betimsel analiz yöntemini kullanacak araştırmacıların öncelikle araştırma problemine ilişkin literatürü ve kavramsal çerçeveyi çalışmış ve hazırlamış olması şarttır. İkinci aşamada toplanan veriler belirlenmiş tematik çerçeveye göre ayrılarak düzenlenir ve yapılacak doğrudan alıntılar seçilir. Bulguların tanımlanmasının ardından detaylı açıklamalar ve anlamlandırmalar yapılır (Seidman, 2006).

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen on adet görüşmenin analizi tezin kavramsal çerçevesine göre oluşturulan tematik alanlarda betimsel analiz yöntemiyle yapılmıştır. Dava dosyaları olarak belirlenen dokümanların analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

4.3.1. Görüşmelerin Analizi

Tez araştırması için yapılan görüşmeler betimsel analiz yöntemi ile temalara ayrılarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Temaların ve kategorilerin seçimi literatür ve kavramsal çerçeve uyarınca yapılmıştır. Tez araştırması “kadın olmak”, “kadınlık hali” ve “kadın deneyimi” odağında çalışılmıştır ve araştırma konusu çevre mücadelesinde kadın olmaktır. Tez kapsamında Kirazlı ve Gökçealan köylerinde yürütülen çevre mücadelesinde kadın olmak deneyimi derinlemesine araştırılmakta ve yorumlanmaktadır.

Görüşmelerin analizinde kategori ve temalar literatür tartışmaları ve görüşmelerin içeriği doğrultusunda “kırsalda kadınlık” durumuna özel vurgu yapılmıştır. Yine “Ege kadını olmak” kavramı üzerinden konuşulmuş ve köylerin Ege’de olmasının getirdiği farklılıklara değinilmiştir. Kadınlık haliyle ilgili bir diğer alt tema ve kategori “gelin olmak” halidir. Gelin olmanın köydeki konum, çevre mücadelesine katılım ve karar alma süreçleri açısından belirleyici olduğu görüşmecilerin aktarımlarıyla ortaya çıkmaktadır. Bir diğer kategori ise aslen o yörede köylü olma ve köye “dışarıdan gelen olmak” durumudur. Kadınlar arası ilişkilene biçiminde, doğa ile kurulan bağda ve çevre mücadelesi içinde yer alıp almamada belirleyici bir etkidir. “Doğa ve kadın” olma hali, ile kurulan ilişki biçimi, doğanın bir parçası olma hali, doğal kaynaklara bağımlı olma durumu kadınlar arasında bir ortaklık ve bir farklılık yaratmaktadır ve çevresel mücadelede yer alma kararını etkilemektedir. Köylerde kadınların güçlenmesine yol açan festival, stant açma, üniversiteye gitme gibi belirleyiciler vardır. Toplumsal cinsiyet eşitliği için yapılan çalışmaların en önemli ayağını “kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi” oluşturduğu için bu konu ayrı bir kategori altında analiz edilmiştir. “Çevre mücadelesinde kadınların durumu” ise ayrı bir tema ve başlık altında incelenmiştir. Çünkü her kadın bu mücadelede farklı biçimlerde konumlanmaktadır veya konumlanmamaktadır. Mücadelenin en önünde yer alanlar olduğu gibi aile içinde yüklenmiş olduğu sorumluluklar nedeniyle bu mücadeleye katılamayanlar da vardır. Tez konusu çevresel adalete ve kararlara katılıma odaklandığı için çevre mücadelesinde yer almaya ek olarak yaşam alanlarıyla ilgili “kararlara kadınların katılıp katılmadıkları” ayrı bir tema ve kategori altında analiz edilmiştir. Kadınlık halleri üzerine temellendirilen analiz temaları ve kategoriler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Kırsalda kadınlık halleri
  - Kirazlı ve Gökçealan köylerinde kadın olmak
  - Kirazlı ve Gökçealan köylerinde gelin olmak
  - Kirazlı ve Gökçealan köylerinde dışarıdan gelen olmak
- Doğada kadınlık halleri
- Güçlenirken kadınlık halleri
- Çevre mücadelesinde kadınlık halleri
- Kararlar alınırken kadınlık halleri

4.3.1.1. Kırsalda Kadınlık Halleri

Literatürde çevresel adalet ve çevresel tahribatlar toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle çalışılırken konuya kesişimsel yaklaşılması gerektiği, kapsayıcı tek bir kadın kimliği olmadığı, kırsaldaki kadının durumunun ve kırılğanlıklarının ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kırsal alandaki kadının yaşam pratikleri doğayla yakından ilgilidir. Geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne bağlı olarak yemek, temizlik, çocuk ve hasta bakımı gibi görevleri yerine getiren kadın ev dışında da tarlada, bağda ücretsiz işçi olarak çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kırsalda yaşayan kadın, tarımsal işgücünde en büyük yeri tutmaktadır ve gelişmekte olan ülkelerin gıda ihtiyacını üretmektedir. Kırsal alan kadınları hem doğayı etkilemekte hem de çevresel tahribat nedeniyle meydana gelen olumsuz koşullarından etkilenmektedirler (Adak, 2010, s. 663).

Araştırma alanında yapılan görüşmelerde kırsalda yaşayan kadın olmak ayrı bir kategori olarak tüm görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Çevresel tahribatlar ve karar alma süreçleri söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kırsaldaki yansımaları görüşmecilerin anlatılarıyla somutlaşmıştır. Görüşmecilerin içinde köyden hiç çıkmayanlar olduğu gibi, araştırma alanı dışında bir köyde doğup büyüyen ancak gençliğinden itibaren araştırma alanı köyde yaşayan görüşmecinin aktarımı kırsaldaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair önemli ipuçları vermektedir. Köylerde kız çocuklarına yapılan ayrımcı muamelenin çok küçük yaşlardan itibaren başladığı gündeme gelmiştir. Kırsalın ve köy ortamının kadını sınırlayıcı ve baskıcı yapısı özellikle görüşmecilerin altını çizdiği bir konu olmuştur. Köyün dışına çıkıp okuma, eğitim görme ve çalışma hayatına katılmanın kadınları güçlendirici işlevinden bahsedilmiştir.

“Benim eşim 1980’de tutuklandı ve 6 yıl tutuklu kaldı. Ben o tutukluymken tek başıma eşimin ailesinin yaşadığı bu köye geldim. Arada kışları ailemin yanına gidiyordum ama burada eşimin ailesinin yanında kaldım ve onlarla birlikte tarlada ve her işte çalıştım. Kiraz bana terapi gibi geliyordu, kirazı çok severim. Kiraz çok özeldir. Toplaması bile özeldir. Eşimin annesinin ataerkil bir yapısı vardı, köyün hikaye anlatıcısıydı. Ne derse o olurdu, sözü dinlenirdi. Ben başka bir Ege köyünde büyüdüm.

Köy hayatıyla hep bağım vardı. Çocukken de dedem oğlanlara daha ayrıcalıklı davranırdı. Biz köy odasında kalırdık, yemeklerin en iyisi, tereyağı hep erkelere ve oğlan çocuklarına yedirilirdi. Böyle bir adet var her yerde.” (Görüşmeci 3)

“Kadın erkek eşitliği konusunda hiçbir yer bu sorunu aşamamış, bizim köy mü aşacak? Bu ayrım küçükten başlıyor. Bisiklet bile biz kız çocuklarına alınmazdı, erkek çocuklar binerdi. (Duvarda çok eski siyah beyaz bir aile fotoğrafı var. Anne ve babalar arkada ayakta. Görüşmeci 1 ve onun erkek kardeşi önde ayakta duruyorlar) Bakın bu fotoğrafta bile kardeşimle benim aramda fark var. Erkek kardeşime yeni pantolon, gömlek alınmış. Şapka takmışlar. Fotoğrafta bir de bana bakın. Eski kıyafetlerle altımda bir etek. İnsan tüm bunları büyüyünce fark ediyor.” (Görüşmeci 1)

“İstediğin insan olamıyorsun. Kendini gösteremiyorsun, kendin olamıyorsun. Bunlar (diğer iki görüşmeciye kastediyor) hep köyde okudu. Ben yine ilkokuldan sonra dışarda okudum, ortaokul falan. Kendini daha iyi ifade ediyorsun, kendi kişiliğini kazanıyorsun ama köyde öyle değil. Köyde kınama olayı da çok. Köyde nasıl bir insan olmanı istiyorlarsa öyle oluyorsun.” (Görüşmeci 1)

“Köyde insanın üstünde bir baskı oluyor. Aynı Kadriye yengenin dediği gibi. Bana böyle diyecekler; beni dışlayıverecekler; kınayıverecekler; lafımı ediverecekler. Öyle oluyor.” (Görüşmeci 6)

“Köyde evler birbirine çok yakın. Kocaman avlular olsa da evler birbirine bitişik. Bir evde bir şey olduğunda diğer taraf onu duyar ve bizim köyde ele güne rezil olmak korkusu vardır. Bundan çekindikleri için kadına şiddetin çok yoğun olduğunu söyleyemem. Kadına yönelik şiddet pek yoktur bu el, gün korkusundan. Çünkü her şey görülür; duyulur; dedikodusu yapılır. Ama bir durum olduğunda da köylü genelde bizim orada şey derler hiç kimse birbirinin sırrını açık etmek istemez. Bir şahit olduklarında bile görmezden gelirler çünkü onların da bir sırrı vardır. Köyler biraz karışık yapılardır. Benim köyümde de mevcuttur. Mutlak her ailede bir şeyler vardır ama başka ailede de başka şeyler vardır. Kimse kimsenin sırrını o yüzden deşmek, taraf olmak istemez.” (Görüşmeci 9)

4.3.1.1.1. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Kadın Olmak

Kırsalda kadınlık hallerinin detaylı incelemesi araştırma alanı olan köylerde kadın olmak üzerinden şekillenmiştir. Görüşmelerde gündeme gelen “Ege kadını olma” vurgusu dikkat çekicidir ve başka yerlerden farklı olunduğunun altı çizilmektedir. Görüşmelerde eğitim durumuna, gelir durumuna, evli olup olmamaya göre köyde kadın olmanın da farklı alt kategorilerinin olduğu gündeme gelmiştir ve bu durum literatürdeki tartışmaları doğrular şekildedir. Her iki köyde yaşayan kadınlar genel olarak “cevval”, “söz sahibi”, “aydın”, “Atatürkçü” olarak nitelendirilmiştir. Görüşme yapılan kadınların yerel seçimleri, başka yerlerdeki çevre mücadelelerini, siyasi gündemi ve gelişmeleri oldukça yakından takip ettikleri ve görüşlerini çekinmeden beyan ettikleri gözlenmiştir. Görüşmeciler köylerde kadınların durumuna dair eşitlikçi fikirler beyan etmelerine rağmen, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlerde köyden gelen tepkiler dikkat çekicidir. Kadınların çevre mücadelesinden güçlenmeleri durumunda köyde toplumsal cinsiyete dayalı yaşanan diğer ayrımcı tutumlara tepki verdikleri tespit edilmiştir. Bir diğer önemli konu köy kahveleri gibi kamusal alanların kadınlara kapalı oluşudur. Her köyün farklı adetlerinin olduğu ve yapılan toplantılara dair yerlerin seçiminde kadınların gidemediği mekanlar olabildiği gündeme gelmiştir.

“Bizim köyde kadınlar evde söz sahibidir. Mirastan paylarını alırlar. Ege kadını başka yerlerdeki kadınlar gibi hakkını yedirmez. Çünkü her işte ortak çalışır. Çocuk sayısı azdır. Kadınlar artık genelde tek çocuk yapmaya başladı.” (Görüşmeci 1)

“Bu köyde miras açısından yasal durum neyse o takip edilir. Köyde genç kadınlar üniversite okuyor. Burada köylü kadınlar daha aydın ve Atatürkçüdür. Buradaki köy imamı gerici bir paylaşım yapıp “başını örtmeyen kadınlar perdesiz eve benzer” diye sosyal medyada paylaşım yapmıştı. Kadınlar evine taş atmışlar, çok büyük tepki gördü. Hatta ben de imamı arayıp konuştum. Bu tepkiler sonrasında imam paylaşımını geri çekti.” (Görüşmeci 3)

“Benim dedem Kurtuluş Savaşı gazisi. Biz hep bu hikayelerle büyüdük. Dizine oturtuyordu beni. Dayım Kore gazisi. O Havutçulu’da babamın dayısı çeteci yani efe. Yörüklük var zaten. Bendeki isyan, derinden geliyor.” (Görüşmeci 6)

“Köyde kadınlar daha cesurdur, gözü kara kadınlardır. Nenem de öyleydi, bizi öyle yetiştirdi. Hep böyle aileyi toparlamada, önde yer almada kadınlar hep görünürdür. Bu tip toplantılar ve toplaşmalarda, düğünlerde kadınlar hep çıkar oynar. Bu tip toplaşmalarda da kadınları hep en ön safta görürsünüz. Bazı Ege köylerinde kadınlar köy kahvelerine giderler ama bizim köyde köy kahvesine gitmezler. Orada toplantı yapıldığında da gitmiyorlar. Hatta cenazelerde mezarlığa bile inmezler, evde kalır kadınlar. Gömmeye falan gelmezler. Eşim Karadenizli, onlar hep beraber yapıyorlar, gidiyorlar gömüyorlar falan ama bizim köyde kadınlar oraya bile gelmezler. İlginç yani Ege köyü olmasına rağmen, aydınlardır, hoş görüşlülerdir ama bu tip şeylerde kadınlar geri planda kalıyor.” (Görüşmeci 8)

“Ben doğma büyüme Gökçealan köylüyüm. 59 yaşındayım, emekliyim. Hep yatılı okullarda okudum ve köyün dışında da bir hayatım oldu. Üniversiteden mezun olduktan sonra memur oldum. Emekli olunca toprağımıza, köye döndük. Benim nüfusta adım Fatma yazılı ancak çocukluğumda köyde bana hep Fatoş dediler. Çalışma hayatında Fatma’yı kullandım ve köye döndüğümde de Fatma adını kullanmaya devam ettim. Ama insanlar bana ısrarla “Fatoş” demeye devam ettiler. Eski beni hatırlıyorlar; değiştiğimi, kamusal hayata katıldığımı kabul etmek istemiyorlar. Solcusu da sağcısı da sanki ben kendime Fatma diyerek fikir değiştirmişim gibi davranıyor. Ama benim gerçek adım Fatma ve onu kullanıyorum.” (Görüşmeci 1)

“Köyümüzden genç bir kadın eşi ile anlaşamadı ve ayrıldı. Köyde kirada eve çıkıp ayrı oturmaya başladı, araba aldı. Ama köyden Kuşadası’na başı açık gitmek ayıp sayılıyor, bu davranışlar kabul edilmiyor köyde. Ben bu köyde bu kadınlarla ilgili de dövüşüp mücadele veriyorum. Kadınlar yalnız hissetmiyor.” (Görüşmeci 3)

4.3.1.1.2. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Gelin Olmak

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın hem biyolojik hem de sosyal bir kategoride yer almaktadır. Kadınlar, biyolojik kadın olmaktan grup üyesi veya sosyal kişi olma boyutuna geçip toplumsal hayatta kendilerine biçilen rolleri gerçekleştirmeye

başladıktan sonra anne, eş, gelin gibi birbirlerinden oldukça farklı sayıda pozisyonda yer almaktadırlar (Çelebi, 1990, s. 4). Gelin olma hali, bu pozisyonlardan bir tanesidir. Görüşmecilerin ifadelerine göre köyde gelin olmak toplumsal cinsiyet eşitliği açısından oldukça zor bir kadınlık halidir. En zor işler gelinlere yaptırılmaktadır ve gelinin hayır deme şansı yoktur. Farklı kadınlık halleri açısından bu durum dikkat çekicidir. Mücadele ve karar alma süreçlerine katılımda kadınların statülerinin de bir belirleyici etkisi olduğunun tespit edilmesi nedeniyle ayrı bir tema ve kategori altında incelenmiştir.

“Köye dışarıdan evlenerek gelen kadınlar güvencesizdir. Köyde “gelin” olmak zordur. Kabul edilmek için daha zor işlerde çalışmanız, daha çok çalışmanız gerekir. Burada zor diye gelinler bazlamayı yoğurur mesela. Çünkü daha zor iştir. Benim torunum aile içinde en son bana seslenmeyi öğrendi. Herkesin bir adı vardı. Babaanne zor ondan demiyor dediler. O zaman nene desin dedim. Kadının hiçbir yerde adı yok.” (Görüşmeci 3)

“Ben çevre eylemlerine gittim oradaydım ama ben Ayşe gibi konuşma yapmadım. Ama toplantıya gittim ama hiç korku gelmedi. Yürüyüşe de kayınvalidem vardı gitmedim. Çünkü hep yanında durayım isterdi. Yatalaktı, altı bağlandı. Çocuk gibi baktım ona.” (Görüşmeci 7)

“Köyden hiç ayrılmadım. Gelin olduktan sonra eşimin anne-babasının evine taşındım. Gelin olarak hem evde hem de tarlada çalıştım. İş çok zor. Köyde kadınlar için sosyal hayat “yasin okuma” ve mevlüt gibi toplantılarla oluyor. Neredeyse her hafta bir yasin okuma var. Ya bir ölüm, onun yıldönümü veya çocuğu sınavı kazanmış falan onun için oluyor. Oralarda bir araya geliyoruz. Bir de bizim arkadaşlarla günümüz var. Paralı gün. Onun dışında köyle gidip oturacağımız bir yer yok. Köy kahvesi erkeklere ait.” (Görüşmeci 2)

“Gelin oldun mu yapmam diye bir şey yok artık. Her şeyi yapacaksın. Ben köyde doğup büyüdüm. Kayınvalidem vardı. 35-36 sene beraber yaşadık, hastaydı ona baktım. Sonra vefat etti. Biraz zor biriydi. Sen bilirsin demezdi, her şeyi o biliyordu. Senin yaptığın şeye itiraz eder, beğenmezdi. Üç kızı vardı ama ona ben baktım.” (Görüşmeci 7)

4.3.1.1.3. Kirazlı ve Gökçealan Köylerinde Dışarıdan Gelen Olmak

Araştırma katılımcılarıyla yapılan görüşmelerde köye dışarıdan gelip yerleşmiş kişilerin durumuna ayrı bir anlam yüklendiği ve kategorizasyon yapıldığı tespit edilmiştir. Köye dışarıdan gelip yerleşenlerin çevre mücadelesine destek vermemeleri, doğa ve köyle yeterince bağ kurmamaları ve kadınlarla kurdukları hiyerarşik ilişkiler açısından görüşmecilerin özellikle vurguladıkları bir tema olmuştur. Literatürde çevre mücadelesi süreçlerinde doğal kaynaklara bağlı olma, kendini toprağa ait hissetme, gelecek nesilleri düşünme gibi kadınların katılımını etkileyen faktörler olarak öne çıkmıştır. Köye ve toprağa ait hissetme halinin görüşmeciler tarafından dile getirilmesi ve mücadeleye katılımı ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir.

“Buraya İstanbul’dan gelen bir kadın vardı. Köyden topladıklarını yerel organik ürün diye satıyordu. Instagram’da çok satış yaptı, para kazandı. Bize gelip ben İstanbul’da kariyerimi bıraktım, otelede şeftim, gastronomi okudum falan diyordu. Ama sonra başka bir iş için burayı bırakıp gitti. Dışarıdan buraya gelenler bize akıl verir gibi üstten davranıyorlar. Bu tavırları nedeniyle buraya taşındıktan bir müddet sonra köylü ile sorun yaşamaya başlıyorlar. Köyle, toprakla bağ kurmuyorlar. Bir şey ürettiyse onu satmak veya o iş olmuyorsa da evi satıp gitme derdindeler.” (Görüşmeci 1)

“Dışarıdan köye gelenler oldu. Vizyon değişti. Derneğimize genç kadınlar üye oldu. Ancak köye dışarıdan gelenler yerel pratikleri önemsemiyor, eşit ilişki kurulmuyor.” (Görüşmeci 3)

“Dışarıdan gelenlerin davacı olduğu bir dava yürütmedim orada. Davacıların hepsi köylüydü. Belki yeni bir dava olursa bunun sağlamasını yapabiliriz belki davacı olurlar mı diye. Ancak şu aşamaya kadar dışarıdan gelen birisinin davacı olduğunu görmedim.” (Görüşmeci 10)

4.3.1.2. Doğada Kadınlık Halleri

Görüşmecilerle doğa ve kadınlar arasındaki ilişki kurma biçimine dair derinlemesine yapılan görüşmeler ekofeminist literatürdeki tartışmalar ve çalışmalarla paralellik göstermiştir. Kadınların doğa ve doğal kaynaklarla kurduğu ilişkinin çevre mücadelesinde yer alma motivasyonları ve biçimleri açısından bir belirleyici olarak öne çıkması nedeniyle bu konu ayrı bir tema altında incelenmiştir. Kadınların doğaya ve toprağa bağlılıkları tüm görüşmelerde öne çıkmış ve tüm görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Kadınların tohumun koruyucusu ve soyun devamındaki rollerine dair literatür tartışmaları ışığında gelecek nesillerin yaşamlarına yönelik kaygıların görüşmeciler tarafından ifade edilmiş olması önemlidir. Kadınların doğa ile kurdukları ilişkilerde toplumsal cinsiyete dayalı roller yüklenmeleri konusunda görüşmeciler arasında farklı görüşler vardır. Farklı bakış açılarıyla dile getirilen konular, bu alanda ayrıntılı çalışma ve tartışmaya olan ihtiyacı görünür kılmaktadır.

“Kadın anne olduğu için içgüdüsel olarak toprağa daha bağlı. Çocuğuna sahip çıkıyor, geçimini sağlıyor. İklim değişikliğinden de daha çok etkileniyor. Topraktan daha çok anlıyor. Ben ekoloji bilirim, bir ağaca baktığımda ağaç keyifli mi değil mi anlarım. Ekolojik dengeyi bilmek lazım. Bu bir döngü işi. Bilimsel, kanıtlanmış bunlar. Böcek, arı, ağaç toprak hep birbirini etkiliyor. Benim eşim gitmiş bahçede kenarda duran ağaçları kesmiş. Halbuki onların ekolojik döngüde bir işlevi var. Ama bunu söyleyince kabul etmiyor, erkek egosu var çünkü. Gurur meselesi yapıyor.” (Görüşmeci 1)

“Bana bölgeyi bilmeyen biri sorduğunda Kuşadalıyım derim ama bölgeyi bilen sorduğunda Gökçealanlıyım hatta Burgazlıyım diyorum. Yani ben oralıyım. Kimliğim yani köyüm. Ben hep diyorum insan bence ağaç gibi, hangi topraktan olduysa oralı. Burada egzamam, bağırsak problemlerin geçmez hiç. Köye gittiğim gün her şey düzenine girer. İnsan nerenin toprağından olduysa oralı.” (Görüşmeci 8)

“Kadınların reçel yapıp, tarhana yapıp satmasını feministler olarak eleştiriyoruz aslında yine cinsiyet rollerine dayalı diye. Ama ben şöyle bakıyorum. Bir var olan gerçeklik var bir de hayalimiz, ütopyamız var. Var olan durum üzerinden kadınları

bağımsız kılacak girişimlerde bulunmazsak cinsiyetsiz iş bölümüne ilişkin mücadeleyi geliştiremeyiz. Demokratik mücadele gibi düşün bunu. Birdenbire sosyalizme ulaşılmaması gibi. Demokratik mücadeleden geçerek ulaşacaksınız. Buna da böyle bakmalıyız. Kadını kamusal alana nereden çekebiliyorsak, kadının evde kendisi için ürettiği reçeli üretime sokup satacak, para kazanacak şekilde, kadının bağımsız bütçesine katkı sağlayacak şekilde bir dönüşüme katkı sağlayabiliyorsak, bu kadının özgürleşmesine de bence yol açacaktır. Kadın hiç bilmediği bir bilgisayar işi mi yapsın, ne yapacak yani. Öbür türlü onları eve daha çok hapsederiz. Kamusal alana çekmek, evden sokağa yani dışarıya çekmek lazım.” (Görüşmeci 5)

“Kadın ve doğa ikisi birbirinden ayrı değil, aynı beden, aynı organizma. Yani burada en kritik olan da bu aslında. Bugün yaşadığımız kadının doğayla olan ilişkisi bir organizma üzerinden tanımlanmalı. Organizasyon üzerinden tanımlandığı zaman aslında işte erkek işin içine giriyor. İşte ön planda kim olmalı gibi şeyler işin içine girmeye başlıyor. O zaman da bugünün kalıpları, jargonuyla bakmaya başlıyoruz kadın ve doğa mücadelesine.” (Görüşmeci 4)

“Biz bu kadar güzel doğadayız, gelen herkes beğeniyor. Köyümüz temiz. İnsanlarımız pırıl pırıl, iç içeyiz, misafirperveriz. Biz bu projelere karşıyız. Taşocağı, mermer ocağını doğaya zarar vermeyecek yerde yapmaları lazım. Gelip de bizim burada yapsalar üzümümüz incirimiz var, zeytinimiz var. Hiçbirinden bir şey alamayız. Atalarımız bize emanet etti. Biz yiyip içiyoruz, çalışıyoruz. Şimdi biz de torunlarımıza çocuklarımıza teslim edeceğiz. E onların geleceği ne olacak?” (Görüşmeci 7)

“Kirazlı Kuşadası 'na çok daha yakın ve yoğun bir inşaat baskısı ile karşı karşıya. Toprak mülkiyeti çok hızlı bir şekilde değişiyor. O geçişi yaşıyor Kirazlı biraz da negatif anlamda. Yani mülklerini çok rahat elden çıkartan ve dönüp ondan sonra köyde bakkal dükkânı açanlar var. O bağ koptuğu andan itibaren köyü de umursamıyor. Ama Gökçealan tam bir tarım köyü hala. Tarım köyü dediğiniz zaman da kadınlar karar süreçlerinde yer alamıyorlar ama üretimde yer alıyorlar. Üretimde yer aldıkları için de kadınlar köylerine daha fazla sahip çıkıyorlar.” (Görüşmeci 10)

4.3.1.3. Güçlenirken Kadınlık Halleri

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmaların en önemli ayağı kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesidir. Güçlendirme, kadın ve erkek ayrımı olmaksızın insanların kendi hayatlarını kontrol edebilmeleri, kendi gündemlerini belirlemeleri, beceri kazanmaları ve karşılaştıkları problemleri çözebilecek durumda olmaları olarak tanımlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda kalkınma politikalarıyla birlikte tartışılan güçlenme ve güçlendirme kavramı sadece kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları gibi düşünülse de aslında karar alma, kararları uygulama, bilgiye erişme, tercih ve irade gösterebilme ile ilgilidir (Yıldırım & Gül, 2021). Literatür çalışmaları ışığında güçlenen ve güçlendirilen kadın olma halinin tez konusu çevresel adalet ve çevre mücadelesi ile ilişkisi nedeniyle görüşme analizinde ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Görüşmeler neticesinde stantta satış, reçel yapımını öğrenme ve satış, kooperatifte yer alma gibi ekonomik getirisi olan faaliyetlerin kadınları güçlendirdiği dile getirilmiştir. Önemli bir diğer husus sadece köyde yaşayan kadınların değil, köydeki mücadeleye destek için gelen kadınların da bu mücadele çeşitliliğinden güçlendiği, farklı kimlik ve sosyal statülerdeki kadınların birbirinden ve diğerinin mücadelesinden etkilendiğine dair ifadelerdir.

“Selçuk'ta ve bizim köyde kiraz, üzüm gibi yerel ürün festivalleri yapılmaya başlandı. Ama kadınlar ilk zamanlarda stantlarda durmaya, satış yapmaya çekiniyorlardı. Çünkü köylü alışkın değil. Artık kadınlar alıştı, stant açıp satıyorlar.” (Görüşmeci 9)

“Ben emekli olup köye dönünce kendi ürettiğimiz malları İzmir Fuarda kurulan yerel üretici pazarında satmak istedim. Ama ailedeki yaşlılar karşı çıktı. Fuarda satış yapmak izni sadece kooperatif üyelerine veriliyordu ama köydeki kooperatif beni üye almak istemedi. Kooperatifte sadece erkekler üye, hiç kadın üye yok. Yeni üye alamayız dediler. Ama fuara gitmek için yanıma başka kadınları da alarak kooperatif adına satış yapmama izin verdiler. Ben iki yıl boyunca elimde yüklerde Selçuk'tan İzbanla İzmir'deki fuara gidip geldim. Ürünlerimi sattım, sonra bu dükkânı açtım.” (Görüşmeci 1)

“Biz daha sonra bu köyde Birleşmiş Milletler SGP projesi yaptık. O zaman için ilk ekolojik köy projesiydi. Türkiye’nin ilk ekolojik köy pazarı burada kuruldu. O projeyi uygularken tohumların, organik yerel ürünlerin korunması için bir atölye kurduk. Köyümüzün eski ismi olan “Küplüce” adıyla marka tescilli yaptırдық. Kadınlar yine öndeydi ve kadınlar arasında bilgi paylaşımı oldu. Özgüvenleri yükseldi. O dönemde yaşlılar kendi bilgilerini genç kadınlara öğrettiler. Bildikleri teknikleri paylaştılar. Kuskus yapımı gibi. Kirazlı Ekolojik Yaşam Derneği’ni kurduk. Bu köyde kiraz var ama kiraz reçelini ilk ben yaptım ve o iş ticarete döküldü, para kazanıldı. Nasıl yapılacağını kadınlara gösterdim. Bunları hep kadınlar yapıyor. Kadınlar organik pazar ve bu işlerle ilk kez kendileri kazanç elde etti.” (Görüşmeci 3)

“Gökçealan köyüne Dünya Kadın Yürüyüşü için gittiğimizde ben şeyi öğrendim. Kadınlardan birinin yönettiği Facebook sayfası vardı Gökçealan Gönüllüleri diye. Kadınlar yönetiyordu o sayfayı.” (Görüşmeci 5)

“Köyde bir sokağa bir kadının adı verilmiş, o da çok hoşumuza gitti bizim. (Fatma Günhan sokak) Kentlerde bile biz bu konuda mücadele veriyoruz. Bizi köyde bunu görmek çok etkiledi. Militarizm ve eril şiddete karşı kentteki sokak isimlerinin değiştirilmesi konusunda o sene kampanya yaptık mesela. Benim aklımdan geçiyordu her sokak her park erkek ve şehit adı mesela. Bir sürü şehit adı olan sokak var. İmza kampanyası yaptık Büyükşehir Belediyesi’ne gönderdik.” (Görüşmeci 5)

4.3.1.4. Çevre Mücadelesinde Kadınlık Halleri

Çevre mücadelesinde kadınlar konusunda literatür taramasında bu konuda daha fazla alan araştırması yapılması, farklılıkların dikkate alınması ve çevre mücadelesine katılan kadınlarla birlikte katılmayanların da durumunun analiz edilmesi gerektiği belirlenmiştir. Kadınların çevre mücadelesindeki konumlanışlarını ve duruşlarını anlayabilmek için farklı kültürel ve coğrafi bağlamlar açısından toplumsal cinsiyet, çevresel ve sosyal adaletin kesişim noktaları dikkate alınmalıdır. Kadınların çevre mücadelesine katılma kararlarını ve iradelerini şekillendiren benzerlikler olduğu gibi

farklılıklar olduğunu bilmek ve bu farklılıklara yol açan faktörleri de tespit etmek gereklidir.

Araştırma alanında yapılan görüşmelerde çevre mücadelesinde kadınların farklı rollerde ve biçimlerde yer aldıkları, mücadelenin örgütlenme süreçlerinden ziyade eylemliliklerde görünür oldukları, bu mücadelenin hem köydeki toplumsal hayatı hem de kadınları değiştirdiği gündeme gelmiştir. Kadınların daha ziyade eylemlerde önde yer aldığı, bazı kadınların söz alıp konuşabildiği, bazılarının korkarak katılmadığı, bazılarının da eylemde konuşmak istediği halde başkaları ne der diye çekinerek konuşamadığı dillendirilmiştir. Eylemlere giderken kadınların “görünüşte” gittikleri ve taşınan pankartlarda ve söylenen sözlerde kadınların etkisinin olmadığını bir görüşmeci tarafından vurgulanması dikkat çekicidir. Çevre mücadelesinin kadınları değiştirdiği ve güçlendirdiğine dair birden fazla görüşmecinin aktarımı olmuştur. Farklı kesişimselliklerin ortaya çıktığı görüşmelerden ilgili bölümler doğrudan alıntılama yöntemiyle aşağıda sunulmaktadır.

“Bizim köyde ilk eylemimiz Kuşadası’nda susuzluk nedeniyle burada kuyu açmaya çalıştıklarında oldu. Aslında suyumuzu çalmaya çalıştılar. Kadın ağırlıklı bir yürüyüş yaptık ellerimizde kiraz sapsarıyla yürüdük. Sonuçta sekiz kuyu yerine iki kuyu açabildiler. İkinci eylem Ro-Ro yol geçirmesi için oldu. Bu yol da Tansu Çiller’in çiftliğinin üzerinden geçiyordu ve tatil köyü projesi olarak yapılmak isteniyordu. Uzun uğraşlardan sonra bu projeyi de iptal ettirdik. O zaman da kadınlar çok aktifti. Konuşanlar hep köylü kadınlar olsun istedik çünkü şehirli görüntüsüyle dışarıdan gelmiş kadınlar onlar adına söz söylesin hiç istemedik. Bu toprağın insanı konuşsun istedik. Onlar kendi dertlerini kendi sözleri ve şiveleriyle anlatıyorlar.” (Görüşmeci 3)

“Kadınlar çevre eylemlerinde yürüyüşe gidiyor ama görünüşte gidiyor. Kendilerini ifade edemiyorlar. Muhtar bile karısının yürüyüşe, toplantılara gitmesini istemiyor. Çünkü karısı oraya gitmiş olacak, laf edecekler. Çevre eylemi yürüyüşlerinde ve toplantılarda dövizleri başka erkekler hazırlamış oluyor. Biz buradaki toplantıya giderken bir arabadan genç delikanlılar pankartları dağıtıyordu. Elimize verdiler onları taşıdık.” (Görüşmeci 2)

“Davalar açılırken genellikle muhtarlar üzerinden gidiyor, muhtarlar da erkek aslında. Kadınların olması aslında biraz sizin talebinize de bağlı. Normalde bu davaları 5 kişiyle de açarsınız ama biz genellikle bir köy dayanışması olsun diye elimizden geldiği kadar çok fazla sayıda kişinin davacı olmasını istiyoruz bu davalarda. Örneğin Gökçealan için açtığımız davalarda özellikle kadınlar da davacı olsun diye özel talepte bulduk muhtardan. Yoksa aslında muhtara kalsa 5-6 kişi için de bu davalar açılabilirdi ve onların hepsi de erkek olurdu.” (Görüşmeci 10)

“Özellikle eylemlerde kadınların ön planda olması aynı zamanda bir görünürlük de sağlıyor. Kamuoyu kadınlar üzerinden verilen mesaja daha fazla ilgi duyuyor. Ama böyle bir faydacılık değil de herkesin sahip olduğu, herkesin toprağı ile ilgili bir sorun olduğu için özellikle o kadınların mücadele içinde olması... Kadınlar daha az çekinikler gibi geliyor bana. Yani eylem veya toplantılar esnasında söz sahibi olduklarını fark ettiklerinde çok daha rahat konuşabiliyorlar. Bunu gözlemledim zaman içerisinde.” (Görüşmeci 10)

“2018’de Kuşadası Kent Konseyi içinde bağımsız bir kadın örgütlenmesi oluşmuştu. Kirazlı’da köy kadınları olarak Kuşadası’ndaki 8 Mart kutlamasına köyde bir traktörü çiçeklerle süsledik ve o traktörle hep birlikte gittik. Orada 8 Mart’a köy kadınları ilk kez katıldılar. Kürsüyü kullandılar ve söz alıp konuştular. Bu hep ekoloji ve çevre mücadelesi sayesinde oldu.” (Görüşmeci 3)

“Buradaki yaptığımız mücadelelerde kadınlara aynı zamanda dışarıdan başka tanıdığı, tanımadığı insanlar geliyor. Ve bilgisinin, o bölgeyi koruma ve savunmasının aslında ne kadar kıymetli olduğu dışarıdan da hatırlatılıyor. Hem zaten kendi biliyor hem de dışarıdan o desteği alınca, kendine özgüveni geliyor, söylediği sözlerin asla gerçekliğiyle ilgili tereddüdü yok. Biraz daha duyurmuş olması ekstra bir güç katıyor. O mücadelenin içinde olan kadınlar ne olursa olsun, hangi rolü yaparsa yapsın, bulaşık yıkasın yemek yapsın önde söz alsın konuşsun, sırtında tel taşısın, zeytin diksin hiç önemli değil. O mücadeleyi yaşayanlar bir daha eskisi gibi olmuyor. Hem aile statüleri anlamında hem sosyal statüleri anlamında kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri bir alana çekiliyorlar. Daha güçleniyorlar, bilinmek çok insani bir duygu. O duygu da baya o özgüveni tetikliyor.” (Görüşmeci 4)

“Doğaya müdahale olduğu zaman, doğa mücadelelerinin içerisinde yıkım olduğu zaman ilk refleks o dişiliğe en yakın dişi zihin refleks gösteriyor. Yani bir zeytin kesiliyorsa hemen kadınlar kendini öne atıyorlar. Yine bir su barajların içine alınacaksa HES’lerin içine alınacaksa bir kadın hemen refleks gösteriyor. Bu anlamda çok daha duyarlı. Çünkü onun bir parçası. Yani elinin kolunun... Yani birisi senin elini kesiyor, “Ne yapıyorsun sen?” demez misin? Aynı o gibi aslında bütün mücadeleler. Gökçealan’da da öyle. Sonuçta oradaki suyun damarlarında akan kanından hiçbir farkı yok. Oradaki toprak bedeninin bir parçası. Oradaki bir ağaç, gözünün bir diğeri. Yani böyle bir bütünleşik durum var. İkisi birbirinden ayrı değil, kadın ve doğa aynı beden, aynı organizma.”
(Görüşmeci 4)

“Gökçealan köyüne Dünya Kadın Yürüyüşü için gittiğimizde kadınlar çok mutlu oldu. Muhtar kadınlara haber vermiş. Böyle bir dünya kadın yürüyüşünün oluyor olması, dünyanın başka ülkelerindeki kadınların aynı temalar çerçevesinde aynı yürüyüşleri yapıyor olması onları çok mutlu etti. Onlar çok mutluluk duyduğu gibi biz feminist kadınlar da mutlu olmuştuk. Çünkü biz hep kentte yapıyoruz ya mücadeleyi, köylü kadınlarla kucaklaşmak onlara temas etmek onlarla oturup bir şeyleri tartışmak konuşmak bize de iyi gelmişti. Köyün içinde yürüyüş yaptık, pankartlar açtık. Taş ocağını protesto ettik. Ocağın önünde açtık Dünya Kadın Yürüyüşü pankartını, sonra oradan köyün içine kahveye doğru yürüdüük. Erkekler izleyiciydi, korteje girmeyin dedik. Sadece kadınlar geldi.” (Görüşmeci 5)

“Ben toplantıda öyle konuştuğundan sonra eve geldik. Anne dedim, bu adamlar gelirse ne yapacağız? Annem dedi ki, iş makinasının önüne yatarız. O zaman ben de yatarım dedim. Çocuk dedi ben de yatarım. Tamam o zaman dedim. Kimse yatmazsa biz gider yatarız dedim. Annem de çok iyiydi benim. Benden bile çok iyiydi. Çok candan, çok şeker böyle. O da benim gibi mücadeleyi çok severdi.” (Görüşmeci 6)

“Ben toplantıda söz alıp konuştuğundan sonra herkes yani iyi yaptın konuştuğundan dedi. Hatta Ali amcaların Kadriye teyze var. Bizim oraya geldi. Valla Ayşe burama kadar geldi, aslında ben konuşacaktım dedi. Şimdi kadının kocası öldü, kaç yaşında kadın hacıya gitti geldi. Konuşup bağırıp durur diyecekler diye ben utandım dedi. Vallahi burama kadar geldi, neredeyse diyecektim ama seslenemedim dedi. İyi yaptın kızım dedi. Valla Kadriye

yenge dedim gelirlerse ben annem üçümüz yatacağız iş makinesinin önüne dedim. Tamam kızım dedi, güldü.” (Görüşmeci 6)

“Kadınlar çevre eylemlerinde önlerde duruyorlar. Bunun nedeni güvenlik için de olabilir. Jandarma kendi annesi gibi görüyor, şiddet kullanmıyor. Bizim köyde çevre toplantılarındaki konuşmaları kadınlardan ağız iyi laf yapan biri varsa o yapıyor. Bizim köyde Ayşe vardı. Ben ona dedim sen çok konuş diye. Ayşe konuştu, hatta sonrasında Facebook'ta paylaşımlar yapmaya da devam etti, milletvekillerine falan laf eder oldu. Başına bir şey gelecek diye korkmaya başladım çünkü fazla özgüvenli. Başına bir iş gelse evde bakması gereken anası var.” (Görüşmeci 1)

“Ben bu mücadelenin içindeyim ama ilk defa sizinle bu şekilde kendi adıma konuşuyorum. Ben kendime elli yaşında araba alabildim çünkü ailem karşı çıkıyordu. Tehlikeli olur, tek başına süremezsün deseler de aslında kadının araba almasına, tek başına gitmesine hoş bakmıyorlardı. Kadın her yerde geride. Feminizmi ben de öğrenmeye çalışıyorum.” (Görüşmeci 3)

“Mesela bizim arkadaş var okulun karşısında. O benim katılıp konuştuğum toplantıda kapıyı kilitlemiş, bahçeyi kilitlemiş içerde oturmuş. Ben ne kapı ne baca ne de zincir dinlerim. O kilitlemiş, senin sesin çıkıyordu diyor. Sen nasıl durdun kız bir adım yakında? Olay çıkarmış, kavga olurmuş. Bir o kurtulsun gari, o yaşasın. Ulan çıkarsa çıksın. İnceldiği yerden kopsun. Çünkü bıçak kemiğe dayanmış, adamlar kesecek burayı. E ne yapacağız?” (Görüşmeci 6)

“O gün toplantıya gittiğimde bu gül gibi köyü bunlar perişan edecekler siz öyle anlatıyorsunuz dedim. Ben çıldırırım dedim. Asla bu köye giremezler. Bak ben tekrar söylüyorum dedim. Yumruğumu masaya zaten vurmuştum. Ben asla burayı kimse girmez ben valla ölürüm burada dedim makineler beni çiğnesin dedim. Buraya asla giremezler, asla sokmayız başkanım dedim. Ha burayı cehenneme çevireceklermiş, ha ben oturacağım burada. O zaman ben öleyim daha iyi. Ben burada küçük küçük yaşarım ne olursa olsun. Ben köyümü nasıl veririm ya, yamyamlara mı sömürttüreceğim? Biz yiyemedik siz yiyin. Olmaz. Asla vermem asla buna katlanmam yani. Hiç kimseden ses çıkmayacak ben yine çıkarırım o sesimi. Duramam. O gün protestoda ben hem ağladım

hem konuştum. Ben baktım etrafımda bir sürü kamera falan olmuş, hiç umuruma bile takmadım. Zaten tamam konuşuyorum ne olursa olsun dedim. Hiç umurumda değil hiçbir şey benim, dama da atsalar umurumda değil kameraya çekseler de. Hiçbir şey umurumda değil. Şöyle dedim. Bu kadar verimli köyün içine nasıl böyle bir şey yapabiliyorlar, başka yere yapsınlar dedim. Başka verimsiz arazilere yapsınlar dedim. Herkes aklını başına alsın, yaptığı yanlıştan dönsün dedim. Asla biz burayı vermeyiz dedim. Bu böyle bilinsin dedim. Elimi de böyle kaldırdım yumruğumu da sıktım.” (Görüşmeci 6)

“Ben o toplantıda konuşmadan sonra Aydın Çevre ve Kültür Platformu (AYÇEP) ile başka toplantılara gidiyorum. Engelliler Derneği’ne de üye oldum. Çevre günü vardı. AYÇEPliler beni Ankara’ya meclise davet ettiler. Biz çocukla Ankara’ya kadar gittik. Milletvekilleriyle görüşmeye meclise gittik. Bir otobüste elli kişiydik. Seksen yaşında nineler vardı, çok güzeldi. Her partiden insan vardı. Bir de gezmeye Anıtkabir’e gittik.” (Görüşmeci 6)

“Gözlemim şu, bizim oranın kadını cevvaldir, hiçbir şeyden korkmaz, kendini öne atar bir şey olduğunda. Erkekler daha korkaktır. Yani onlar kendilerini geri planda tutmayı, daha güvenli alanda durmayı severler. Ama çevre projesi gibi bir şey olduğunda kadınları daha ön tarafta görürsünüz. Öyledir, genelde kadınlar daha korkusuz ve cevvaldir köylerde.” (Görüşmeci 8)

“Bir şey kalıyor yani bu mücadele bittiğinde, davayı kazan ya da kaybet fark etmez. Bir mücadele yaşanmış köylerde hiçbir şey eskisi gibi olmuyor gibi geliyor bana. Bir şekilde bir damar açılıyor orada ve o damar içerisinde kendisine yer bulabilen kadınlar orada kalmayı tercih ediyorlar. O sürecin kendisini dönüştürdüklerinin farkında olup o durumlarına sahip çıkıyorlarmış gibi geliyor bana.” (Görüşmeci 10)

4.3.1.5. Kararlar Alınırken Kadınlık Halleri

Çevre mücadelesinde kadınların yer almasının kararlara etkili ve anlamlı katılımı da içermesi gerektiği ve çevresel adaletin gerçekleştirilmesi için yeterli olmamasından hareketle, yapılan görüşmelerde kadınların çevresel kararlara katılım durumları tespit

edilmeye çalışılmıştır. Çevre mücadelesinin en ön saflarında yer almış kadınların dahi bu karar süreçlerinde yer alamadıkları ve temsil edilemedikleri ifade edilmiştir. Bu konuda toplantı yapılacak mekanın seçiminin bile etkili olduğu, köy kahveleri gibi kadınlar için ortak kamusal alan kabul edilemeyen mekanlarda yapılan toplantılara kadınların çağırılmadığı vurgulanmıştır. Köyde gerçekleşecek festival hazırlığı, milletvekili ziyareti gibi etkinliklerde kadınlara bilgi verilmemekte ve kadınların görüşleri alınmamaktadır. Karar alma süreçlerine kadınların etkili katılımlarının sağlanabilmesi için gelen önerilerde değişim için öncü figürlerin köyün içinden çıkması ve köylü tarafından benimsenmesi gerektiği söylenmiştir.

“Şu toplantı, bu toplantı çağırıyorlar, karar alırken davet ediyorlar mı dersin genelde eyleme davet ediyorlar. Kararlarda yok. Sorun değil ama, ben zaten eyleme gitmek istiyorum. Konuşma yeteneğim var diye, ben zaten duramam, kimse eyleme götürmese yine giderim. Kadınlar eylemde var ama karar olunca genellikle muhtar falan alıyor kararı. Eylemlerde de kadınlar önde, erkekler arka planda duruyor. Özellikle kavga çıkacak diye tembihliyorlarmış onlara, özellikle önde duruyorlarmış. Her eylemde kadınlar ve çocuklar en önde.” (Görüşmeci 6)

“Kadınların geldiği toplantılar daha ziyade protesto gösterisi, Halkın Katılımı Toplantısı olacaksa, o toplantılarda kadınların da yer aldığını gördüm. Gökçealan’a özellikle taş ocağına karşı yürüyüş yapılmıştı. Orada kadın katılımı çok fazlaydı. Ama eylemlerde oluyorlar, kararlara katılım konusunda kadınlar yer almadı hiç.” (Görüşmeci 10)

“Köylerdeki çevre mücadelesi erkekler üzerinden gidiyor aslında. Muhtarlar erkek, bilirkişiler erkek, proje sahipleri şirketler erkek. Ben bunca zamandır bu davalarda sadece bir veya iki bilirkişi kadın görmüşümdür. Uzmanlar da erkeklerden oluşuyor. Köylü beni avukatı bilirken, benim yine avukat eşimi Kiraz festivalinde Kiraz Güzeli seçecekleri güzellik yarışmasına jüri üyesi diye davet ettiler. Onu avukat olarak görmüyor bir şekilde. Kadın olarak konumlıyor.” (Görüşmeci 10)

“Karar almak nasıl bir şey tabi ki de biliyoruz, kadın tabi ki de biliyor. Yaşamın kararını alan bir kadın var. Nasıl söyleyeyim size? İşte katlık çıkmaması için neler

yapabileceğini biliyor. Ailesini ayakta tutabilmek için neler yapacağını, hangi dönemde neyi ekeceğini dikeceğini hasat yapacağını ktlık çıkarsa yedek planı var böyle muazzam bir yaşamı çoğaltma planına ve bilgisine sahip. Ama karar alma sürecinin kendisi de hiyerarşik bir sistem, tabi ki de erkin yarattığı bir sistem olduğu için erk, erk ile görüşmek istiyor. O sistem karşısında bir erkek görmek istiyor.” (Görüşmeci 4)

“Bizim köye İzmir Belediye Başkanı gelmiş ama muhtar bizlere haber vermedi. Bilsedim ben gidip söz alıp konuşacaktım. Ama haberim olmadı. Biz konuşunca muhtarın karizması çiziliyor. Buraya İzmir belediye başkanı geliyor diye bir Atatürk heykeli almışlar. Polyesterden. Bu köyde kurtuluş savaşı kahramanları var, hiç yakışıyor mu bu köye? Ama dinlemiyor muhtar çünkü egosu var. Eşimi de aşamıyorum. O da haber vermiyor. Çünkü ben gidersem konuşacağım, ondan istemiyor. Örneğin buraya İzmir milletvekili geldiğine kadınlar da gelsin demiş. O zaman haberimiz oldu, biz de kahveye gittik. Gelenler isteyince haber vermek zorunda kalıyorlar. Birisinin buna özen göstermesi lazım. Yoksa bizi çağırın olmuyor.” (Görüşmeci 4)

“Eylemler ve toplantılar olduğunda muhtar, kahveye kadınlar gelmesin demiş. Ama kadınlar buna karşı çıktı. Toplantı yapıldı ve kadınlar da gitti. Erkekler güç ilişkilerinde daha korkak olabiliyor. Kadınlar daha rahat tepki gösteriyor. Genel olarak tüm mücadeleler içinde köylü kadınlar yok sayılıyor. Erkekler bir dönem “biz kadınlar” diyerek onlar adına konuşurdu.” (Görüşmeci 3)

“Köy kahvesinde toplantı olunca haberimiz olmuyor. Bayanların haberi olmuyor. Kadınlar gelsin demezseniz gelmezler. Kadınlar da orada olsun deyin o zaman çağırır.” (Görüşmeci 1)

“Köyün festivali önceki belediye başkanı zamanında başladı. Biz dedik ki buranın çevre sorunları var. Osmancık üzümünün coğrafi işareti alınırsa ilerde bize faydası olur bunun. Sonra bu başkan kazanınca bir hafta önceden afişleri bir gördük. “Şerefine Salkım Hanım Üzüm Festivali’ne bekleriz” yazmış. Ne köyün adı yazıyor ne üzümün adı belli. Şarap festivali gibi olmuş. Şarap resimleriyle duvarları da donattılar. Halbuki burası biraz tutucu bir köy. Ondan sonra ben de bu festivalin adını eleştirdim internetten. Osmancık üzümünün adı neden geçmiyor diye eleştirdim.” (Görüşmeci 1)

“Biz o zaman festival adına karşı çıktık. “Salkım Hanım Şerefine” yazıyor. Biz burada şaraplık üzüm yetiştirmiyoruz ki. Şirince var zaten, o konuda bir numara. Muhtarlık tarafından da “E bu niye böyle oldu?” diye karşı çıkan olmadı. Bizim kararda yetkimiz yoktu. Söylendik söylendik oturduk.” (Görüşmeci 7)

“Mesele karar almaya geldiğinde orada hep erkekler var. Mesela işte yeni yerel seçimler yapılacak. Yine bir ihtiyar heyetinde sadece bir kadın aday görüyorum. Şimdiye kadar köyümüzün tarihinde kadın muhtar veya ihtiyar heyeti üyesi yok. Karar alma süreçlerinde yoklar. Böyle öne atmak söz konusu olduğunda kadınlar hep en ön saflarda ama karar almak ya da bir şey görüşmek söz konusu olduğunda orada kadınlar yoklar. Belediye başkanın kadın olması bu dengeleri değiştirmiyor. Belediye başkanı kadın olduğu için değil, siyasi görüşten dolayı oluyor.” (Görüşmeci 8)

“Kadınlar genellikle eylemlerde oluyor ama aslında en baştan itibaren karar alma süreçlerine de katılmaları lazım. Ama o şeyi kıramayabilirsin. Yani orada bu benim işim mi diye de düşünebilirsin, bunu kırmak avukat olarak benim görevim mi diye bakabilirsin ama işinde neyi önceleyeceğin de ayrı bir konu. Bazı zaman ters de tepebilir. Çünkü öyle ya da böyle kurulu bir düzen var köylerde. Erkeklerin egemen olduğu bir alandasın aslında. Ben bilgilendirme yapacağımı söyleyip toplantıya kadınlar da gelsin dersem yanlış da anlaşılabilir. Farklı dinamiklerin olduğu bir alan ve oraya birden bodoslama girmek de mümkün olmayabilir. Belki bunu yavaş yavaş küçük şeylerle kırmak fayda sağlayabilir. Belki hadi kadınlar da gelsin geldiğinde kadınlar da gelmeyebilir. Seni ne kadar tanıyorlar ki orada. Biraz o kendini yavaştan alıştırmanla da sana güven duymalarıyla da ilgili bir şey. O güven ilişkisini kurmayı önceliyorum aslında.” (Görüşmeci 10)

“Karar alma süreçlerine kadınların katılımı mümkün olabilir ama benim gibi köyden dışarı çıkmış ve güçlenmiş kadınları kullanarak değişim yaratılabilir diye düşünüyorum. Köyde dışarıdan bir değişim yaratılabilir ama köyün içinden çıkmış genç, günlenmiş, makam mevki sahibi olmuş, iş güç sahibi olmuş, okumuş kadınlarla esas değişim olabilir diye düşünüyorum. Çünkü benim yaşıtımda bu örnekler çok var.” (Görüşmeci 8)

4.3.2. Dava Dosyalarının Analizi

Olgubilim deseninin kullanıldığı (fenomenolojik) bir araştırmada, veri toplama süreci genellikle aynı fenomeni deneyimlemiş insanlarla yapılan derinlemesine görüşmeleri içerir. Ancak fenomenolojik araştırmalar, görüşmelere ek olarak gözlem ve doküman gibi çeşitlendirilmiş veri araçlarını da kapsayabilmektedir (Yalçın, 2022, s. 219). Araştırma kapsamında sadece görüşmeler yapılmamış aynı zamanda araştırmanın ana konusu olan çevre mücadelesinin en önemli ayağı olan dava dosyaları da birer veri kaynağı olarak incelenmiştir.

Nitel araştırmalarda verilerin analizi dokümanın seçimiyle ve dokümana ulaşmayla başlar. Araştırmanın konusuna göre seçilmiş olan dokümanın sınırlaması yapılmalı ve inceleme yapılacak olan dokümanlar tespit edilmelidir. Dokümanın mutlaka orijinalliği kontrol edilmelidir ve tek başına mı yoksa diğer veri toplama yöntemleriyle mi birlikte kullanılacağı değerlendirilmelidir. Bu aşamalar tamamlandıktan sonra, seçilen dokümanın analizi için “içerik analizi” safhası gelmektedir (Kıral, 2020, s. 182). Tez araştırma konusunda dava dosyaları titizlikle seçilmiş ve yapılmış olan görüşmelerle birlikte değerlendirmeye alınmıştır. Dokümanların doğru yorumlanabilmesi için davaları takip eden avukatla bizzat görüşme yapılmıştır.

Doküman analizi için seçilen davalar Kirazlı köyü ve Gökçealan köylerini ilgilendiren bölgede ve tarım alanlarında çevresel etki yaratan projelere ilişkindir. İki köyün birbirine çok yakın ve sınır olması, yürüme mesafesinde bulunması, tarımsal üretim alanı olarak bütünlük arz etmesi ve coğrafi konum olarak birinin bitip diğerinin başlaması nedeniyle maden arama, jeotermal enerji, taş ocağı açılması gibi yapılacak tüm projeler her iki köyü de ilgilendirmektedir. Bu nedenle her iki köydeki davalar aynı avukat tarafından takip edilmiş ve proje sahasının iki köyü ilgilendirdiği durumlarda dava, tek dava şeklinde birlikte açılmıştır.

Doküman analizinde 2010-2024 yılları arasında açılmış on üç adet dava dosyası belirlenmiştir. Dava dosyalarının içeriği ve bu davalara ilişkin Çevresel Etki Değerlendirme raporları incelenmiştir. Örneklem büyüklüğü açısından açılmış olan tüm

davaların analize dahil edilmesi sağlanmıştır. On üç adet dava dosyası, dava dosyalarına ait dava dilekçeleri, cevap dilekçeleri, mahkeme kararları ve bilirkişi raporlarının analizinde analiz birimi olarak “kadın” “cinsiyet” “toplumsal cinsiyet” kelimeleri belirlenmiştir. İçerik analizinde kullanılan kelimelerin sayısallaştırması yapılmıştır. Ayrıca tüm dokümanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından içerik analizi yapılmış kadınların davalara konu edilen projelerde çevresel tahribattan etkileniş biçimlerine dair özel bir değerlendirme yapıp yapılmadığı araştırılmıştır.

Dava dosyaları içerisindeki belgelerin tamamı incelenmiş ve içerisinde “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kelimeleri geçen bir belgeye rastlanmamıştır. “Kadın” kelimesi sadece bir proje dosyasında geçmektedir. Proje dosyasındaki belgede İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği’ne gönderme yapılmış ve proje uygulanırken yönetmelik hükümlerinin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Yönetmeliğinin 15. madde metni alıntılanarak “*Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürllüler ve diğer hassas risk grupları.....özellikle bunları etkileyen tehlikelere karşı korunurlar.*” ifadesi yer almıştır.

Bunun dışındaki hiçbir belgede “kadın” kelimesi geçmemektedir. Dava dosyalarında avukat tarafından yazılan dilekçelerde sadece projelerin doğa ve ekosisteme olan etkileri ele alınmıştır. Projelerin kadınlar üzerindeki etkisine dair herhangi bir bilgi ve delil yoktur. Ayrıca yörede kadınların üretim, tarım veya çevre ile olan ilişkilerine dair herhangi bir inceleme ve bulgu da yoktur. Cevap dilekçelerinde, bilirkişi raporlarında ve çevresel etki değerlendirme raporlarında da projelerin kadınlar üzerindeki etkisine dair bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Bunun nedeni Türkiye çevre mevzuatına göre yapılması zorunlu olan çevresel etki değerlendirme süreçlerinin ve hazırlanacak raporların fiziki ve ekolojik çevre ile sınırlı olmasıdır. Bir köye çevreyi etkileyen proje yapılması durumunda herhangi bir sosyal etki inceleme yapılmasına dair yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır. Mevzuatta halkın projeye dair etkileşimi ve sosyal sosyal çevre ile ilişkili sayılabilecek tek hukuki usul yasada öngörülen halkın katılımı toplantılarıdır. Bu toplantılarda da kadınların ve çocukların ön planda oldukları görülmektedir (Gökçealan’da JES’e izin yok, 2021).

Araştırmada incelenen davalar beş avukatın çalıştığı bir hukuk ofisi tarafından yürütülmektedir. Ancak davalarla ilgili sorumlu avukat, ofis kurucusu olan erkek

avukattır ve 2010 yılından beri araştırma alanında açılan davalarda “köylülerin avukatı” olarak bilinmektedir. Farklı avukatlar keşiflerde yer alıp duruşmalara girse de davaların takibi tek bir sorumlu erkek avukat üzerinden gitmektedir. Araştırma kapsamında bu avukat ile görüşme yapılmıştır.

Dava dosyaları davacıların profili açısından incelenmiştir. Çevre davaları çevre tahribatına yol açan projenin yapıldığı yerde yaşayan veya o yerle mülkiyet, ikamet gibi bağı ve hukuki menfaati olan kişiler tarafından açılabilir. Yani örneğin Gökçealan’da yapılmak istenen bir maden aramasına karşı genel olarak Gökçealan’da yaşayan köylüler davacı olmaktadır. 2010 yılından beri Gökçealan köyünde açılan davalarda köylülerden bireysel davacılar vardır ve bireysel davacıların yanında köyde kurulu bulunan S.S. Gökçealan Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi de davacı olarak yer almıştır. Üç erkeğin yönetim kurulu üyesi olduğu kooperatifin kadın üyesi bulunmamaktadır.

Gökçealan köylüleri tarafından açılan davalarda davacı sayısı yüz elli üçtür. Davaların avukat tarafından açılabilmesi için öncelikle notere gidip genel vekaletname verilmesi gerekir. Bu davalara ilişkin avukata vekaletname veren kişi sayısı da yüz elli üçtür. Bu kişilerden kırk dört tanesi kadındır. Yani Gökçealan köyünde çevre mücadelesinin hukuki boyutunda yer alan davacıların %28’i kadındır. Vekaletnameler incelendiğinde Kuşadası Noterliğinde onar kişilik gruplar halinde vekaletnamelerin çıkarıldığı, toplam on altı vekaletname olduğu, vekaletnamelerde kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı onarlı gruplar şeklinde yer aldıkları görülmüştür. Bunun sebebi noterde vekaletname çıkarılırken kadınların ve erkeklerin ayrı gruplar olarak işlemlerinin yapılması, yani gruplara ayırmanın cinsiyete göre yapılmış olmasıdır. Dava süreçleri için avukatla yapılan görüşmede avukat, dava süreçlerine herkesin sahip çıkması için vekaletnamelerde mutlaka kadınların da yer almasını söylediğini belirtmiştir.

“Kadınlarla konuşma safhası, davayı örgütlerken, kimler davacı olacak kısmını belirlerken konuştuğumuz bir mesele değil. Ortada genellikle muhtarlar üzerinden gidiyor. Muhtar haliyle projeden haberdar oluyor, ya muhtara bir tebligat geliyor taş ocağı ile ilgili ya bir bildirim geliyor. Muhtarın ilk haberi oluyor. Genellikle oradaki muhtarlar da erkek aslında. Yani erkek muhtar olduğu için de muhtar üzerinden ilk

bağlantı kuruluyor. Kadınların olması aslında biraz sizin talebiniz de bağlı. Normalde bu davaları 5 kişiyle de açarsınız ama biz genellikle bir köy dayanışması olsun diye elimizden geldiği kadar çok fazla sayıda kişinin davacı olmasını istiyoruz bu davalarda. Örneğin Gökçealan için açtığımız davalarda özellikle kadınlar da davacı olsun diye özel talepte bulunduk muhtardan. Yoksa aslında muhtara kalsa ya da biz muhtarı yönlendirmesek muhtar adına veya 5-6 kişi için de bu davalar açılabilirdi ve onların hepsi de erkek olurdu.” (Görüşmecı 10 - Avukat)

Kirazlı köyü ile ilgili olan davalar ise bireysel davacılar tarafından değil, köyde kurulmuş bulunan Kirazlı Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden yürütülmüştür. Köy derneğinin organik tarıma dayalı BM projesi yürütme deneyimi vardır ve dava süreçlerinin öncesinde bir sivil toplum kuruluşu olarak dernek çatısı altında bir araya gelinmiştir (Cennet nasıl kurtulur?, 2011). Derneğin beş kişilik yönetim kurulu vardır ve yönetim kurulu üyelerinin tamamı erkektir. Davalarda köy derneğine ek olarak iki ve üç kişilik bireysel davacıların eklendiği toplam dört davada bu kişilerin de tamamı erkektir. Davalarda davacı olarak yer alan diğer iki tüzel kişilik olan S.S. Kirazlı Köyü Küplüce Tarımsal Kredi Kooperatifi ve S.S. Kirazlı Köyü Sulama Kooperatifi yetkilileri de erkektir. Örgütlenmelerde yönetimde ve karar alıcı organlarda erkekler bulunmaktadır. Avukatla yapılan görüşmede sivil toplum örgütlenmesinin erkeklerden oluştuğu durumlarda çevre mücadelesinin ve tüm süreçlerin erkekler tarafından yürütüldüğü bilgisi alınmıştır.

“Kirazlı’daki şey çok enteresan, mesela Kirazlı’daki kadın katılımı çok daha düşük kaldı. Normalde köylerde dava açtığımız bir zeytinliğin sahipleri içerisinde bir kadın varsa kadın davacı olurdu. Ama açtığımız taş ocağı davalarının etkilenme alanı içerisinde zeytinlikler, bağlar vardı ve o bağların sahipleri içerisinde kadınlar da vardı. Onlar normalde davacı oldu ama Kirazlı’da açtığımız davalarda kadın davacı var mı diye düşündüğümde, hayır yani. Kirazlıyı aslında domine eden bir STK var, Kirazlı Ekolojik Yaşam Derneği. Belki o derneğin içerisinde kadınlar var diye düşünüyor olabilirim, bunun sağlamasını yapmadım gerçi ama sanki bir STK üzerinden dava açtığımda kadın davacı aramıyorsun gibi. Mesela Gökçealan’da bir STK yok. Sadece köyüler var. Hemen Kirazlı’nın arkasındaki Yeniköy’de de iki taş ocağı davası açtık.

Orada da sadece köylüler vardı ama köylüler içinde kadınlar da vardı. Galiba sadece köylülerle baş başa kaldığında kadınlar nerede sorusu aklına geliyor insanın ve ona göre kadınların da davacı olmasını istiyorsun ama davacı olan STK ise ayrıca bir kadın davacı aramıyorsun, öyle düşünüyorsun. Bu STK içinde çalışan kadınlar var ve onları temsilen bir STK dava açıyor diye düşünüyorsun.” (Görüşmeci 10 - Avukat)

Kirazlı Ekolojik Yaşam Derneği 2010 yılından itibaren ekolojik ve organik tarım konusunda örgütlenmiştir ve 2010 yılı itibariyle derneğe ait müteşebbis sertifikası CERES Organik Tarım toplam yirmi altı kişi üretici olarak kayıtlıdır. CERES organik tarım ve gıda işleme, gıda endüstrisi için iyi işleme uygulamaları, organik tekstil ürünleri ve sürdürülebilir üretim alanları için kontrol ve sertifikasyon hizmetleri sunmaktadır. Yirmi altı kayıtlı organik tarım girişimcisi içerisinde sadece dört tanesi kadındır.

Kirazlı ve Gökçealan bölgelerine ilişkin açılan davalarda davacı olarak yer alan bir diğer sivil toplum kuruluşu Ekosistemi Koruma ve Doğa Sevenler Derneği (EKODOSD) olmuştur. Dernek bir köy derneği değildir ve Kuşadası merkezde faaliyet göstermektedir. Köy derneklerine kıyasla yöneticileri arasında rehber, yönetici, avukat gibi kişiler bulunmaktadır ve üye kadın oranı daha yüksektir. Yedek ve asil üyelerle birlikte toplam on altı üye içerisinde sadece dört kadın üye bulunmaktadır. Başkanı uzun zamandır aynı kişidir ve erkektir. Köylerden ilçeye doğru gidildiğinde sivil toplum örgütlenmelerinde kadın sayısı nispeten artsa da karar alıcı pozisyonlarda yine erkeklerin olduğu görülmüştür.

Doküman analizinde dava dosyalarında bulunan bilirkişi raporları, bilirkişilerin meslek grupları ve cinsiyetleri ekseninde de incelenmiştir. Araştırma alanına ilişkin açılmış olan on üç davada toplamda sekiz ayrı heyet tarafından bilirkişi incelemesi yapılmıştır. Bu heyetlerden iki tanesi üçer kişilik heyettir, kalan altı heyet ise beşer kişiden oluşmuştur. Bilirkişi heyetleri içerisindeki uzmanlar ziraat mühendisi, jeoloji mühendisi, çevre mühendisi, maden mühendisi, orman mühendisi, kimya mühendisi ve biyologdan oluşmuştur. Otuz altı bilirkişi içerisinde kadın bilirkişi sayısı sadece ikidir. Bu kadın bilirkişilerden birisi çevre mühendisidir ve üç heyette de aynı kadın bilirkişi, çevre mühendisi olarak yer almıştır. Diğer kadın bilirkişi ise ziraat mühendisidir.

Bilirkişiler açısından cinsiyet analizine bakıldığında çevre alanına ilişkin mühendislik bilimlerinde uzman bilirkişi olarak yer alan kişilerin erkek ağırlıklı olduğu görülmektedir ve bu durum literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir. Türkiye’de mühendislik mesleğinde cinsiyet dengesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedeni mühendisliğin mesleki açıdan erkek egemen olarak etiketlenmiş olmasıdır (Tombal Kara & Kara, 2022, s. 326). Çevre ve gıda mühendisliği gibi dallar dışıl mühendislik bölümleri olarak kabul edilirken; maden, petrol, elektronik gibi bölümler eril mühendislik bölümleri olarak kabul edilmektedir (Utar, 2023). Bilirkişi heyetlerinin yapısı da literatürde tespit edilen bu durumun bir örneğini oluşturmaktadır.

Doküman analizi yönteminde geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için dokümanları incelemeye ek olarak, dokümanları kaynağı ve oluşma biçimiyle birlikte yorumlamak ve doküman analizinden çıkarılan sonuçları farklı kaynaklardan doğrulamak şarttır (Sak, İktbal Tuba, Şendil, & Nas, 2021, s. 243). Bu araştırma kapsamında doküman analizi sonuçlarının doğrulaması avukatla ve hedef grup ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır ve bulgular görüşmelerin analiziyle desteklenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevre mücadelesi gerek dünyada gerekse Türkiye’de kadınların önde olduğu bir savunuculuk ve eylemlilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların çevre mücadelesinde yer alma motivasyonları ve mücadelede yer alış biçimleri tek bir araştırmayla incelenemeyecek kadar karmaşık olduğu için araştırma belirli bir kapsamda ve araştırma sınırlılıkları belirlenerek yürütülmüştür. Araştırma, çevre mücadelesinde yer alan kadınların mücadele içinde yer alış biçimlerine odaklanmış ve çevresel adalet perspektifiyle kadınların karar alma süreçlerinde yer alıp alamadıklarını belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları açısından çevre mücadelesi içindeki kadınların çevre bilinci, adalet algısı, iklim değişikliği konusundaki farkındalıkları, iklim okuryazarlığına sahip olup olmadıkları ve mevcut bilgilerinin ve kapasitelerinin çevre mücadelesi açısından belirleyici rol oynayıp oynamadığı konuları araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu konularda araştırmaların yapılması ve yereldeki kadınların bilgi ve kapasitelerinin tespit edilerek bu konuda kapasite geliştirme eğitimlerinin düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Araştırma yapılırken literatür taramasında kuramsal bir sınırlılıkla karşılaşmamıştır ve araştırma konusunda uluslararası alanda geniş kapsamlı literatür ve alan araştırmaları mevcuttur. Araştırmanın konusuyla ilgili Türkiye’de yapılmış olan sınırlı sayıdaki alan araştırması incelenmiş ve tez kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırma Ege Bölgesinde bulunan birbirine çok yakın iki köyde gerçekleşmiştir ancak araştırma sonuçları, kırsaldaki kadınların çevre mücadelesinde karar alma süreçlerine katılımları açısından genellenebilir niteliktedir. Kadınların siyaset ve yönetim mekanizmalarında yer almamaları ve karar alma süreçlerine tam, anlamlı ve etkin katılımlarının sağlanmaması hem ulusal hem de uluslararası alanda önemli bir sorundur (Öztürk, 2015). Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların, çevresel karar alma süreçlerinde sadece şekilsel olarak konumlanmayıp rakamsal bir eşitliğin ötesine geçerek ve eşit yurttaşlar olarak sesleriyle, sözleriyle ve kararlarıyla yer almaları şarttır.

Araştırma sonuçları çevresel tahribatların köylerde, kırsalda ve yerelde yaşayan halkın yaşamına doğrudan müdahale olarak gerçekleşmesi nedeniyle kadınların çevresel mücadele içerisindeki konumları incelenirken yereldeki toplumsal yapı ve toplumsal

cinsiyet ilişkilerinin mutlaka dikkate alınması gerektiğini ve bulguların bu bağlamda yorumlanması gerektiğini göstermektedir.

Kadınların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için zorunlu olan doğal kaynaklara ve toprak, su ve yeşil alanlar gibi müştereklere erişimin kaldırılması veya sınırlandırılmasına karşı gösterilen tepkilerin dünyada ve Türkiye’de benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak kadınların bu eylemliliklerde sadece görünür olmaları yetmez, kadınların yaşam alanlarına, doğal kaynakların yönetimine ve çevresel karar alma süreçlerine de dahil edilmeleri gerekir. Çevre, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişikliğinin etkileri gibi konular toplumsal cinsiyet ekseninde araştırmalara ve çalışmalara konu olmaktadır. Bu çalışmalar kadınların karar süreçlerine anlamlı ve etkili katılımlarının tartışılmasını ve sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Çünkü kadınların eylemliliklerde sadece bir dekor gibi yerleştirilmesi ve eylemlere görünürlük sağlamak için araçsallaştırılmaları gibi riskler bulunmaktadır. Kadın ve doğanın benzerlikleri üzerinden açıklanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesi ve özcü yaklaşımlarla kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına hapsedilmesi riski ekofeminizm ve çevre mücadelesinde bir diğer tartışma konusudur.

Araştırma sonuçları kırsalda yürütülen çevre mücadelelerinde kadınların karar alıcı pozisyonlarda yer almadıklarını göstermektedir. Kadınların sadece eylemlerde değil; muhtarlık, bilirkişilik, ihtiyar heyeti üyeliği, avukatlık gibi pozisyonlarda yer almalarının sağlanması ve karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizlik yaratan yapısal sorunların giderilmesi gereklidir.

Akademik araştırmalar ve veriler sayıca az olsa da seller, taşkınlar, meteorolojik afetler ve çevresel tahribatlar kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet vakalarının görülme sıklığında artışa yol açmaktadır. Çevre iklim değişikliği kaynaklı afetler sonrasında, kadınlar ve kız çocuklarına tecavüz, cinsel saldırı ve taciz, partner şiddeti, çocuk yaşta evlilikler ve insan ticareti dahil olmak üzere şiddetin tüm biçimlerine uğrama riskleri daha yüksektir. Örneğin, 2017 yılında Porto Riko’da yaşanan Maria kasırgasından sonra, şiddete uğrayanlara için sunulan hizmetlere ilişkin talepler % 62 oranında artmıştır. 2011 yılında Vanuatu’da yaşanan tropikal kasırgalar sonrasında Kadın Danışma Merkezlerine bildirilmiş ev içi şiddet vakalarında yüzde 300’lük bir artış kaydedilmiştir. Bangladeş’te yapılan bir araştırmada, meteorolojik afetten etkilenen bölgelerde insan

ticareti oranının arttığı tespit edilmiştir (İklim Değişikliği Bağlamında Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddetle Mücadele, 2022). Biyoçeşitliliğin kaybından, çevresel tahribatlardan ve iklim değişikliğinden en çok etkilenen kişilerin başında kadınlar gelmesine rağmen, toplumsal cinsiyet normları ve yapıları nedeniyle kadınlar yaşamlarını etkileyen politika belirleme süreçlerine ve kararlara katılım imkanlarından yoksun durumdadır.

Tez araştırması olarak çalışan Kirazlı ve Gökçealan köyleri çevre mücadelesinde kadınların durumunu araştırmak ve tartışmak için önemli bir fırsat sunmuştur. Kadınların Türkiye’de yürüttüğü mücadelelerle ilgili akademik çalışmalar Bergama, Cerattepe, Karadeniz HES mücadelesi gibi coğrafyalarda çalışılmıştır. Yapılan araştırma medyada görünürlüğü diğer hareketlere kıyasla daha az olan bir yere odaklanmış ve başka bir coğrafya ve kültürde yürütülen çevre mücadelesinde toplumsal cinsiyet meselesini analiz etme imkânı sunmuştur. Ataerkil yapılanmanın baskın olduğu kırsal alanlarda ve köylerde bile kadınların çevre mücadelesine katılmaları, patriarkal düzene ve normale karşı gelmeleri önemlidir. Kadınlar çevre konularında bilgi sahibi olduklarında ve kamusal alana çıktıklarında mücadeleye aktif olarak katılmakta ve erkeklere de öncülük etmektedirler. Kadınların bu talepleri ve mücadele motivasyonları toplumsal cinsiyet ekseninde gelişen beslenme, tohum bekçiliği, kıtlığa karşı önlem gibi doğanın ve aile fertlerinin bakım işlerini sahiplenmelerinden kaynaklı olsa da kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet dönüştürücü eylemler açısından oldukça önemlidir (Bakan & Kadirbeyoğlu, 2020).

Araştırma sonuçları kadınların mücadeleye katılım sebeplerinin müştereklere ve doğal kaynaklara bağımlı hayat sürmeleri ve doğaya yakın hissetmeleri olduğunu desteklemektedir. Yine araştırma bulguları köy ve kırsalda yaşam pratiklerinin farklı olduğunu, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin ve iş bölümlerinin farklılık arz ettiğini göstermektedir. Kadınların doğa ile kurulan ilişkiler ve çevre mücadelesinde yer alışı motivasyonları Karadeniz veya Bergama’daki mücadelelerle benzerlik göstermektedir. Ancak bu kadınların mücadele içerisinde konumlanışları ve deneyimleri farklıdır. Yapılan görüşmeler tek bir kadın genellemesi mümkün olmadığı gibi çevre mücadelesine katılmış tek bir Gökçealan kadını genellemesinin de mümkün olmadığını göstermektedir.

Mücadelede yer alan kadınlık deneyimleri birbirinden farklıdır ve kesişimsellikler ışığında değerlendirilmek zorundadır.

Araştırma sonuçları yöreye özgü sosyal yapılar, gelir durumu, köyde yerleşik olup olmama, evli olup olmama veya gelin olup olmama gibi faktörlerin kesişimsellikler anlamında dikkate alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü her kadının mücadeledeki konumu, yer alış biçimi ve hikayesi farklıdır. Tek ve kapsayıcı bir kadınlık deneyimi üzerinden tüm mücadeleyi açıklamak farklı kırılganlıkları ve eşitsizlikleri görünmez kılmaktadır (Işıl & Aslan , 2014).

Çevre hareketi ile kadınlık olgusu arasındaki iletişim ve etkileşim çok boyutlu ve çok yönlüdür. Çevre hareketleri doğa koruma ve çevresel adalet talebi olarak ortaya çıkarken, mevcut toplumsal cinsiyet yapısı tarafından biçimlendirilmektedir (Aslantürk, 2018, s. 322). Görüşmelerden çıkan sonuçlar kadınların çevre mücadelesi içerisinde oldukları durumlarda dahi, kadınların yörede hâkim toplumsal cinsiyet normları tarafından kuşatıldıklarını göstermektedir. Eylemliliklere katılan kadınların hiçbiri karar alıcı süreçlerde yer alamamıştır. Buna rağmen çevre hareketine katılımları ve mücadele içerisinde kazandıkları deneyim, tahakküm yapılarını dönüştürücü bir işlev görmüş ve kadınları güçlendirmiştir. Bu durum özellikle Gökçealan köyü için çok daha belirgin bir biçimde görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha etkili dönüşüm sağlanması ve yapısal değişiklikler için kadınlara karar alıcı pozisyonlarda yer alma imkanları sağlanmalıdır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu kırsal alana ve köye göç eden kentlilerin kadınlarla ve çevre mücadelesiyle kurdukları ilişkiye dairdir. Uluslararası literatürde köye taşınanların geldikleri mekanları olumlu dönüştürdüklerine, konfor ve estetik ölçütlerini önemsedikleri için çevre örgütleri ve siyasi kurumlar aracılığıyla yerel güçleri ve yereldeki aktivizmi olumlu yönde etkilediklerine, çevre örgütlerine üyeliklerinin yüksek olduğuna, sosyal adalet prensibine göre hareket etme eğiliminde olduklarına ve bölgenin karşılaştığı çevre sorunlarının çözümünde önemli etkiye sahip olabileceklerine dair literatürde çalışmalar mevcuttur (Orhan & Yücel, 2019). Ancak araştırmaya konu Kirazlı ve Gökçealan köyleri özelinde “dışarıdan gelenlerin” kadınlarla hiyerarşik bir ilişki kurmayı tercih ettikleri ve literatürdeki çalışmalar aksine çevre mücadelesi içerisinde yer

almadıklarına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konuda Türkiye özelinde araştırmaların yapılmasına ve bu nüfus değişiminin doğa ile kurulan ilişkiyi ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini nasıl etkilediğinin detaylı analizine ihtiyaç vardır.

Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşam hakkının yerine getirilebilmesi için kişilerin yaşadıkları çevreyle ilgili alınan kararlara katılım haklarının ve bilgi edinme haklarının yerine getirilmesi ve bu konuda uygun araçlar sunulması gerekir. Türkiye’de çevre konusundaki bilgi edinme, kararlara katılım ve adalete erişim süreçleri ve yolları kısıtlıdır (Özkan, 2022, s. 212) Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların güçlendirilmesi ve kadınların kararlara katılımları için olanakların sağlanması hem yerelde taban hareketlerini hem de çevresel demokrasiyi güçlendirecektir. Araştırma sonuçları kadınların karar alma süreçlerine katılımın kırsalda ve yerelde işlemediğini göstermektedir. Bu durum dava süreçlerine aktif katılımı da kapsamaktadır.

Kadınların çevresel tahribatlardan ve iklim değişikliğinden en çok ve orantısız etkilenenler olması sebebiyle CEDAW İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutları Hakkında 37 Sayılı Genel Tavsiye Kararı’nın ve Kadının Statüsü Komisyonu 66. Oturumu İklim Değişikliği, Çevre ve Afet Risk Azaltma Politikaları ve Programları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin ve Tüm Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesinin Sağlanması Uzlaşmış Sonuçları’nın Türkiye’de bilinirliğini ve uygulaması arttırmak üzere çalışmalar yapılmalıdır. Ulusal mevzuat ve politika belgeleri uluslararası kararlarla uyumlu hale getirilmelidir.

Çevresel etki değerlendirme raporlarında, dava dilekçelerinde ve bilirkişi raporlarında çevresel tahribat yaratacak projelerin kadınlar üzerindeki etkisi değerlendirilmeli ve bu konuya ayrı bir başlık altında yer verilmelidir. Bu analizler yapılırken uluslararası alanda yapılmış bilimsel çalışmalardan, kırılma analizlerinden ve örneklerden faydalanılmalıdır. Projelerin değerlendirme raporları sadece çevresel etkiyi değil, sosyal etkiyi de kapsar şekilde yapılmalıdır. Ancak bu şekilde bir köye yapılması planlanan projenin kadınlar, çocuklar dahil olmak üzere köyde yaşayanlar üzerindeki etkisi anlaşılabilir.

Araştırma bulguları kadınların çevre mücadelesinde bir nesne değil özne olarak konumlanmaları gerektiğini işaret etmektedir. Kadınların ve tüm kırılma grupların

çevresel adalet ekseninde seslerinin duyulması ve kararlara katılımlarının sağlanması için sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve akademinin işbirliğiyle doğa bilimleri ile ilgili eğitim ve araştırmalarda kadınların daha fazla yer alması, kadının çevre ve kalkınma konularında katılımının önündeki engellerin yasal düzenlemelerle birlikte kaldırılması ve katılımın teşvik edilmesi, çevrenin korunması ve yönetimi amacıyla politika yapım ve planlanma faaliyetlerine kadınların katılımının artırılması gereklidir. Çevre politikaları belirlenirken ve uygulanırken kadınların etkinliğinin ve katkısının artırılması için kapasite geliştirme ve farkındalık yaratılması, cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veri üretilmesi ve araştırmalar yapılması önerilmektedir (Gökalp Alica, 2017). Araştırma sonuçları bu önerileri destekler niteliktedir.

Araştırma sonuçları ve bulgular, köy dışından mücadelenin desteklenmesi durumunda hem yereldeki kadınların güçlendiğini hem de destek için katılan kadınların dönüştüğünü göstermektedir. Türkiye'nin pek çok farklı bölgesinde gerçekleşen çevre hareketlerine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılması hem çevre hareketini hem de feminist hareketi güçlendirecek sonuçlar doğuracaktır. Kadınların mücadeleye katılma nedenleri ve mücadele içerisindeki rolleri açısından araştırma yapılmış olan Kirazlı ve Gökçealan köyleri incelemesi literatüre yeni bir bakış kazandırmıştır. Ancak bu çalışmaların sayısı artırılmalı ve toplumsal cinsiyet dinamikleri açısından daha kesin çıkarımlara ulaşılabilmesi için farklı bölgelerde detaylı saha çalışmaları yapılmalıdır. Türkiye'de çevre hareketlerine katılan kadınların durumunun, ekofeminizm bakış açısının işaret ettiği gibi, kırsal ve kentsel alanlarda ataerkinden kaynaklanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ek olarak farklı kategoriler dikkate alınarak bölgesel eşitsizlikler, ekonomik ve kültürel eşitsizlikler, teknik ve sosyal altyapıya erişim konusundaki eşitsizlikler, siyasi eşitsizlikler gibi kesişimsellikler bağlamında detaylı incelenmesine ihtiyaç vardır. Bu kesişimsellikler özellikle farklı coğrafi bölgelerde, kırsal ve kentsel alanlarda çevre hareketlerine katılan kadınların motivasyonları arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması açısından önemlidir (Kalonya , 2021).

Araştırmadan çıkan bir diğer sonuç, araştırma yöntemlerine dairdir. Bu araştırmanın temelini ikinci dalga feminizmin kişisel olanın politik olduğu yaklaşımı oluşturmuştur ve çalışma kırsalda kadınlık deneyimleri üzerinden şekillenmiştir. Feminist araştırmacılar niteliksel araştırmanın eşitlikçi bir ilişki içinde sürdürülmesini ve

katılımcıları kontrol etme duygusundan uzaklaşarak açıklık, karşılıklı deneyim paylaşımı ve fikir alışverişi içinde araştırmacı ve katılımcı arasındaki araştırılan arasındaki ayrımın yok edilmesi gerektiğini vurgularlar (Kümbetoğlu, 2012). Yereldeki çevre mücadelesi ve kadın deneyimlerini araştırmak üzere yapılacak araştırmaların başarıya ulaşması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere dönüştürücü sonuçlara ulaşması için feminist yöntemi takip etmesi ve “bilen özne” yerine karşılıklı öğrenen ve deneyimleyen olarak şekillendirilmesi önerilmektedir. Feminist nitel araştırmalar, kadınların kendi deneyimlerine bakarak sonuçlar çıkarmadıkça ve bu sonuçları paylaşmadıkça kadınların tarihlerinin yazılamayacağı bilinciyle yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

(2023, Mayıs 2). *Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni*, s. 9-13.

Achieving gender equality and the empowerment of all women and girls in the context of climate change, environmental and disaster risk reduction policies and programmes. (2022). Mart 25, 2024 tarihinde United Nations: <https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/n22/303/59/pdf/n2230359.pdf?token=PAM3VhYFP4WRDGyLAM&fe=true> adresinden alındı

Adak, N. (2010). Kırsal Kadın ve Çevre. *Türkiye 9. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 2, s. 661-667.

Adeola, F. (2000). Cross-National Environmental Injustice and Human Right Issues. *American Behavioral Scientist*, 43(4).

Agarwal, B. (1992). The Gender and Environment Debate: Lessons from India. *Feminist Studies*, 18(1), s. 119-158.

Altıparmak, Ö. (2023). *Doğa Hakkı Savunucuları İçin İklim Adaletine Giriş El Kitabı*. İzmir: Doğa Derneği (BirdLife Türkiye).

Aslan, Ö. (2022). Türkiye’de Ekoloji Hareketi ve Cinsiyet Eşitliği. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*(43), s. 147-160.

Aslantürk, A. Y. (2018). Çevrenin Siyasallaşmasında Kadın ve Doğanın Dönüşümü: Ekofeminizm. *Social Science Development Journal*, 3(11), s. 312-324.

Aydın, F., Yılmaz Arısoy, K., Küçükyılmaz, Ö., Acuner, S., Karamık, S., Bektaş, Y., & Öz, Y. (2017). *Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu Rehberi ve 60. Oturuma İlişkin Notlar*. (Y. Öz, Dü.) Kadın Adayları Destekleme Derneği.

Bakan, R., & Kadirbeyoğlu, Z. (2020). Küresel Sermaye, Yerel Direnişler: Ekolojik Hareketlerde Kadınların Vatandaşlık Talebi. E. Değirmenci (Dü.) içinde, *Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar*. KADAV.

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), s. 368-388.

Barnart, R., & Steinmetz, S. (1988). *The Barnhart dictionary of etymology* (1st Edition b.). New York: HW Wilson Company.

Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), s. 23-28.

Bergama Altın Madeni Direnişi: Toprağın Bekçileri. (2014). Mart 19, 2024 tarihinde Bianet Bağımsız İletişim Ağı: <https://bianet.org/haber/bergama-altin-madeni-direnisi-topragin-bekcileri-160766> adresinden alındı

- Berktaş, F. (2020). Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar. E. Değirmenci (Dü.). içinde KADAV.
- Biehl, J. (1990). *Finding Our Ways: Rethinking Ecofeminist Politics*. Montreal: Black Rose Books.
- Björkman-Nyqvist, M. (2013). Income shocks and gender gaps in education: Evidence from Uganda. *Journal of Development Economics*, 15(C), s. 237-253.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(50), s. 1011-1028.
- Bullard, R. (1996). *Unequal Protection: Environmental Justice and Communities of Color*. San Francisco, CA: Sierra Club Books.
- Can, Ö., & Gönenç, D. (2022). Ege Bölgesi'ndeki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları: Örgütsel Özellikler ve İlişkiler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 20(44), s. 329-356. doi:<https://doi.org/10.35408/comuybd.907175>
- Cannon, T. (2002). Gender and Climate Hazards in Bangladesh. *Gender and Development*, s. 45-50.
- Carson, R. (2004). *Sessiz Bahar*. (Ç. Güler, Çev.) Ankara: Palme Yayıncılık.
- CEDAW İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutları Hakkında 37 Sayılı Genel Tavsiye Kararı. (2022). Mart 22, 2024 tarihinde Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Web Sitesi: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2022-08/iklim-degisikligi-baglaminda-afet-riskinin-azaltilmasinin-toplumsal-cinsiyet-boyutlari-hakkinda-37-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf> adresinden alındı
- Cennet nasıl kurtulur? (2011, Haziran 17). Nisan 2, 2024 tarihinde NTV Websitesi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cennet-nasil-kurtulur,sOey6evBOUyvdSuDOIsBrQ> adresinden alındı
- Christian, P., Kandpal, E., Palaniswamy, N., & Rao, V. (2019). Safety nets and natural disaster mitigation: evidence from cyclone Phailin in Odisha. *Climatic Change*, 153(9). doi:10.1007/s10584-018-02364-8
- Cole, L., & Foster, S. (2000). *From the Ground Up: Environmental Racism and the Rise of the Environmental Justice Movement*. NYU Press. doi:10.18574/nyu/9780814772294.001.0001
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), s. 1241-1299.
- Cutter, S. (1995). Race, class and environmental justice. *Progress in Human Geography*, 19(1), s. 111-122. doi:<https://doi.org/10.1177/030913259501900111>

- Çakmak , B., & Göktuğ, T. (2021). Çekirdek Köylerin Eko-köy Kapsamında Değerlendirilmesi: Kuşadası ve Söke Ekoturizm Ağı Örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 6(2), s. 444-460.
- Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları* . Konya: Sebat Ofset.
- Çetin, O. B. (2005). Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. *Sosyoekonomi*(1), s. 61-76.
- Çevre Kanunu . (1983, Ağustos 11). Resmi Gazete (Sayı:18132).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18132.pdf> adresinden alındı
- Çoban, A. (2018). Ekolojik Ortaklaşım (Müşterekler) ve Türkiye’de Uygulanan Çitleme Politikaları. E. Erdoğan, N. Yüce , & Ö. Özbay (Dü) içinde, *Teoriden Mücadeleye Müşterekler Siyaseti* (s. 27-47). Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği.
- Çobanoğlu, Y. (2014). Türkiye’de Ekolojik Hareketler: Yerelden Evrensele (Bergama, Muğla ve Tunceli Örnekleri). *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- d'Eaubonne, F. (2022). *Feminism or Death: How the Women's Movement Can Save the Planet*. (R. Hottell, Çev.) Verso.
- Delaney, C. (2001). *Tohum ve Toprak*. (A. Bora, & S. Somuncuoğlu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Demirbaş, M., & Aydın, R. (2020). 21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği. *Ecological Life Sciences (NWSAELS)*, 15(4), s. 163-179.
- Demirci, M. (2013, Ekim). İklim Değişikliği ve Dağıtıcı Adalet. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), s. 183-203.
- Duru, B. (2002, Eylül-Ekim). Türkiye’de Çevrenin Siyasallaşması: Yeşiller Partisi Deneyimi. *Mülkiye*, 26(234), s. 179-199.
- Duygu, A. E. (2005). Küreselleşme ve Çevresel Etkileri. *TMMOB Türkiye V. Enerji Sempozyumu Bildirileri*, s. 589-605.
- Dünya Kadın Yürüyüşü*. (2024). Mart 30, 2024 tarihinde Dünya Kadın Yürüyüşü Türkiye Temsilciliği Websitesi: <http://dunyakadinyuruyusu.org/> adresinden alındı
- Equity Action Plan Summary*. (2022). Mart 20, 2024 tarihinde U.S. Environmental Protection Agency: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/04/EPA-EO13985-equity-summary.pdf> adresinden alındı
- FAO The unjust climate – Measuring the impacts of climate change on rural poor, women and youth*. (2024). Rome: FAO.
- Garrett, H. (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, 162(3859), s. 1243–1248.
<http://www.jstor.org/stable/1724745> adresinden alındı

- Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (A. Ersoy, & P. Yalçınoğlu, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökalp Alıca, S. (2017). Kadın ve Çevre. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(Özel Sayı), s. 151-172.
- Gökçealan'da JES'e izin yok*. (2021, Temmuz 6). Nisan 2, 2024 tarihinde BirGün websitesi: <https://www.birgun.net/haber/gokcealan-da-jes-e-izin-yok-bizim-cesedimizi-cignemedden-buraya-giremezsiniz-350844> adresinden alındı
- Güçlü, S. (2012). Feminist Metodoloji Tartışmaları. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(1), s. 107-120.
- Harris , L. (2018). Water Rich, Resource Poor: Intersections of Gender, Poverty, and Vulnerability in Newly Irrigated Areas of Southeastern Turkey. *World Development*, 36(12), s. 2643-2662.
- Harris, L. (2011). Neo(Liberal) citizens of Europe: Politics, scales, and visibilities of environmental citizenship in contemporary Turkey. *Citizenship Studies*, 15(6), s. 837-859. doi:10.1080/13621025.2011.600095
- Hooks, B. (2014). *Feminist Theory From Margin to Center* (3 b.). New York: Routledge.
- İklim Değişikliği Bağlamında Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddetle Mücadele*. (2022). Nisan 3, 2024 tarihinde UN Women: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-06/Tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change-tr.pdf> adresinden alındı
- İlkkaracan, İ. (2016). The purple economy complementing the green: towards sustainable and caring economies. *Gender and Macroeconomics: Current State of Research and Future Directions*, s. 1-17.
- IPCC. (2023). Climate Change 2023 Synthesis Report. Geneva, Switzerland.
- Işıl, Ö., & Aslan , Ö. (2014). Kadınlığın su hali: HES direnişlerindeki Karadenizli kadın temsilleri üzerine. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*(22), s. 40-48.
- Judith A. Cook, M. M. (1986). Knowledge and Women's Interests: Issues of Epistemology and Methodology in Feminist Sociological Research. *Sociological Inquiry*, s. 2-29. doi:10.1111/j.1475-682X.1986.tb00073.x
- Kahraman, C. (2019). İklim Parametreleri Çerçevesinde Kuşadası Körfezi Çevresinde Ziraat Hayatı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), s. 765-801.
- Kalonya , D. (2021). Müştereklerin Çitlenmesi Ekseninde Kadınlar: Ekofeminist Perspektiften Türkiye'de Çevre Hareketleri. *Planlama*, 31(3), s. 448–465.
- Kaya, Y. (2017). Paris Anlaşmasını İklim Adaleti Perspektifinden Değerlendirmek. *Uluslararası İlişkiler*, 14(54), s. 87-106.

- Kılıc, S. (2002). Çevreci Sosyal Hareketlerin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sona Ermesi Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(2), s. 93-108.
- Kılıç , S., & Tok , N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), s. 213-228.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(15), s. 170-189.
- Külcür , R. (2022). Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*(21), s. 31-54.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lecompte, M., & Goetz, J. (1982). Problems of Reliability and Validity in Ethnographic Research. *Review of Educational Research*, 52(1), s. 31-60.
- Marsh, G. (2021). *Man and Nature* (Dover Thrift Editions b.). New York, Garden City: Dover Publications.
- Marshall, C., & Rossman, G. (2016). *Designing Qualitative Research* (6 b.). California: SAGE Publications.
- Militarizme ve Şiddete Karşı Dünya Kadın Yürüyüşü*. (2015, Mart 19). Mart 30, 2024 tarihinde Kuşadası Değişim Blogspot Facebook websitesi: <https://www.facebook.com/100064536377977/posts/1004455969564847/> adresinden alındı
- Neumayer , E., & Plümper, T. (2007). The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers*, 97(3), s. 551-566. doi:10.1111/j.1467-8306.2007.00563.x
- OECD. (2023). *The gender equality and environment intersection: An overview of development*. Organisation for Economic Co-operation and Development. [https://one.oecd.org/document/DCE/DAC/ENV\(2023\)10/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DCE/DAC/ENV(2023)10/en/pdf) adresinden alındı
- Okyay ve Diğerleri / Türkiye Davası. (2006). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(62), s. 449-468.
- Orhan, G., & Yücel, Y. (2019). Kırsal Mekânın Metalaşması ve Soylulaştırmanın Köy Hâli: Doğanbey Köyü'nün Dönüşümü. *MADjournal*, 1(1), s. 8 - 38.
- Özdemir, M., & Tuti, G. (2023). Nitel Araştırma Desenleri: Metodolojik Bir Temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), s. 217-235. doi:10.57115/karefad.1331759

- Özkan, O. (2022). Hak Temelli Sürdürülebilir Gelişme Politikaları: Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 13(35), s. 197-220.
- Özsoy, T. (2022). Renk Kadınları Hareketi'ni "Kesişimsellik" Bakış Açısıyla Algılamak. *Africana*, 2(2), s. 1-10.
- Öztürk, Z. (2015). Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), s. 1-33. doi:10.18354/esam.81739
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. California: Sage Publications.
- Peeples, J., & DeLuca, K. (2006). The Truth of the Matter: Motherhood, Community and Environmental Justice. *Women's Studies in Communication*, 29(1), s. 59-87. doi:10.1080/07491409.2006.10757628
- Perkins, P. (2019). Climate justice, commons, and degrowth. *Ecological Economics*, 160, s. 183-190.
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature - Opening Out: Feminism for Today*. New York : Routledge.
- Rawls, J. (2017). *Bir Adalet Teorisi*. (V. Coşar, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Reinart, Ü. B. (2003). *Biz Toprağı Bilirik: Bergama Köylüleri Anlatıyor*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Rockström, J., Steffen, W., Richardson, K., Virkki, V., Tobian, A., & Lucht, W. (2023, September). Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science Advances*, 9(37).
- Rossmann, G., & Rallis, S. (2017). *An Introduction to Qualitative Research: Learning in the Field* (4 b.). California: Sage Publications.
- Sak, R., İkbâl Tuba, Ş., Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), s. 227-250.
- Sak, R., Şahin Sak, İ., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), s. 227-250.
- Seager, J. ((2006). Noticing gender (or not) in disasters. *Geoforum*(37), s. 2–3.
- Sefer, B. K. (2022). Tohum Toplayan Kadınlar Söylemini Yeniden Düşünmek: Kadın. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(3), s. 377-396.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research : a guide for researchers in education* (3 b.). New York: Teachers College Press.

- Selçuk'ta JES isyanı!* (2021, Temmuz 6). Mart 29, 2024 tarihinde Ege'de Sonsöz websitesi: <https://www.egedesonsoz.com/haber/Halk-toplantiyi-yaptirmadi-Selcuk-ta-JES-isyani/1074182> adresinden alındı
- Selçuk'taki taş ocağına ikinci iptal.* (2018, Nisan 03). Mart 29, 2024 tarihinde Gazeteduvar websitesi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2018/04/03/selcuktaki-tas-ocagina-ikinci-iptal> adresinden alındı
- Sen , A. (2009). *The Idea of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sezgin, İ., Bilicitürk, M., & Altıparmak, Ö. (2023). *Afetler ve İdarenin Veri Konusundaki Yükümlülükleri: Kastamonu Bozkurt İlçesi Örneği*. Mart 23, 2024 tarihinde Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı: <https://hudoto.com/uploads/0/1689668579.pdf> adresinden alındı
- Sharmin, Z., & Islam, M. (2013). Consequences of Climate Change and Gender Vulnerability: Bangladesh Perspective. *Bangladesh Development Research Working Paper Series*(16), s. 1-14.
- Sharts-Hopko, N. (2002). Assessing rigor in qualitative research. *Journal of the Association of Nurses In Aids Care*, 13(4), s. 84-86.
- Shiva, V. (2015). *İnadına canlı: Kadınlar, ekoloji ve hayatta kalma*. (E. Ayhan, Çev.) İstanbul: Sinek Sekiz Yayınları.
- Shrader-Frechette, K. (2005). *Environmental Justice: Creating Equality, Reclaiming Democracy*. Oxford University Press.
- Staggenborg, S. (2012). *Social Movements*. Canada: Oxford University Press.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. San Francisco: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511557842
- T.C. Selçuk Belediyesi*. (2022, 09 21). 03 16, 2024 tarihinde T.C. Selçuk Belediyesi Web sitesi: https://www.selcuk.bel.tr/serefi%CC%87ne-salkim-hanim-osmancik-uzum-senli%CC%87gi%CC%87-bu-pazar-gokcealan%E2%80%99da-_7LAt3T5O adresinden alındı
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı*. (2022). Mart 27, 2024 tarihinde T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Web sitesi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/5503/Ciftci-Kayit-Sistemindeki-Kadin-Ciftci-Sayisi-290-Bine-Yaklasti> adresinden alındı
- Talu, N. (2016). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri. *Yasama Dergisi*, 33, s. 68-87.
- Taş, M. R. (2021). Bell Hooks'un "Ain't I A Woman: Black Women And Feminism" Kitabının Üçlü Baskı Teorisi Açısından İncelenmesi. *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), s. 203-209.

- Taşkın ve Diğerleri/ Türkiye Davası* . (2004). Mart 19, 2024 tarihinde Serkan Cengiz Avukatlık & Danışmanlık Bürosu:
https://serkancengiz.av.tr/fileadmin/articles/Taskin_ve_Digerleri_Karar.pdf adresinden alındı
- Tatgın, E. (2019). İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi* , 1, s. 104-114.
- Taylor, D. E. (1997). Woman of Color, Environmental Justice, and Ecofeminism. K. Warren (Dü.) içinde, *Ecofeminism: Women, Culture, Nature* (s. 38-81). Indianapolis: Indiana University Press.
- Tombal Kara, T., & Kara, M. (2022). Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye’de Kadın Maden Mühendisi Olmak. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), s. 324-352.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı*. (2024). 03 16, 2024 tarihinde Skip Navigation Links İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Web sitesi:
<https://izmir.tarimorman.gov.tr/Haber/453/Gokcealan-Uzum-Festivali-Coskuyla-Kutlandi> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu*. (2024). Mart 17, 2024 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı: <https://nip.tuik.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. (2023). Mart 27, 2024 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: <https://sdg.tuik.gov.tr/5-a-1/> adresinden alındı
- UNDP Küresel Amaçlar*. (2024). Mart 19, 2024 tarihinde UNDP Küresel Amaçlar: <https://www.kureselamaclar.org/> adresinden alındı
- UNEP Promoting Greater Protection for Environmental Defenders Policy*. (2018). Mart 21, 2024 tarihinde United Nations Environment Programme:
https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/22769/Environmental_Defenders_Policy_2018_EN.pdf adresinden alındı
- Utar, S. (2023, Mart). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji İlişkisi Çerçevesinde Mühendislik Mesleği ve Mühendislik Eğitimi. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), s. 1-21.
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), s. 213-232.
- Yazgan , Ç. (2010). Tarihi Süreçte Toplum-Çevre İlişkileri ve Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), s. 227-244.
- Yenigün, İ., & Tuğalan, E. (2021). Geçmişten Geleceğe “Çevre Tarihi”. *Sürdürülebilir Çevre Dergisi*, 1(1), s. 31-36.
- Yıkılmış, M. S. (2020). Nitel Araştırmalarda E-Görüşme Tekniği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), s. 183-197. doi:10.26468/trakyasobed.556296

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (9 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, F., & Gül, H. (2021). Uluslararası Kalkınma Politikaları ve Kadınların Güçlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), s. 679-695.

Yücel, Y. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. İstanbul: Dipnot.

Zeytinlikleri kurtaran karar. (2016, Mayıs 16). Mart 29, 2024 tarihinde Milliyet websitesi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/zeytinlikleri-kurtaran-karar-2245947> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

1999 yılından beri İzmir Barosuna kayıtlı avukattır. Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı'nın kurucu direktörüdür. 2006-2010 yılları arasında Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Koordinatörlüğü ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. 2010-2017 yılları arasında İsveç merkezli Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nde Kıdemli Program Sorumlusu olarak çalışmıştır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İklim Hukuku Kliniği derslerini yürütmektedir. Aynı zamanda UN Women Türkiye tarafından yürütülen 'Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İklim Değişikliği Eylemi ve Afet Riskinin Azaltılması için Sivil Toplum Kapasite Geliştirme Programı'nda ulusal uzman olarak görev yapmaktadır.